

Ympäristötietoisuus ja kestävä kehitys käsityölehdissä 1974–2020

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta

Historia- ja maantieteiden laitos

Suomen historian pro gradu -tutkielma

5/2023

Merja Holappa

Ohjaaja: Tuomas Räsänen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Merja Holappa

Tutkielman nimi: Ympäristötietoisuus ja kestävä kehitys käsityölehdissä 1974–2020

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 89

Aika ja paikka: toukokuu 2020, Joensuu

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee kestävänsä käsityön kehittymistä käsityölehdissä. Tutkielmassa tarkastellaan kestävänsä kehityksen ja ympäristötietoisuuden esiintymistä ja sen muotoja *Kotiteollisuus*, *Taito* sekä *Suuri Käsityö* -lehdissä vuosina 1974–2020. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten ympäristöteemat ovat näkyneet lehdissä, mitä muutoksia niissä on tapahtunut, mitkä asiat ovat vaikuttaneet niiden esiintymiseen lehdissä, sekä miten käsitöiden perustelut ja ympäristötietoinen kielenkäyttö on muuttunut ajanjaksolla.

Tutkielmassa käytetään sekä laadullisia että kvantitatiivisia menetelmiä, joista keskeisimmät ovat sisällönanalyysi ja sisällönlukittelu. Aineisto on jaettu viiteen luokkaan, jotka ilmentävät kestävänsä sisältöä eri tavoin. Luokat ovat vanhan materiaalin uusiokäyttö, jämmämateriaalin hyödyntäminen, ympäristöystävälliset materiaalit, tuote-esittelyt sekä ympäristönäkökulmat. Aineistoa tarkastelen etenkin taloudellisen ja ekologisen kestävyysden kautta.

Kestävä käsityö käsityölehdissä on ollut alkujaan taloudellisen kestävyysden mukaista resurssien säästämistä. Resurssien säästämisen lisääntyminen on ollut aina sidoksissa ennen kaikkea taloudelliseen tilanteeseen, vaikka myöhemmin uusiokäyttö ja jämmämateriaalien hyödyntäminen saivatkin ekologisia motiiveja. Ympäristökeskustelun ja -tietoisuuden lisääntyttä yhteiskunnassa 1990-luvulta lähtien ympäristötietoisuus alkoi herätä myös käsityölehdissä, jolloin käsityöt sekä lehtien muu sisältö saivat ekologisia perusteita. Ympäristöteemojen ja kestävänsä kehityksen käsittely alkoivat kunnolla lisääntyä lehdissä vasta 2000-luvun puolivälin jälkeen, jolloin pintapuolinen ekologisuuden käsittely laajeni vaateteollisuuden ongelmien käsittelyyn. Varsinkin 2010-luku oli todellista ympäristötietoisuuden aikaa käsityölehdissä.

Sisällys

1 Johdanto	3
1.1 Kestävä käsityö	3
1.2 Tutkimuserinne	5
1.3 Tutkimuskysymykset	9
1.4 Aineisto ja metodi	12
2 Kestävää käsityötä taloudellisuus edellä 1974–1985	16
2.1. Materiaalien säästäminen vähenee	16
2.2 Taloudellisuus tärkeimpänä	20
2.3. Keskiössä käytännöllinen käsityö	23
3 Ekologiset ajatukset heräävät 1986–1996	27
3.1. Matalista lukemista uuteen nousuun	27
3.2. Ekopellavaa ja kierrätysideoita	31
3.3. Kulutusjuhlasta uusiokäyttöön	36
4 Ympäristöajattelu voimistuu 1997–2008	42
4.1. Notkahduksesta huippulukemiin	42
4.2. Uusiokäyttö kertakäyttökulttuuria vastustamaan	46
4.3. Materiaalitietoisuutta ja kestävä kehitystä	52
5 Ympäristötietoisuuden aika suomalaisessa käsityössä 2009–2020	59
5.1. Ympäristötietoisuus korvaa kierrätysohjeet	59
5.2. Kierrätyksen kulta-ajasta uuteen ekologisuteen	63
5.3. Huolena vaateteollisuuden ympäristöongelmat	69
6 Johtopäätökset	78
Lähteet ja kirjallisuus	84

1 Johdanto

1.1 Kestävä käsityö

”Hyvät lukijat, lähettäkää meille lisää ’vihreitä’ käsityöideoitanne vinkiksi muillekin!” kirjoitti *Suuri Käsityö* -lehden päätoimittaja vuonna 1991. Käsityöt ajatellaan usein uuden luomisena ja kuluttamisena. Kuitenkin käsitöissä on aina haluttu käyttää materiaaleja mahdollisimman säästeliäästi, hyödyntää vanhaa sekä pidentää materiaalin käyttöikää, kuten vanhassa kunnan räsymatossa. Käsityöllä on siis oma ympäristöystävällinen olemuksensa, joka pyrkii kiertotalouteen, kestäväan kehitykseen ja ympäristön säästämiseen.

Käsityöllä on perinteisesti tarkoitettu käsin tehtyjä esineitä. Nykyisin käsitöissä ei merkitse pelkästään valmistusmetodi, vaan keskeisempää on itse tekeminen, tuotteiden erilaistaminen sekä tekijän luova panos.¹ Usein sanasta *käsityö* tulee mieleen nimenomaan tekstiilikäsityö, kuten ompelu, neulominen ja kutominen. Yhtäältä puusta ja muista materiaaleista askartelu ja nikkarointi-kin on käsityötä. Tässä tutkimuksessa suurimmassa osassa on juuri tekstiilikäsityö.

Käsityö on ollut kautta aikojen ihmisten keino saada vaatteita sekä käyttövälineitä, sillä käytännössä kaikkea ennen teollistumista valmistettuja esineitä voidaan pitää käsityönä. Teollisen tuotannon puutteen vuoksi käsityötaito oli erittäin yleistä ja sitä edellytettiin lähes kaikilta.² Nykyisin suurin osa tuotteista valmistetaan teollisesti, mutta käsintehdyillä tuotteilla on edelleen säilynyt oma arvonsa. Ne koetaan usein arvokkaammiksi ja laadukkaammiksi kuin monet teollisesti tuotetut tuotteet. Vanhasta käsityökulttuurista ovat jääneet elämään perinteisten käsitöiden ohjeet ja tekniikat sekä esimerkiksi perinnepuvut ja -vaatteet, joita vaalitaan niiden historiallisen ja kulttuurisen arvon vuoksi. Vaikka monet vielä pystyvät tekemään käsitöitä ammatikseen ja saamaan niistä elannon, yhä useammin käsityöt ovat vapaa-ajan harrastus. Kuitenkaan käsitöiden tarpeeseen tekeminen ja korjaaminen ei ole kadonnut massatuotannosta ja kertakäyttökulttuurista

¹ ”Mikä on käsityötä?” Suomen käsityön museo. Luettu: 5.11.2021. <<https://www.craftmuseum.fi/kokoelmat-ja-tutkimus/mika-kasityota>>

² ”Aikamatka käsityöhön” Suomen käsityön museo. Luettu 5.11.2021. <<https://www.craftmuseum.fi/nayttelyt-ja-tapahtumat/pysyvat-nayttelyt/aikamatka-kasityohon>>

huolimatta. Vuonna 2021 Taitoliiton ja Taloustutkimuksen tekemän kyselyn mukaan lähes puolet suomalaisista harrastaa käsitöitä, nikkarointia tai rakentamista säännöllisesti. Lisäksi mielenkiinto käsityön harrastamiseen on lisääntynyt Covid-19-pandemian myötä: jopa 85 % suomalaisista on kiinnostuneita oppimaan käsitöiden tekemistä.³

Nykypäivän ekologisten ja vastuullisten arvojen lisääntyessä myös käsitöiden tekeminen ekologisuuden vuoksi on kasvanut. Siinä missä ennen esimerkiksi vaatteita tehtiin, korjattiin ja paranneltiin taloudellisista syistä, nykyisin niin tehdään myös ympäristöystävällisyyden ja vastuullisuuden vuoksi. Käsityö mahdollistaa myös kestävä kehityksen mukaisen aktivismin. Se voi olla aktiivista, kuten neulegraffitien levittämistä tai passiivista, kuten ostamatta jättämistä ja sen sijaan itse tekemistä. Tällöin käsityön tekeminen on valinta, joka ylläpitää perinteistä kulttuuria mutta samaan aikaan pyrkii muuttamaan kulutuskulttuuria.⁴

Nykyisen käsityksen mukaan kestävä käsityön käsite on syntynyt kestävä kehityksen periaatteista ja näkökulmista. Kestävä käsityön tavoitteena on säilyttää niin kulttuurista perintöä kuin käsityöllistä tuotantoa sekä kantaa vastuuta ihmisten, tuotteiden ja luonnon suhteista. Kestävä käsityö koostuukin kolmesta elementistä: käsityöstä toimintana, tuotteena ja aineettomana käsityönä. Käsityö toimintana muodostuu tiedoista ja taidoista sekä kestävään kehitykseen liittyvistä arvoista ja asenteista. Toisin sanoen siitä, kuinka ja millä tavalla käsityötä tehdään niin, että toiminta on kestävä. Tuotteen kestävyudessa olennaista on käytettyjen materiaalien ja raaka-ainesten alkuperä, käytötapa, käyttöikä, laatu sekä kiertokulku. Kestävä käsityötuote tehdään tarpeeseen, laadukkaaksi ja pitkäikäiseksi tavaraksi, jonka materiaalit käytön päätteeksi kierrätetään. Aineettoman käsityön näkökulmat korostuvat itse tehdessä, sillä tuotantoketju on lähellä tekijää. Niihin kuuluvat kestävään käsityöhön liittyvät abstraktit osa-alueet, kuten filosofiset, yhteiskunnalliset, taloudelliset ja sosiaaliset kysymykset. Näin käsityötä voidaan tarkastella esimerkiksi kulttuuriperinteen säilyttämisen, taitojen siirtämisen, yhteiskunnallisen osallistamisen tai hyvinvoinnin tuottamisen kannalta.⁵ Niina Väänänen summaa kestävä käsityön idean:

³ ”Tutkimustulos kertoo käsityöharrastuksen suursuosioista: lähes puolet suomalaisista harrastaa käsitöitä, nikkarointia tai rakentelua säännöllisesti” Taitoliitto. Luettu 15.2.2022. <https://www.taito.fi/kasityoohjeet-ja-jutut/artikkelit/kasityon_harrastaminen_suomessa_tutkimus2021/>

⁴ Väänänen 2020a, 241.

⁵ Väänänen 2020a, 241, 242.

Kestävä käsityö tarkoittaa toiminnan ja arvojen välistä tarkastelua, pohdiskelua ja yhteensovittamista. Kukin tapaus on ratkaistava erikseen, sillä käsityön menetelmät ja materiaalit ovat monenlaisia. Kestävä käsityö osana ihmisyyttä voisi opettaa huomaamaan hyvän ja riittävän, kun puhutaan tuotteista, tuottamisesta ja kuluttamisesta, ohjelmoimaan ajankäyttömme sosiaalisiin yhdessä tekemisen verkostoihin sekä rakentamaan niin aineellista kuin aineetonta hyvinvointia.⁶

Ympäristöajattelun historiantutkimuksessa on keskitytty enimmäkseen ympäristöliikkeisiin, ympäristöasioiden uutisointiin sekä ympäristöajattelun politisoitumiseen ja institutionalisoitumiseen. Sen sijaan arjen ympäristöhistoriantutkimus on jäänyt vähäisemmäksi, vaikka se kartoittaisi laajemmalti suomalaisen yhteiskunnan ympäristötietoisuuden kehitystä. Kestävän käsityön lisääntyminen arjessa on merkki ympäristöarvojen arkipäiväistymisestä ja ympäristötietoisuuden toiminnan leviämisestä. Tämän tutkimuksen tarkoitus onkin pureutua arjen ympäristötietoisuuden kehittymiseen käsitöissä. Pyrin selvittämään kestävän käsityön esiintymisen syitä ja motiiveja sekä ympäristöteemojen, -termien ja -asenteiden muutosta.

1.2 Tutkimusperinne

Kestävää käsityötä tai käsityön ympäristöhistoriaa ei ole nähtävästi tutkittu varsinkaan historiallisesta näkökulmasta, vaan tutkimukset ovat nimenomaan käsityötieteellisiä. Lähimpänä aihetta ja omaa tutkimustani on vuonna 2014 valmistunut Meri Multasen käsityötieteen pro gradu -tutkielma *Kierrätys Suuri Käsityö -lehdessä vuosina 1974–2009 – käsityöt aikansa kuvina*. Tutkimuskohteinaan hänellä oli kierrätyksen käsittelytavat ja niiden muutokset sekä yhteiskunnallisen kontekstin heijastuminen lehden kierrätysteemoihin. Tutkimuksessaan Multanen totesi kierrätyksen lisääntyneen aluksi taloudellisista syistä, mutta 1990-luvulta lähtien kierrätys sai ekologisuuteen ja materiaalien säästämiseen liittyviä motiiveja. Tutkimus keskittyy hyvin pitkälti käsitöiden ja niissä tapahtuvan kierrätyksen käsittelyyn, sillä siitä on jätetty pois kaikki kuluttamiseen,

⁶ Väänänen 2020, 245.

ekologisuuteen ja ympäristönsuojeluun liittyvä sisältö. Multanen tosin sivuaa tutkimuksessaan hieman muita ympäristöaiheita, kuten lehden kuluttamiseen ja ekologisuuteen viittaavaa sisältöä. Hän kuitenkin toteaa aiheiden liittyvän olennaisesti kierrättämiseen, mutta olevan itsenäisiä aihealueita, jotka sopisivat erilliseen tutkimukseen.

Kestävän ja ympäristöystävällisen käsityön tutkimus on kohtalaisen tuore ilmiö, mutta siitä on tehty hyvin paljon käsityötieteellistä tutkimusta. Tutkimusta on alettu tehdä hiljalleen 1980-luvun lopulta alkaen, mutta merkittävästi vasta 2000-luvulla. Suomalaisen kestävän käsityön tutkimuksen on aloittanut jo 1990-luvulla Ulla Suojanen, joka on käsitellyt tekstiilien elinkaarta ja niiden ympäristövaikutuksia teoksessaan *Vihreät tekstiilit* (1997). Tutkimuksessaan hän toteaa, että kuitujen ja tekstiilien tuotannossa on ekologisen kestävyuden lisäksi kysymys myös taloudellisesta, kulttuurisesta ja sosiaalisesta kestävydestä. Ympäristömyönteisten tekstiilien suunnittelussa onkin tärkeää tuotteen tarpeellisuus, monikäyttöisyys, pitkäikäisyys ja ajattomuus sekä se, että tuotetta voi korjata, muunnella, huoltaa ja kierrättää. Tuotteet täytyisi valmistaa ympäristöystävällisistä, käyttötarkoitukseen sopivista sekä tarkkaan hyödynnetyistä materiaaleista, ja tuotantoprosessi täytyisi suunnitella mahdollisimman ympäristömyönteiseksi. Sen sijaan Suojasen mukaan ympäristötietoinen tekstiilien kuluttaja vähentää tarpeetonta kulutusta, valitsee laadukkaita ja pitkäikäisiä tuotteita, ottaa selvää tuotteiden ympäristövaikutuksista ja valmistusmaista sekä hoitaa, korjaa ja kierrättää vaatteitaan.⁷ Suojanen on myös julkaissut useissa julkaisuissa artikkeleja, joissa hän käsittelee käsityötä kestävän kehityksen näkökulmasta.

Tuorein ja ehkä myös kattavin kestävän käsityön tutkimus on Niina Väänäsen väitöskirja *Sustainable craft: dismantled and reassembled* (2020), jossa Väänänen analysoi käsitteen, teorian ja käytännön tasoilla, mitä kestävä käsityö on, miten se ymmärretään sekä millaisia seurauksia sillä voi olla. Hän on tehnyt aiheesta myös suomenkielisen artikkelin *Aikuiskasvatus*-lehteen. Väänäsen mukaan kestävä käsityö on monitieteinen ja globaali ilmiö, joka ilmenee toimintana, tuotteena ja aineettomana käsityönä. Tässä tutkimuksessani käytän Väänäsen määritelmää kestävästä käsityöstä, ja olen käsitellyt sitä ja Väänäsen tutkimustuloksia enemmän luvussa 1.1. Toinen kestävä käsityötä käsityölehdissä käsittelevä tutkimus on Johanna Vaaran (2010) tekemä pro gradu -tutkielma *Kestävä käsityö Suuri Käsityö -lehdessä vuosina 2000–2008*. Vaaran pro gradu on

⁷ Suojanen 1997, 85, 86.

käsityötieteellinen tutkimus, joka käsittelee nimenomaan lehdessä esiintyviä kestäviä käsitöitä, niiden muutosta sekä kestäväää käsityötä ja muotia yleisesti, mutta tutkimuksessa ei ole historiallista näkökulmaa. Vaara tuli tutkimuksessaan hyvin samantlaisiin johtopäätöksiin kestävästä käsityöstä, kuin Suojanen ja Väänänen: kestäväää käsityötä määrittelevät käsityön elinkaari, laatu, materiaalit, tekemisen ilo ja oivallus sekä perinteen uudistaminen.⁸

Kestäväää muotoilua ja suunnittelua käsittelee Hannu Kähönen artikkelissa *Kohti kestäväää kehitystä*, joka on julkaistu Susann Vihman toimittamassa teoksessa *Suomalainen muotoilu - kohti kestäviä valintoja* (2009). Kähönen avaa ekologisen muotoilun taustaa, kehitystä, mahdollisuuksia sekä tulevaisuutta. Jaana Kärnä-Behmin väitöskirja *Käsityö kulttuurisena kategoriana - käsityön ja käsityöläisyyden representaatio suomalaisissa päivälehdissä* (2005) esittelee lehdissä näkyviä käsityön kuvauksia ja diskursseja ja avaa myös tutkimuksessa ilmennyttä ekodiskurssia.

Suomalaista ympäristöajattelua on tutkittu kohtalaisen vähän. Varsinkin arkielämän ympäristöajattelu on jäänyt historian tutkimuksessa olemattomaksi. Ympäristötietoisuutta on tutkittu hyvin monialaisesti sekä eri näkökulmista, mutta tutkimus on usein kulttuuriantropologista tai yhteiskuntatieteellistä. Historialliset tutkimukset käsittelevät yleensä ympäristöajattelun suurempia ja näkyvämpiä linjoja, ja niissä on keskitytty ennen kaikkea luonnon ja ympäristön muutosten historiaan. Artikkelissaan *Suomalaisen ympäristöajattelun suuntaviivoja valistuksen ajalta 2000-luvulle* (2021) Kari Väyrynen toteaa suomalaisen ympäristöajattelun seuranneen pääosin yleiseurooppalaista kehitystä. Luonnon hyvinvoinnista herättiin huolehtimaan kunnolla vasta 1960-luvulla kansainvälisen ympäristöherätyksen myötä. Vuosikymmenen lopulta alkaen monialainen ympäristötutkimus alkoi hiljalleen vakiintua Suomessa, ja ympäristöajattelu laajeni kaikille tieteenaloille. 1970-luvulta lähtien ympäristö- ja eläinoikeusliikkeet aktivoituivat yhteiskunnassa, ja ympäristökeskustelu alkoi lisääntyä hiljalleen mukailien kansainvälisiä aatevirtauksia ja tieteen tuloksia.⁹

Ympäristöteemojen uutisoinnista ja *”joukkotiedotuksen, kansalaismielipiteen ja ympäristökysymyksen mutkikkaista suhteista”* kertoo Pertti Suhosen *Mediat, me ja ympäristö* (1994). Teos avaa medioiden paikkaa ympäristöpolitiikassa, *Helsingin Sanomien* ympäristöjournalismia sekä

⁸ Vaara 2010, 83.

⁹ Väyrynen 2021, 405, 406.

suomalaisten ympäristökäsityksiä. Tutkimuksen mukaan ympäristökirjoittelun määrä on kasvanut huomattavasti 1950-luvulta vuoteen 1990. Kasvu on Suhosen mukaan kuvastanut ympäristöongelmien pahenemista, niiden huomioimista niin kansallisesti kuin kansainvälisesti sekä journalistien lisääntyntä kiinnostusta aiheeseen. Kirjoittelun määrä on myös heilahdellut vuosittain, mihin on vaikuttanut esimerkiksi ympäristöonnettomuuksien, -kokousten, -päätösten ja -sopimusten ajoittuminen.¹⁰

Ympäristöajattelun historiaa on tutkittu paljon ympäristöliikkeen ja sen politisoitumisen näkökulmasta 1990-luvulta lähtien. Timo Järvikoski (1991) on tutkinut ympäristöliikkeen historiaa sekä sen toimintaa politiikassa. Esa Konttinen on käsitellyt ympäristöprotestin aaltoja teoksessa *All Shades of Green – The Environmentalization of Finnish Society* (1999). Ympäristöprotestit Konttinen jakaa neljään aaltoon: 1960–1970-lukujen vaihde, 1979–1982, 1987–1990-luku sekä 1995–1998.¹¹ Ympäristöliikettä on tutkittu enemmän 2000-luvulla ja aiheesta on julkaistu useita teoksia. Esimerkiksi Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski pureutuvat teoksessaan *Ympäristöprotestin neljäs aalto – Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla* (2004) 1990-luvun lopulla ilmenneen ympäristö- ja eläinoikeusliikkeen syntyyn, aatemaailmaan sekä radikaaleihin toimintamuotoihin. Helena Telkänrannan toimittama *Laulujoutsenen perintö – Suomalaisen ympäristöliikkeen taival* (2008) kuvailee ympäristöliikkeen ja luonnonsuojelun historiaa ja sen merkittävimpiä käännekohtia.

Kestävää kehitystä on tutkittu hyvin monialaisesti ja kansainvälisesti. Kestävän kehityksen historiaa kartoittaa muun muassa Jeremy L. Caradonna *Sustainability – a history* (2014). Kestävyyteen liittyvä kirjallisuus ja kestävän kehityksen tutkimus on lisääntynyt voimakkaasti 1980-luvun puolivälistä lähtien.¹² Kestävän kehityksen käsitteen määrittelemisen vuonna 1987 sekä sitä seurannut YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi Rio de Janeirossa edisti huomattavasti kestävän kehityksen tutkimusta sekä sen mukaista toimintaa. Kestävä kehitys otettiin kansainvälisen ympäristöpolitiikan ohjenuoraksi, ja Suomeenkin perustettiin kestävän kehityksen toimikunta vuonna 1993. Konferenssissa hyväksyttiin myös Agenda 2021 -toimintaohjelma kestävän kehityksen

¹⁰ Suhonen 1994, 85, 86.

¹¹ Konttinen & Peltokoski 2004, 177.

¹² Caradonna 2014, 3.

toteuttamiseksi.¹³ Sauli Rouhinen on tutkinut kestävän kehityksen omaksumista Suomessa yhteiskunnallista muutosta ohjaavaksi politiikan tavoitekehikoksi ja periaatteeksi väitöskirjassaan *Matkalla mallimaaksi?* (2014). Kestävän kehityksen toimia avaa esimerkiksi Minna Wilkin teos *Kestävä kehitys: Lähivuosien toimenpiteitä Suomessa ja Suomen kansainvälisessä yhteistyössä* (1995).

1.3 Tutkimuskysymykset

Käsityön kestävyys ja ympäristöystävällisyys määrittyvät muun muassa käytettyjen materiaalien ja niiden ympäristövaikutusten mukaan. Käsityöntekijän valintoja ovat esimerkiksi, tehdäänkö aivan uutta vai korjataanko ja muokataanko uudelleen vanhaa. Sen sijaan, että pieneksi, vanhaksi tai huonoksi käynyt vaate heitettäisiin pois, sitä voidaan uudistaa pienin muutoksin tai tehdä siitä jotain aivan uutta. Tällöin materiaalin käyttöikä pitenee kestävästi. Lisäksi itsetehdyistä vaatteista ja tavaroista yleensä halutaan tehdä pitkäikäisiä ja kestäviä, ei yhden käyttökerän jälkeen poisheitettäviä. Tällainen kestävä käsityö ei myöskään ole uusi idea. Erittäin hyvä ja paljonpuhuva esimerkki on vanha kunnon räsymatto, jonka kuteet on säästeliäisyyden nimissä ja kestävä käsityön mukaisesti tehty usein vanhoista tai huonoista vaatteista.¹⁴

Kestävän kehityksen päämääränä on toimia niin, että nykyisille ja tuleville sukupolville turvataan mahdollisuudet hyvään ja tarpeet täyttävään elämään maapallon kantokyvyn rajoissa.¹⁵ Kestävää kehitystä voidaan tarkastella neljästä näkökulmasta, joita ovat ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen sekä taloudellinen kestävyys.¹⁶ Vaikka kestävä käsityökin kattaa kaikki nämä näkökulmat, tässä tutkimuksessa käsitellään pääasiassa ekologista ja taloudellista kestävyyttä.

Ekologinen kestävyys edellyttää toiminnan ja taloudellisen kasvun sopeuttamista luonnon rajoihin sekä luonnonvarojen säilymisen ja riittävyyden turvaamista. Erilaisten tuotteiden valmistamiseen käytetään luonnonvaroja, mikä kuormittaa luontoa monin tavoin, vaikka luonnonvarat olisivatkin uusiutuvia. Tuotteen valmistus, markkinointi, pakkaaminen, kuljetus ja kulutus kuluttavat

¹³ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 434, 435.

¹⁴ Kähönen 2009, 37.

¹⁵ Allardt 1991, 11.

¹⁶ Suojanen 1997, 11.

luonnonvaroja ja tuottavat paljon jätettä, mikä rasittaa luontoa suuresti. Luonnon räsitystä voisi vähentää kiertokulkumallin avulla, jossa suuri osa tuotteen valmistuksessa, markkinoinnissa ja kulutuksessa syntyneestä jätteestä kierrätetään uusiomateriaaleiksi tuotantoon ja markkinointiin.¹⁷

Käsityön tekijä on sekä esineiden kuluttaja että tuottaja, jolloin hänen tekemänsä ratkaisut määrittävät käsityön ekologista kestävyyttä. Käsityöntekijän suhde materiaaleihin on usein läheinen, joten hänellä on mahdollisuus päättää, toimiiko luontoa säästävällä tavalla. Valintoja voi tehdä materiaalien suhteen siinä, valitseeko suomalaisen vai ulkomaalaisen materiaalin tai uuden vai kierrätetyn materiaalin. Kestävään kehitykseen pyrkivä käsityön tekijä huomioi myös tuotteen käytön, huollon, korjauksen ja hävittämisen ympäristövaikutukset. Käsitöissä on perinteisestikin korostettu laatua, sillä lyhytikäisen tuotteen valmistaminen ei ole ollut kannattavaa. Pitkäikäiset ja kestävät tuotteet myös rasittavat luontoa vähemmän.¹⁸

Taloudellinen kestävyys edellyttää taloudellisesti kestäväää kehitystä esimerkiksi aineellista kasvua hillitsemällä ja teknologiaa kehittämällä. Teknologiaa kehittämällä pyritään tuottamaan vähäisemmällä luonnonvaroilla enemmän tuotteita. Tämä on sekä taloudellisempaa että luontoa säästävää. Ulla Suojanen näkee, että tulevaisuudessa energian ja materiaalien tehokas käyttö ja kierrätys ovat tärkeitä tekijöitä tuotteiden markkinoinnissa ja että käsityön merkitys tavallisen ihmisen taloudenpidossa tulee kasvamaan. Hän uskoo, että ihmiset alkaisivat jälleen korjaamaan ja kierrättämään tuotteita taloudellisuuden nimissä.¹⁹ Osittain tätä kehitystä on jo nyt nähtävissä kirpputorien ja käsityön suosion kasvuna. Käsitöissä taloudellinen kestävyys näkyy ennen kaikkea resurssiviisautena ja -säästeliäisyytenä. Kestävyyden näkökulmat kulkevat pitkälti käsikädessä. Siinä missä materiaalien säästäminen, uusiokäyttö sekä kestävien käsitöiden valmistaminen ovat osa ekologista kestävyyttä, ovat ne myös taloudellisesti kestäviä.

Sosiaalisessa kestävyudessa keskiössä ovat yksilön ja yhteisön hyvinvointi ja elämänhallinta, joita täytyisi yhteiskunnan toimissa vaalia ja vahvistaa, jotta ne siirtyisivät tuleville sukupolvillekin.

¹⁷ Wilkki 1995, 7; Suojanen 1997, 14, 15.

¹⁸ Suojanen 1997, 15, 16.

¹⁹ Suojanen 1997, 16, 17.

Sosiaalinen kestävyys on maailmanlaajuisesti merkittävä asia kestäväen kehityksen kannalta, sillä aineellinen kulutus on jakautunut erittäin epätasaisesti rikkaiden ja köyhien maiden ja yksilöiden välille. Vaarana on se, että pelkän taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi suuri osa luonnonvaroista käytetään pienen ostovoimaisen väestöosan kulutukseen ihmisten perustarpeiden tyydyttämisen sijasta. Sosiaalista kestävyttä voidaan edistää esimerkiksi parantamalla työolosuhteita, -ilmapiiriä ja -hyvinvointia. Tekstiiliteollisuudessa sosiaalisen kestävyden ongelmana on tuotteiden halpatuotanto sekä lapsityövoima.²⁰ Niin kuluttajalla kuin käsityön tekijälläkin on mahdollisuus toimia kestävästi valitessaan sosiaalisen kestävyden mukaan tuotetut vaatteet, materiaalit tai resurssit. Kestäviä kulutusvalintoja tekemällä yksilö voi myös vaikuttaa sosiaalisen kestävyden toteutumiseen ja kestävämmän toiminnan hiipumiseen.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten kestävä käsityö on kehittynyt käsityölehdissä. Pääkysymystä tarkastelen tutkimuksessa neljän alakysymyksen avulla. Tarkastelen ilmiötä *Suuri Käsityö*, *Kotiteollisuus* ja *Taito* -lehtien avulla. Tarkoituksena on myös selvittää ympäristöteemojen esiintymisen luonnetta lehdissä sekä siihen vaikuttaneita tekijöitä. Ympäristönsuojelu on näkynyt vahvasti ympäristöliikkeessä ja päätöksenteossa, mutta käsityölehtien sisältö antaa tavallisemman ja arkipäiväisemmän kuvan kestäväen kehityksen ja ympäristöystävällisyyden mukaisesta toiminnasta sekä kestäväen käsityön kehittämisestä.

Ensimmäinen alakysymykseni käsittelee ympäristöteemojen esiintyvyyttä ja niiden luonnetta: Miten ympäristöystävällisyys ja kestävä kehitys ovat näkyneet lehdissä eri aikoina ja millaisia muutoksia siinä on tapahtunut? Toinen kysymys kartoittaa ympäristöteemojen esiintymisen syitä: miksi ympäristöystävälliset teemat ovat nousseet lehtien aiheisiin? Oleellista on myös 1960 ja 1970-luvuilta lähtien lisääntyneen ympäristökeskustelun vaikutus: Miten ja milloin lisääntyvä ympäristökeskustelu on näkynyt lehtien sisällössä? Kolmas tutkimuskysymys käsittelee käsityötä kestävyden tasojen näkökulmasta: Miten käsityöiden tekemistä on perusteltu etenkin ekologisen ja taloudellisen kestävyden näkökulmista? Pyrin myös tutkimaan kielenkäytön muutoksia: Miten ympäristötietoinen termistö, asenne ja kielenkäyttö ovat muuttuneet tutkimuksen kohteena olevalla ajanjaksolla?

²⁰ Särkelä & Pohjola 2011, 17; Suojanen 1997, 13, 14.

1.4 Aineisto ja metodi

Primääriaineistona tutkielmassa käytetään *Suuri Käsityö* -lehden julkaisuja vuosilta 1974–2020, *Kotiteollisuus*-lehden julkaisuja vuosilta 1974–1991 sekä *Taito*-lehtiä vuosilta 1991–2020. *Suuri Käsityö* toimi vuoteen 1992 asti nimellä *Suuri Käsityökerho*, vuosina 1993–2009 nimellä *Suuri Käsityölehti* ja vuodesta 2010 lähtien nimellä *Suuri Käsityö*. Lehtiä on ilmestynyt 10–12 kertaa vuodessa. Lehtien vähäisempi määrä selittyy yhdistelmänumeroilla, 11–12 sekä 5–6 tai 6–7. Lehden sisältö koostuu lähinnä käsitöiden esittelyistä ja ohjeista, mutta lehdissä on myös muutamia käsitöihin, materiaaleihin, välineisiin sekä käsityöntekijöihin liittyviä artikkeleja. Erikoisnumerot ja erikoisliitteet olen jättänyt tutkielman ulkopuolelle, sillä ne vääristävät vuosikohtaista vertailua. Osa liitteistä ei myöskään ole ollut saatavilla. Lehti keskittyy pääasiassa tekstiilikäsitöihin, mutta joukossa on myös muita materiaaleja hyödyntäviä käsitöitä. Lehden kustantaja on Sanoma Media Finland.²¹ Lehti saavutti nopeasti suuren suosion, sillä vuonna 1975 levikki oli lähes 94 000 ja vuonna 1980 yli 113 000.²² *Suuri Käsityö* on suurin suomalainen käsityölehti,²³ joten sen voi olettaa edustavan hyvin vallitsevia suomalaisen käsityön trendejä. Selkeyden vuoksi puhun tässä tutkielmassa lehdestä vain *Suurena Käsityönä*.

Kotiteollisuus ja *Taito* ovat käytännössä sama lehti, jonka nimi on vaihtunut muutamaan kertaan. Lehti perustettiin vuonna 1907 nimellä *Käsitateollisuus*, ja se onkin Suomen vanhin yhtäjaksoisesti ilmestynyt kädentaitolehti. Vuosina 1936–1991 lehti tunnettiin nimellä *Kotiteollisuus*, kunnes nimi muutettiin vuonna 1991 *Taidoksi*. Lehti ilmestyy kuusi kertaa vuodessa, ja sillä on ollut ainoastaan yksi yhdistelmänumero 6/2015–1/2016. *Kotiteollisuus* oli Kotiteollisuuden Keskusliiton lehti, ja kun liitto muutti nimensä Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:ksi, lehdenkin nimi muutettiin *Taidoksi*. *Kotiteollisuus* on siten ennemminkin ammattilehti ja sisältökin on sen mukaista, sillä lehdessä käsitellään liiton ja paikallisyhdistysten kuulumisia esimerkiksi puheenjohtajan palstan muodossa. Sisältönä on myös ajankohtaisia asioita kotiteollisuuteen liittyen. Vuosien varrella sisältö on muuttunut asialinjaisesta hieman viihteellisempään ja vapaampaan suuntaan. Lehti

²¹ "Suuri Käsityö -lehden toimitus" Kodin Kuvalehden verkkosivu. Luettu 5.11.2021. <<https://www.kodinkuvalehti.fi/suuri-kasityo-lehden-toimitus>>

²² Tommila & Uino 1991, 259.

²³ "Suuri Käsityö" Digilehdet-verkkosivu. Luettu: 5.11.2021 <<https://www.digilehdet.fi/suurikasityo/>>

sisältää artikkeleja käsitöihin ja kädentaitoihin liittyvistä asioista, kuten käsityötekniikoista, Suomen kädentaitajista sekä käsityötrendeistä. Lehdessä on myös ohjeita käsitöihin, mutta se on enemmän artikkelipainotteinen kuin *Suuri Käsityö*.²⁴

Lehtien sisällössä olen kiinnittänyt huomiota lähinnä käsitöiden esittelyteksteihin, artikkeleihin sekä muihin teksteihin. Varsinaiset käsityöohjeet olen pääasiassa jättänyt huomiotta. Käsitöiden esittelyt ovat ohjeita näkyvämmällä paikalla lehdessä, ja niistä välittyy paljon paremmin käsitöiden käyttötarkoitukset, merkitykset sekä taustalla vaikuttavat ajatukset. Teksteissä tuodaan esiin syitä ryhtyä tekemään käsityötä, kuten rahallinen säästö, materiaalin uudelleenkäyttö tai hyöty. Ohjeet sen sijaan ovat enemmän teknisiä, eikä niistä pääosin ilmene käsityön merkitystä tai ympäristöystävällisiä tekijöitä. Käytän tässä tutkimuksessani kuitenkin termiä ”ohje”, kun viitataan käsityöohjeiden esittelyihin, sillä keskiössä on kuitenkin itse käsityö sekä sen taustalla vaikuttavat motiivit, jotka on tuotu esille esittelytekstissä.

Tutkielman aikarajaus kattaa koko sen ajan, jonka *Suuri Käsityö* -lehti on ollut toiminnassa eli vuodesta 1974 vuoteen 2020. Vaikka *Kotiteollisuus* eli *Taito* onkin ilmestynyt jo paljon aikaisemmin, tutkimuksen kannalta on selkeää, jos niitäkin käsitellään samalta ajanjaksolta. Aikarajaus antaa kattavan läpileikkauksen suomalaisesta käsityöstä eri vuosikymmenillä. Lisäksi huomioitavaa on, että julkinen ympäristökeskustelu alkoi lisääntyä Suomessa 1960- ja 1970-luvuilta lähtien, joten aikarajaus tukee tutkimusta myös tämän näkökulman kannalta.²⁵

Tutkielmassa käytetään laadullisia menetelmiä, ja keskeisin metodi on sisällönanalyysi. Havainnoin aineistoa lähiluvun avulla ja pyrin löytämään lehden sisällöstä viitteitä ympäristöystävällisyyteen ja kestävään kehitykseen. Olennaista on tekstistä ja ohjeista ilmenevät viitteet esimerkiksi kestäväan kehityksen mukaiseen toimintaan, kierrätykseen tai ympäristötietoisiin motiiveihin. Tutkielmassa käytän myös sisällönlukittelua. Olen tehnyt aineiston sisällöstä temaattisen luokittelun, jonka avulla tarkastelen käsityön ympäristötietoisuuden kehitystä. Kvantitatiivisen analyysin avulla pyrin hahmottamaan luokitellun sisällön määrää ja esiintyvyyttä. Tavoitteena on myös asettaa aineistosta saadut tiedot aikansa kontekstiin, esimerkiksi selvittämällä, onko

²⁴ ”Taito – kulttuurista ja kestävästä käsityöstä” Taito-lehden verkkosivu. Luettu: 3.2.2022 <<https://taitolehti.fi/taito-lehti/>>

²⁵ Väyrynen 2017, 406; Haila 1991, 29, 30.

mahdollisesti lisääntyneet ekologiset käsityöt ja näkemykset liitettävissä samanaikaisiin ympäristökeskusteluihin.

Luokittelun olen tehnyt lehdistä löytyneen kestävän ja ympäristötietoisen sisällön pohjalta. Luokat ilmentävät kestävää ajattelua kaikki hieman eri tavalla. Luokkien sisälläkin kestävän käsityön perustelut ja motiivit vaihtelevat, mutta luokat itsessään auttavat havainnollistamaan erilaisia kestävän käsityön muotoja ja niiden esiintyvyyden muutoksia. Joissakin luokissa itse käsityö ja sen tekeminen ovat olennaisemmassa osassa, kun taas toisissa luokissa olennaista on käsityön aineettomat ulottuvuudet ja näkökulmat. Multanen sen sijaan on käyttänyt omassa pro gradu -tutkielmassaan hieman yksityiskohtaisempia luokkia, joissa keskeistä on kierrätysaiheisten käsitöiden luonne, kuten vanhasta uuden tekeminen, huonekalujen uudistaminen sekä tekstiilien uudistaminen.²⁶ Käyttämäni luokat ovat vanhan materiaalin uusiokäyttö, jättemateriaalin hyödyntäminen, ympäristöystävälliset materiaalit, tuote-esittelyt sekä ympäristönäkökulmat.

Vanhan materiaalin uusiokäyttö -luokka koostuu käsityöohjeista, joissa keskiössä on vanhan materiaalin uudelleenhyödyntäminen uuden materiaalin sijasta. Tähän luokkaan olen sisällyttänyt myös korjausohjeet, sillä niissä pidennetään vaatteiden käyttöikä. Jättemateriaalien hyödyntäminen näkyy lehdissä yleisimmin kehotuksena säästää ja käyttää ylijäänyttä materiaalia, kuten langanloppuja ja kangastilkkuja. Aineistossa näitä materiaaleja kutsutaan yleensä jätelangoiksi tai jäännöspaloiksi, joten käytän tässäkin tutkielmassa näitä termejä niiden kuvaavuuden vuoksi. Ympäristöystävälliset materiaalit -luokkaan kuuluvat erilaisten ympäristöystävällisten materiaalien esittelyt ja suosittelut käsitöihin. Tuote-esittelyt -luokka kattaa lehdissä esiteltyt tuotteet, kirjat ja näyttelyt, jotka liittyvät esimerkiksi kierrätysmateriaaleihin tai ekologisuuteen. Ympäristönäkökulmat-luokka on hyvin moninainen sisällöltään, sillä siihen kuuluu pääkirjoituksia, kolumneja, lukijoiden huomioita, käsityöläisten ja käsityötekniikoiden esittelyartikkeleita sekä erilaisia pieniä huomioita käsitöiden ekologisuudesta. Tähän luokkaan olen siis kerännyt kaiken sellaisen sisällön, jossa käsitellään ympäristökysymyksiä, ekologisuutta sekä kestävää kehitystä.

Luokittelun ulkopuolelle jää joitakin kestävän käsityön teemoja. Esimerkiksi käsitöistä on aina lähtökohtaisesti haluttu ajattomia ja käytännöllisiä vaatteita, joita voi käyttää monipuolisesti ja

²⁶ Multanen 2014, 40.

pitkään. Taustalla tässä ovat taloudelliset ja käytännölliset syyt, mutta samalla toimitaan myös kestävästi, kun vaatteesta tehdään pitkäikäinen eikä turha kertakäyttövaate. Vaikka ajattelu siinä on kestävä kehityksen ja kestävä käsityön mukaista, olen tällaiset huomiot jättänyt luokittelun ulkopuolelle, sillä niiden motiivi ei ole tiedossa. Tätä näkökulmaa en kuitenkaan jätä täysin huomiotta tutkielmassani. Vaatteita myös ”piristetään” ohjeissa, jolloin vanha vaate pyritään tekemään taas mieluisaksi ja tuomaan takaisin käyttöön. Näistä ohjeista olen ottanut mukaan luokitteluun sellaiset, joissa selkeästi motiivina on käyttöiän pidentäminen. Sen sijaan olen jättänyt pois sellaiset ohjeet, joissa motiivina on vain vaateen piristäminen eli kaunistaminen. Lisäksi pienistä lankamääristä tai kangaspaloista tehtyjä käsitoita en ole sisällyttänyt jämmämateriaalien hyödyntämiseen, ellei niiden esittelyteksteistä ole selkeästi tullut ilmi, että tarkoituksena on käyttää jäte- tai ylijäämämateriaalia.

Tutkielman rakenne on luotu luokittelun avulla havainnoitujen kestävä käsityön muutosten perusteella. Tutkielma etenee kronologisesti niin, että kestävä käsityön erilaiset muutokset – esimerkiksi kasvukaudet ja laskukaudet – ovat omissa luvuissaan. Luvuissa tarkastellaan ensin kestävä käsityön määrää ja kehitystä luokittelun avulla, jonka jälkeen perehdytään ajanjaksolle ominaisiin teemoihin tarkemmin. Ajanjaksot olen jakanut neljään lukuun siten, että ensimmäisessä luvussa käsittelen vuosia 1974–1985, toisessa luvussa vuosia 1986–1996, kolmannessa luvussa vuosia 1997–2008 sekä neljännessä luvussa vuosia 2009–2020. Eri lukujen kattamat ajanjaksot olen halunnut pitää suurin piirtein samanpituisina, mutta havainnoimani kestävä käsityön kasvu- ja laskukaudet myös sopivat hyvin näihin noin kymmenen vuoden jaksoihin.

2 Kestävää käsityötä taloudellisuus edellä 1974–1985

2.1. Materiaalien säästäminen vähenee

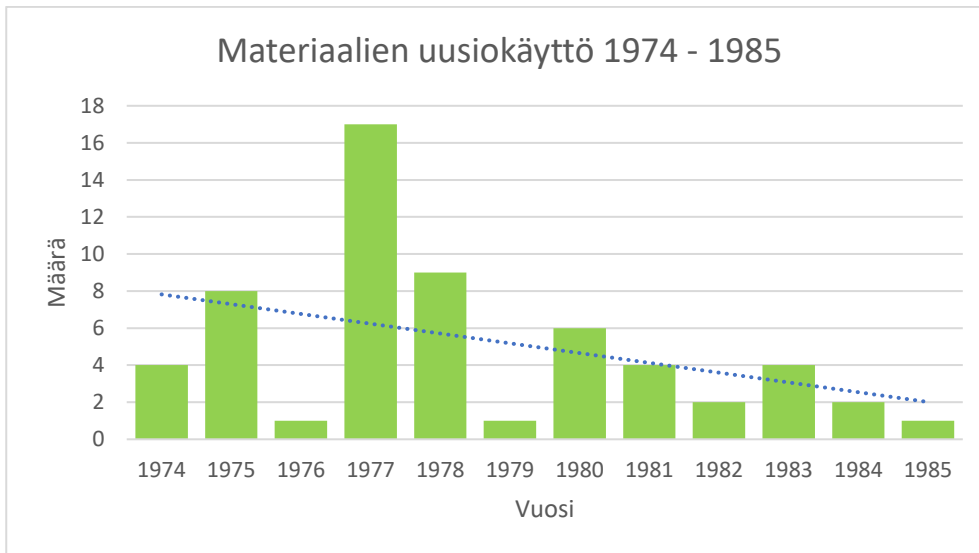
Vuosina 1974–1985 lehdissä esiintyi lähinnä materiaalien säästämiseen ja uudelleenhyödyntämiseen liittyviä teemoja. Kuviossa 1 havainnollistetaan materiaalien uusiokäyttöön kehottavan sisällön määrää ja kuviossa 2 jämsälankojen ja -tilkkujen käyttämiseen kehottavan sisällön määrää. Molemmissa näkyy samanlainen trendi: vaikka kestävän sisällön määrä ei alkujaankaan ole kovin päätähuimaava, on se kuitenkin selkeästi vähenemään päin. Suuri osa kuvioihin kerätystä aineistosta on peräisin *Suuri Käsityö* -lehdestä. Kotiteollisuus-lehden sisällöstä löytyi vähemmän tämänlaista sisältöä, mahdollisesti koska lehden sisältö on artikkelipainotteista. Lisäksi lehti tuntuu tuolla ajanjaksolla painottuneen perinteisempään käsityöhön.

Tältä ajanjaksolta löytyi ainoastaan yksi kirjoitus, jossa käsiteltiin ympäristöä ekologisesta näkökulmasta. Näkemys oli otsikolla *”Kansalaiset toimintaan ympäristön puolesta”* vuoden 1980 kolmannessa *Kotiteollisuus*-lehdessä, ja sen oli kirjoittanut Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Markku Tanner. Tanner kirjoitti ympäristövuoden 1980 innoittamana kehotuksen ympäristökohteiden kunnostamiseksi. Hän näki ongelmana elinympäristön roskaisuuden ja rakennusten rapistumisen ja halusi kannustaa ihmisiä kunnostamaan yhteistoimin elinympäristöä. Tanner totesi, että turmeltumaton, saastumaton ja viihtyisä elinympäristö on ympäristönsuojelijan itseisarvo, joka on olennainen osa ihmisten elämisen laatua. Ympäristö näyttäytyy hänen tekstissään ennen kaikkea ihmisen elinympäristönä, myös luonnonkohteina mutta ennen kaikkea rakennettuna ympäristönä.²⁷ Leviävä ympäristöajattelu ja toimet ympäristönsuojelun edistämiseksi yhteiskunnassa rantautuivat siis myös *Kotiteollisuuden* sivuille, joskin erittäin vähäisenä.

Sen enempää ympäristöä ei juurikaan käsitelty, mutta luonnonvarojen ehtymistä käsiteltiin lyhyesti *Kotiteollisuus*-lehdessä. Luonnonvaroihin liittyvä huomio löytyi vuoden 1982 *Kotiteollisuus*-lehdessä, jossa lammastaloudesta ja sen yhteydestä kotiteollisuuteen kertovassa artikkelissa todettiin suomenlampaan ja muidenkin kotieläinten maatiaiskantojen olevan *”uusiutuva luonnonvara,*

²⁷ *Kotiteollisuus* 3/1980, 5.

jonka arvo korostuu luonnonvarojen rajallisuuden oivaltamisen myötä”.²⁸ Sen enempää rajallisista luonnonvaroista ei artikkelissa puhuttu. Ympäristöön liittyvät ajatukset lehdissä olivat siis erittäin vähäisiä vielä tässä vaiheessa, vaikkakin ne se selkeästi olivat juurtuneet yhteiskuntaan sen verran, että asioita sivuttiin jopa käsityölehdissä.

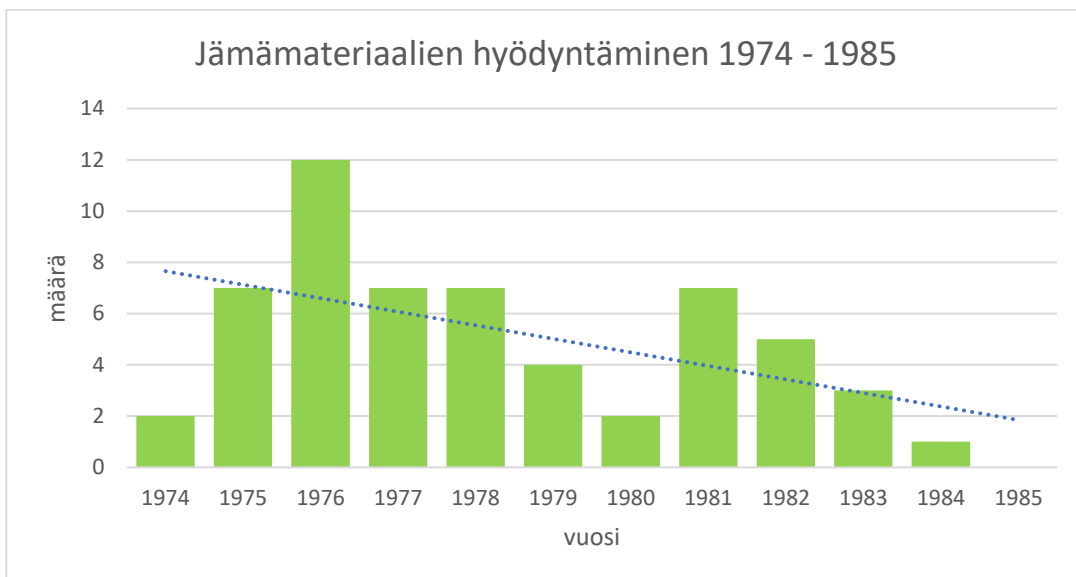

Kuvio 1.

Materiaalien uusiokäyttö käsitoissa kääntyi tarkasteluajanjakson alun kohtalaisen korkeista lukemista laskuun 1980-luvun vaihteessa. 1970-luvun määrät eivät itsessään ole kovin korkeita, kun ottaa huomioon, että jokaisena vuonna ilmestyi 12 *Suuri Käsityö* -lehden numeroa, joista jokaisessa oli kymmeniä käsityöohjeita. Lisäksi olivat vielä kuusi kertaa vuodessa ilmestyneet *Kotiteollisuus*-lehdet, joissa jokaisessa oli viidestä kymmeneen ohjetta. Kuitenkin suhteessa muiden vuosien määriin, etenkin vuoden 1977 lehdissä julkaistut materiaalien uusiokäytön ohjeet olivat hyvinkin runsaat. Tuolloin melkein jokaisessa lehdessä oli keskimäärin yksi materiaaleja uudelleenhyödyntävä ohje. Sen sijaan 1980-luvun alkupuoliskolla materiaalin uudelleenhyödyntämiseen kannustaminen oli hyvin vähäistä. Useampina vuosina lehtien vuosikerroissa oli ainoastaan yksi tai kaksi materiaaleja uusiokäyttävää ohjetta. Kun vuosina 1974–1979 määrä oli yhteensä 40, vuosina 1980–1985 määrä oli noin puolet vähemmän: 19.

²⁸ Kotiteollisuus 6/1982, 18.

Jämälankojen ja -kangastilkkujen käyttöön kannustamisen suhteen on nähtävissä samanlainen kehityskulku. Kyseessä ovat siis ohjeet, joissa on esittelytekstissä, joskus sivulauseessa tai vinkkinä, kehoitettu käyttämään käsityöhön muista töistä ylijääneet langanloput tai kankaanpalaset. Tällöin resurssit käytetään säästään ja viisaasti, eikä käyttökelpoista materiaalia heitetä hukkaan. Tämänkin kuvion aineisto perustuu lähes kokonaan *Suuren Käsityön* sisältöön. Jämämateriaalien huippuvuodet ovat lähes samat kuin uusiokäytön huippuvuodet: 1975—1977. 1970-luvun loppua kohden määrä väheni tasaisesti, mutta 1980-luvun alkuvuosina määrä kääntyikin nousuun. Kuitenkin määrä väheni jälleen vuosikymmenen puoliväliin tultaessa, jolloin jämämateriaalien hyödyntämistä ei suositeltu ollenkaan.

Kuvio 2.

Pertti Suhosen (1994) *Helsingin Sanomien* ympäristökirjoittelua kartoittavan tutkimuksen mukaan lehden ympäristökirjoittelu lisääntyi 70-luvun loppupuolelta lähtien, joskin vuosittaista heittelyä ympäristökirjoittelun määrässä oli paljon.²⁹ Kirjoittelua oli paljon etenkin vuonna 1979, jolloin Kojjärvi-liike sai paljon huomiota mediassa lintujärven kuivaamista vastustavan kamppailunsa ansiosta. Liike hyödynsi tiedotusvälineissä saamaansa julkisuutta systemaattisesti ja piti yllä avointa keskustelua asiasta, minkä ansiosta se sai tiedotusvälineiden sympatiat puolelleen ja positiivista julkisuutta asialleen.³⁰ Kojjärvi-liikkeestä alkoikin Suomen toinen ympäristöprotestin

²⁹ Suhonen 1994, 85, 86.

³⁰ Aalto 2018, 108, 109.

aalto, joka Konttisen ja Peltokosken (2004) mukaan ajoittui vuosiin 1979—1982.³¹ Ympäristöliikkeen nousu ja ympäristökirjoittelun määrän kasvu eivät kuitenkaan mukaile käsityölehtien sisältöä 1970-luvulla. Myöskään ympäristökirjoittelun huippuvuosi 1979 ei näyttäydä edukseen varsinkaan käsityölehtien materiaalien uudelleenhyödyntämisessä. Jämämateriaalien hyödyntäminen sentään oli kohtuullista ympäristöliikkeen toisen aallon aikana. Silti se oli huomattavasti korkeampaa ennen toista aaltoa. Ympäristökeskustelulla ei siis vielä tässä vaiheessa ollut kovin suurta merkitystä käsityölehtien sisältöön.

Multanen uskoo ympäristö- sekä ylipäätään yhteiskunnallisten aiheiden puutteen johtuneen etenkin siitä, että *Suuri Käsityö* oli keskittynyt ennen kaikkea hyvien ja monipuolisten käsityöohjeiden tuottamiseen, eikä siihen haluttu sekoittaa käsityön ulkopuolisia aiheita. Lisäksi lehden ohjeet ja muu sisältö olivat lähinnä saksalaisten käsityölehtien käännösmateriaalia, joten Suomen yhteiskunnalliset keskustelut eivät todennäköisesti yltäneet senkään takia lehden sisältöön.³² Tämä käy omastakin mielestäni hyvin järkeen myös *Kotiteollisuus*-lehden osalta, sillä vaikka sen sisältö olikin artikkelimaista ja Suomen lähtökohdista tuotettua, senkin vakaa keskinäinen kiinnostus oli ennen kaikkea kotiteollisuusyhdistysten toiminnassa sekä käsitöissä. Lisäksi 1960-luvulla läpimurron tehnyt kulutuskulttuuri juurtui yhteiskuntaan 1970-luvun aikana, jolloin kuluttaminen siirtyi enemmän vapaa-aikaan ja pukeutumisesta tuli olennainen osa kuluttamista.³³ Näin ollen ympäristö- ja yhteiskunnalliset asiat eivät ehkä laajemmalti olleet ihmisten mielissä, saati käsityölehtien sivuilla. Kulutuskulttuurin voimistuminen näkyy myös ajanjakson vähenevissä uusiokäytön ja jämämateriaalin hyödyntämisen määrissä.

Materiaaliviisauden kasvu ja suhteellisen suuri määrä vuosina 1975—1977 selittyvät ympäristötietoisuuden sijaan ennemminkin taloudellisilla syillä. Öljykriisin aiheuttama lama rantautui Suomeen vuosina 1975–1978, vaikka taantuma ei idänkaupan ansiosta ollutkaan yhtä jyrkkä kuin Länsi-Euroopassa. Lama näkyi talouskasvun pysähtymisenä, suurena työttömyytenä, korkeana inflaationa sekä energiakustannusten nousuna.³⁴ Tämänlaisessa tilanteessa ei ole ollenkaan ihme, että materiaaleja haluttiin hyödyntää mahdollisimman hyvin rahan säästämiseksi. Lehdistä

³¹ Konttinen & Peltokoski 2004, 175, 176.

³² Multanen 2014, 50.

³³ Autio 2019, 212, 213.

³⁴ Meinander 1999, 358; Hannikainen & Eloranta 2019, 23, 24; Kuisma 2013, 208, 209.

käy ilmi, että vaatteiden itse tekeminen oli hyvin taloudellinen vaihtoehto. Siksi vanhojen vaatteiden ja jämmateriaalien hyödyntäminen oli vieläkin taloudellisempaa.

Multanen nostaa pro gradussaan käsitöiden taloudellisten motiivien selitykseksi öljykriisin aiheuttaman taantumun rinnalle myös käsityölehden lukijakuntana olleet sukupolvet J. P. Roosin jaottelun mukaan.³⁵ *Suuren Käsityön* lukijakunnan voi Multasen mukaan katsoa koostuneen sodan ja puutteen, jälleenrakennuksen ja nousun sekä suuren murroksen sukupolvista, joille puutteen kokeminen on ollut leimallista jossain vaiheessa elämää. Puutteen vaatima säästeliäisyys sekä käsin tekemisen tarpeellisuus ovat tehneet sekä materiaalisesta että taloudellisesta säästämisestä lähes elämäntavan ja vähintäänkin itsestäänselvyyden.³⁶ Oletettavasti myös *Kotiteollisuus*-lehden lukijakunta on kuulunut samaisiin sukupolviin, mutta säästeliäisyyden sisällöt ja motiivit eivät kuitenkaan yltäneet lehden sivuille samanlaisessa mittakaavassa kuin *Suuren Käsityöhön*.

Taantuma alkoi laantua 1970-luvun viimeisinä vuosina, ja voimakas talouskasvu jatkui 1980-luvun alkuun. 1980-luvulla talouskasvu oli vakaata, työttömyys oli vähäistä ja suomalaisten aineellinen hyvinvointi kasvoi. Vuosikymmenen kulutusyhteiskuntaa voi kuvailla runsauden yhteiskunnaksi. Tavarakulutus arkipäiväistyi ja etenkin lyhytaikaisia tavaroita kulutettiin enemmän kuin aikaisemmin.³⁷ Tämä näkyy myös käsityölehden sisällössä. Vuosikymmenen vaihteesta lähtien materiaaleja säästävän ja uudelleenkäyttävän käsityön määrä laski ja pysytteli matalana koko 1980-luvun alun. Materiaaleja säästävälle käsityölle ei talouskasvun myötä ollut ilmeisesti tarvetta. Kuitenkaan kasvava talous ei täysin poistanut säästeliäisyyttä käsityölehtien sisällöstä.

2.2 Taloudellisuus tärkeimpänä

Kestävä käsityö siis ilmeni lehdissä ennen kaikkea jämmateriaalien hyödyntämisenä sekä vanhojen materiaalien uudelleenhyödyntämisenä. Käsitöitä tutkinut Anna-Marja Ihatsu on todennut,

³⁵ ks. Roos 1985.

³⁶ Multanen 2014, 47.

³⁷ Kuisma 2013, 211; Heinonen 2005, 63; Autio 2019, 216.

että 1970-luvun energiakriisin myötä käsityö elämäntapana tai ekologisena tuotantotapana tulivat merkityksellisiksi.³⁸ On mahdollista, että näin on käynyt ympäristöherätyksen myötä ekologista elämäntapaa noudattaneiden keskuudessa, mutta käsityölehdissä ekologisuus ei vielä 1980-luvullakaan ollut käsityön motiivi. Ekologisen kestävyuden sijasta käsitöiden motiivi oli ennemminkin taloudellinen kestävyys. Taloudellista kestävyttä näissä käsitöissä on ollut se, että uusien ja kalliimpien materiaalien ostamisen sijasta on tehty itse ja käytetty vanhoja ja siten ilmaisia tai ainakin halvempia materiaaleja. Siltikin toiminta on ollut myös ympäristöystävällistä, sillä edelleen hyvin käyttöön soveltuvia lankoja ja kankaita ei heitetty roskiin. Vaikka taloudellisuudesta kertovaa sisältöä ei ollut suurimmassa osassa käsityöohjeita, se näkyy lehdissä selkeästi.

Vaikka suurimmassa osassa ohjeita käsitöille ei annettu sen kummempaa perustelua, taloudellisuus tuntui olevan suuri käsitöiden tekemisen motiivi *Suuren Käsityön* alkuajoista lähtien, sillä jo ensimmäisen lehden pääkirjoituksen mukaan yksi tärkeimmistä lehden perustamisen syistä oli rahallinen säästö: *"Jokainen vaatekappale, jonka itse pystyt tekemään, on suoranaista säästöä. Nyt siis kannattaa todellakin tehdä itse."*³⁹ Säästeliäisyys oli käsitöissä näkyvä keskeinen motiivi aina 1980-luvun alkupuolelle, kuten eräässä vuoden 1983 lehdessä todettiin: *"Kun ompelee itse, säästää rahaa!"*⁴⁰ Lehdissä oli myös rehellisiä säästövinkkejuttuja, joissa ajatuksena oli säästää rahaa korjaamalla vanhoja, pieniä, rikkiäisiä tai muuten epämieluisia vaatteita takaisin käyttöön. Oiva esimerkki tästä on myös vuoden 1984 ensimmäisessä lehdessä, jossa lukijaa kehoitetaan hemmottelemaan ja piristämään itseään uusilla vaatteilla.⁴¹ Pääajatuksena oli siis uuden vaateen hankinta ilman todellista tarvetta, mikä kuvaa hyvin ajan kulutusyhteiskuntaa. Siltikin käsityön tekemisellä oli säästeliäs puoli: *"Taloudellisena tyttönä tietenkin ompelet itse."*⁴² Myös *Kotiteollisuus*-lehdessä neuvotiin, että itse ompelemalla säästää jonkin verran rahaa, joskin näitä säästövinkkejä kuitenkin oli erittäin vähän.

³⁸ Ihatsu 2006, 19.

³⁹ Suuri käsityö (SK) 1/1974, 3.

⁴⁰ SK 9/1983, 5.

⁴¹ SK 1/1984, 10.

⁴² SK 1/1984, 10.

Jämämateriaaleja ja vanhoja vaatteita kehoitettiin useimmiten hyödyntämään ilman sen kummempaa perustelua, joten voi ajatella, että lähtökohtana on ollut juuri taloudellinen materiaalien säästäminen. Multanen uskoo, että *Suuren Käsityön* päätoimittajana vuosina 1974–1984 toimineella Maire Varhelalla on ollut merkittävä vaikutus varsinkin jämämateriaalien hyödyntämistä koskeviin juttuihin lehdessä. Varhela kuuluikin säästeliääseen sukupolveen, mikä näkyi myös lehdessä.⁴³ Jämälankoja ja tilkkuja suositeltiin sekä isoihin että pieniin töihin. Ohjeita oli esimerkiksi tyynyjen, puseroiden, lapasten, pupulelujen, vauvanvaatteiden, olkalaukun sekä säärystimien tekemiseen.⁴⁴ Vuoden 1981 marraskuun numerossa myös lapsia kannustettiin perustamaan tonttupaja, jonka materiaaleina käytettäisiin ylijäämämateriaaleja: *"Kerätkää kivoja jätemateriaaleja kasaan: pehmeitä villalankoja, puuvillalankaa, nauhaa ja nyöriä. Niistä valmistatte yhteistuumin hyviä lahjoja lähisuvulle ja parhaille kavereille."*⁴⁵ Lehti selkeästi halusi kannustaa jämämateriaalien käyttöön ja nähtävästi myös opettaa aikuisten lukijoiden lisäksi lapsille, että jämämateriaaleja ei kannata heittää hukkaan.

Hyvin monissa ohjeissa oli perusteluna edullisuus ja säästö. *"Käyttämällä hyväksesi vanhoja aikuisten vaatteita saat edullisia lasten vaatteita ja selviät pelkillä ompelutarvikkeiden kustannuksilla"* ja *"jätemateriaaleilla tekee huippuedullisesti"* olivat hyvin tyypillisiä *Suuressa Käsityössä* esiintyneitä perusteluja vanhojen vaatteiden ja jämämateriaalien käytölle.⁴⁶ Toisinaan lehdissä esiintyi vinkkejä lähteä kirpputoreille ja vanhojen tavaroiden liikkeisiin etsimään halpoja materiaaleja. Esimerkiksi tilkkuja kehoitettiin etsimään kirpputoreilta, kavereilta ja tehtaanmyymälöistä, sillä siten säästäisi pitkän pennin. Eräissäkin lehdessä tilkkutyön kerrottiin maksavan vain vaivannäön verran.⁴⁷ Useampikin käsityön esittelyteksti kannusti miettimään vanhojen huonekalujen uudelleenkäyttöä ja uudelleenverhoilua taloudellisuuden vuoksi. Teksteissä korostettiin, ettei ensimmäisenä kannata rynnätä ostamaan uutta, vaan omannäköisen ja itselleen käytännöllisimmän saa itse tekemällä ja tuunaamalla.⁴⁸ Vinkiksi huonekaluja hankkiville annettiin, että kirpputorilta löytyy

⁴³ Multanen 2014, 62.

⁴⁴ SK 1/1981, 80; 2/1982, 4, 70; 3/1982, 85; 7/1982, 21; 6/1983, 20; 7/1983, 83; 1/1984, 20.

⁴⁵ SK 11/1981, 82, 83.

⁴⁶ SK 2/1974, 4; 9/1977, 12.

⁴⁷ SK 3/1977, 19.

⁴⁸ SK 10/1982, 12–15.

halpoja ja hyviä huonekaluja, jotka voi verhoilla itse. Kankaaksi neuvottiin valitsemaan kestävä kangas, joka kestää kulutusta.⁴⁹ Tästä ilmenee halu tehdä merkityksellisiä ja pitkäikäisiä käsitöitä.

2.3. Keskiössä käytännöllinen käsityö

Taloudellinen kestävyys näkyi rehellisen säästävyuden lisäksi myös muilla tavoilla. Kestävä käsityö ilmeni lehdissä esimerkiksi käyttötarkoituksen, ominaisuuksien tai käsityön kuvailun kautta. *Suuren Käsityön* vuoden 1983 ensimmäisessä numerossa mainostettiin jo etusivulla säästöohjeita, kuten vauvanvaatteita. Taloudellisuuden rinnalla oli vähintään yhtä tärkeänä itse tekeminen, käytännöllisyys, monikäyttöisyys sekä pitkäikäisyys. Vaatteita kuvailtiin hyvin käytännölliseltä kannalta: *”Ei hankalia liian leveitä lahkeita, ei turhia nappeja eikä nauhoja vaan yksinkertaisia, hyvännäköisiä lapsen mukana kasvavia trikoovaatteita.”* Vaatteelle haluttiin lähtökohtaisestikin pitkäikäisyyttä ja kestävyyttä: *”Pehmeät polvipaikat säästävät sekä polvia että housuja. Leveä resori yläosassa ja käännetyt resorit lahkeensuissa pidentävät vaatteen käyttöikä.”* Asuun liittyen annettiin myös vinkiksi, että siitä saisi juhliin sopivan asun vain pienellä lisäyksellä: röhhelökauluksella.⁵⁰ Vinkki oli kestävän käsityön mukainen, koska pieni vauva ei tarvitsisi juhlapukua kerran käytettäväksi, kun yksinkertaisesta asustakin voi saada juhlavaatteen. Lisäksi tuota yksinkertaista asua voi käyttää pitkään, vaikka vauva kasvaakin nopeasti.

Ylipäättään itsetehdyistä vaatteista haluttiin kestäviä ja pitkäikäisiä. Monissa käsitöiden esittelyissä korostettiin vaatteen ajattomuutta ja monikäyttöisyyttä. Usein lehdissä esiteltiin perus- ja arkivaatteita eli hyödyllisiä vaatteita jokapäiväiseen käyttöön. Itse tehdyn pyyhkeenkin ominaisuuksista todettiin: *”ja mikä parasta: se kestää vuosien kulutusta”*.⁵¹ Lehdissä myös painotettiin hyvin paljon tarpeeseen ja itselle mieluisaksi tekemistä, kuten *Suuren Käsityön* pääkirjoitus vuodelta 1984 toteaa: *”Valitse mallistosta sellaiset, joista pidät ja joita tarvitset – mielesi ja kukkaron mukaan.”*⁵² Tästä ilmenee myös toisenlainen motiivi itsetekemiseen: itse tekemällä saa mieluisiaan vaatteita pitkäikäiseen käyttöön. Tämänlaiset perustelut ja esittelyt olivat hyvin yleisiä varsinkin

⁴⁹ SK 2/1975, 10–12.

⁵⁰ SK 1/1983.

⁵¹ SK 3/1976, 60.

⁵² SK 5/1984, 3.

1970- ja 1980-luvuilla mutta myös myöhemmin. Ennen kaikkea ne kertovat itse tehdyn vaateen arvostuksesta ja käsityön tekemisestä hyödyksi ja tarpeeseen. Samanaikaisesti toimittiin ympäristöystävällisesti, vaikka sitä ei silloin ehkä ymmärrettykään, sillä vaateen pitkäikäisyys ja tarkoituksenmukaisuus säästää resursseja, energiaa ja ympäristöä.

Pääasiassa oli myös ennen kaikkea käsityön tekeminen ja kädentaitojen harjoittaminen, ei siihen käytettävät materiaalit. Ainoastaan materiaalien soveltuvuudella oli merkitystä. Loppujen lopuksi sillä, käytetäänkö käsityöhön uutta vai vanhaa materiaalia, ei ollut kovin suurta merkitystä käsityön tekemiseen, sillä juuri käsitöiden tekeminen itsessään koettiin mielekkäämmäksi ja taloudellisemmaksi vaihtoehdoksi. Valtaosassa käsitöiden esittelyistä keskityttiin käsityöhön, sen ominaisuuksiin ja tekemiseen. Vanhan materiaalin hyödyntäminen oli selkeässä vähemmistössä. Esimerkiksi vuonna 1974 lukijoita neuvottiin koristelemaan vanhoja vaatteita ristipistoin, jotta niistä *”tulee uusia vähällä rahalla ja vähällä vaivalla.”* Samaisessa artikkelissa myös muistutettiin, ettei vaatteiden tarvitse olla vanhoja, jotta niitä voisi parannella ristipistokuvioin.⁵³ Toisessa ohjeessa samalta vuodelta tilkkutäkin valmistukseen ehdotettiin materiaaliksi *”vanha tai uusi peitto”*.⁵⁴ Lähtökohtaisesti ei siis ollut väliä, olivatko materiaalit vanhoja vai uusia. Ympäristöystävällisyys vaatteiden suhteen tuli siis säästeliäisyyden ja vaateen pirstämisen rinnalla, mutta ei motiivina.

Vanhan vaateen uudelleenhyödyntämistä pidettiin kuitenkin tärkeänä. Siitä kertoo myös vuonna 1977 *Suuressa Käsityössä* järjestetty kilpailu *Vanhasta uutta*. Kilpailu olikin hyvin suosittu, joten selkeästi lehden lukijoilla riitti ideoita vanhojen materiaalien hyödyntämiseen.⁵⁵ Lukijoilta tuli muutenkin monia uusiokäyttöohjeita varsinkin 1970-luvulla *Suuressa Käsityössä* ilmestyneelle *Kerholaisten kesken* -palstalle. Monet lukijoiden lähettämät neuvot ja ohjeet ovat olleet hyvin materiaaleja uudelleenhyödyntäviä. Lukijoiden lähettämiä ohjeita ja neuvoja olivat esimerkiksi sukahousuista virkattu matto, vanhojen ja rikkinäisten pyyhkeiden muuntaminen saunatakiksi sekä vauvanvaatteiden ompelu vanhoista t-paidoista.⁵⁶ Lukijoiden lähettämiä säästäväisyysohjeita

⁵³ SK 2/1974, 4, 5.

⁵⁴ SK 2/1974, 17.

⁵⁵ SK 5/1977, 5–7.

⁵⁶ SK 1/1975, 64; 6/1977, 70.

julkaistiin 1970-luvun aikana yhteensä 13.⁵⁷ *Kotiteollisuudessa* sen sijaan ei lukijoiden neuvoja tai ohjeita julkaistu ollenkaan.

Vanhaa hyödyntävissä ohjeissa kuitenkin vältettiin uuden ostamista sekä korostettiin itsetekemistä ja vanhan hyödyntämistä. Näidenkin taustalla olivat taloudelliset motiivit, mutta taustalla vaikuttaa olevan myös ajatus jo olemassa olevien tavaroiden ja resurssien hyödyntämisestä. Teksteissä topputeltiin nimenomaan uuden ostamista. Taloudellinen motiivi näkyy kuitenkin monissa vanhaa hyödyntävissä käsityöesittelyissä. Monissa ohjeissa vanhan tavaran hyödyntäminen oli kuitenkin lähtökohtaisesti olennaista. Esimerkiksi kurkku- ja teepurkeista ehdotettiin tuunaamaan roskakori ja kynäpurkki, sekä vanhat valokuvakehykset kannustettiin maalaamaan iloisella värillä kesämuistojen kehyksiksi.⁵⁸ Vanhan materiaalin hyödyntämisen motiivit olivat siis monenlaisia.

Yllättäen useimmissa räsymatto-ohjeissa ei puhuttu vanhojen tekstiilien hyödyntämisestä, vaan matonkuteista ja esimerkiksi trikookuteista. Matonkuteetkaan eivät aina ole kierrätettyjä. Jos räsymatto-ohjeessa oli erikseen ajatuksena hyödyntää vanhoja vaatteita, se mainittiin erikseen. Esimerkiksi eräässä vuoden 1977 poppanaohjeessa mainittiin erikseen vanhojen materiaalien käyttö, mutta vaihtoehdoksi annettiin myös uuden kankaan käyttäminen.⁵⁹ Vuoden 1983 poppanakuteen esittelyssäkin todettiin: *”Ennen räsykude oli vanhoista vaatteista kotona leikattua, taloudellista raaka-ainetta [...] Nykyisin kuteet ovat useimmiten uusista kankaista leikattuja ja näin ollen myös taloudellisesti arvokkaampia kuin ennen.”*⁶⁰ Voi siis olettaa, että räsyjen käyttäminen oli yleisesti vähentynyt ainakin jonkin verran.

Sinänsä räsymatto-ohjeita oli varsinkin *Kotiteollisuus*-lehdessä paljon, mutta niissä mainittiin käytettäväksi vain matonkude. Jää siis käsityöntekijän harteille päättää, käyttääkö vanhoja materiaaleja vai uutta kudetta. Vuoden 1983 ensimmäisessä *Kotiteollisuus*-lehdessäkin käsiteltiin räsymattoihin käytettäviä materiaaleja sekä räsymattojen tarkoitusta laajemmaltikin. Kirsti Kesälä-Lundahl vertaili nykyaikaista ja perinteistä räsymatonkudontaa ja käsitteli tarkasti matonkudonnan

⁵⁷ Ks. myös Multanen 2014, 47.

⁵⁸ SK 8/1983, 24.

⁵⁹ SK 3/1977, 60.

⁶⁰ *Kotiteollisuus* 5/1983.

vaiheita ja antoi ohjeita ja neuvoja kudontaan. Hän esitteli sekä vanhoista vaatteista tehtyyn mattoon kuin myös uusista kuteista tehtyyn mattoon liittyviä huomioita ja ominaisuuksia. Hän totesi, että *”Mattoa ei hankita tai kudota hetken mielijohteesta eikä sen pitäisi olla kertakäyttötuote. [...] Me heitämme pois vanhat vaatteemme, ostamme uudet kuteet kalliilla hinnalla. Samalla kannamme huolta jätelasin ja -paperin uudelleenkäytöstä.”*⁶¹ Vaikka pääasiana hän näki laadukkaan maton tekemisen, hän selkeästi piti oikeana räsymattona itseleikatuista kuteista tehtyä mattoa, jossa uusia kuteita käytetään lähinnä kauniiden värien vuoksi tai jos vanhat kuteet eivät riitä. Tärkein motiivi räsyjen käyttämiseen tuntuu olleen taloudellisuus.

Vaikuttaisi siis siltä, että räsymattojenkin tekemisessä pääasiana oli käsityöntekeminen, ei niinkään niissä käytetyt materiaalit. Räsymatto kertoo kuitenkin jo nimensä puolesta käsityön ajatuksen: räsyistä tehty matto. Vaikka *Kotiteollisuudessa* räsyjen käyttö vaikutti vähentyneen jonkin verran ainakin 1980-luvun alkupuolella, räsyjen ja riepujen käyttö matonkuteena on voinut olla niin itsestäänselvyys, ettei sitä ole koettu tarpeelliseksi täsmentää. Voi myös olla, että kulutusyh-teiskunta oli jo tässä vaiheessa juurtunut myös käsityöhön, jolloin edes räsymaton kutominen uusista materiaaleista ei ole ollut suurempi ihmetyksen aihe.

Käsityön ekologinen kestävyys ilmeni tällä ajanjaksolla ennen kaikkea taloudellisen kestävyuden kautta. Säästäminen ja taloudellisuus olivat tärkeimpiä jämmämateriaalin hyödyntämisen ja vanhan materiaalin uusiokäytön sekä ylipäätään käsityöiden tekemisen motiiveja. Vaikka ympäristötietoiset ajatukset alkoivat 1970-luvullakin jo herätä yhteiskunnassa, ne eivät yltäneet käsityölehtiin. Sen sijaan resurssien säästäminen ja taloudellisen käsityön korostaminen perustuivat sekä säästäväiseen elämäntapaan että öljykriisin luoman laman taloudellisiin vaikutuksiin. Säästeliäisyys niin rahan kuin materiaalien suhteen alkoi kuitenkin 1980-luvun puolella vähentyä. Uusiokäytön ja jämmämateriaalien hyödyntämisen sisältömäärät kääntyivät tuolloin laskuun ja vähenivät lopulta lähes olemattomaksi.

⁶¹ *Kotiteollisuus* 1/1983, 22, 26.

3 Ekologiset ajatukset heräävät 1986–1996

3.1. Matalista lukemista uuteen nousuun

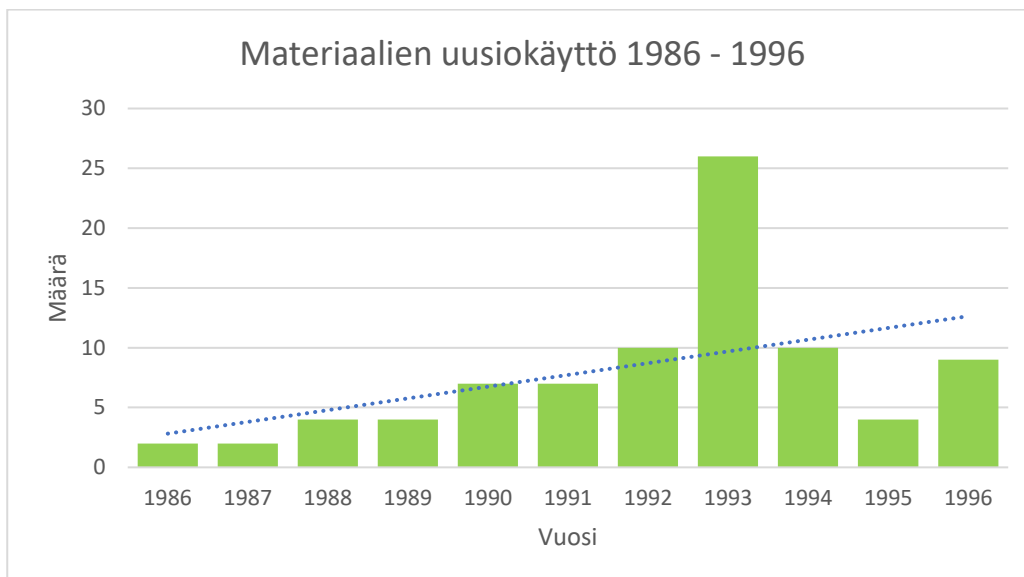
Konttinen ja Peltokoski (2004) ajoittavat Suomen kolmannen ympäristöprotestin aallon 80-luvun loppuun ja 90-luvulle. Ympäristöliikehdintä lisääntyi vuosina 1987–1989, jolloin monet ympäristökiistat, kuten vanhoista metsistä käydyt kiistat, saivat paljon julkisuutta. Perinteiset luonnon-suojeluarvot nousivat jälleen pinnalle, mutta niihin yhdistyi biodiversiteetin viitekehys, ja kiistat saivat tieteellisen ja ekologisen leiman. Kolmas aalto käytti kansalaistottelemattomuutta hyväkseen metsiin liittyvissä kiistoissa päästäkseen median otsikoihin ja haki myös kansainvälisestä julkisuudesta pontta toiminnalleen.⁶² Lisäksi vihreä liikehdintä aktivoitui politiikassa 1980-luvun alussa, kun vihreät saivat ensimmäiset kansanedustajapaikkansa vuoden 1983 eduskuntavaaleissa sekä 101 kunnanvaltuutettua vuoden 1984 kuntavaaleissa. Jatkumoa politisoitumiselle olivat Vihreän liiton perustaminen vuonna 1987 sekä liiton rekisteröiminen puolueeksi vuotta myöhemmin.⁶³ Seuraavista kuvioista näemme, onko lisääntynyt ympäristöliikehdintä lisännyt myös käsityölehtien ympäristöystävällistä sisältöä.

Ajanjaksolla 1986–1996 lehdissä on ollut sisältöä kaikista luokista, mutta eniten luokista materiaalien uusiokäyttö, jämä materiaalien hyödyntäminen sekä ympäristönäkökulmat. Kaikissa luokissa trendi on ajanjaksolla nouseva. Jälleen suurin osa kuvioiden aineistosta on peräisin *Suurta Käsityöstä*, mutta *Kotiteollisuus/Taito* -lehtien sisältöä on hieman aiempaa enemmän. Ajanjaksolla *Kotiteollisuus/Taito* -lehdistä löytyi materiaalien uusiokäyttöön liittyvää sisältöä ainoastaan 1990-luvulta, mutta jämä materiaaleja hyödyntävää sisältöä ei löytynyt ollenkaan. Sen sijaan ajanjakson ympäristöä tai ekologisuuksiä käsitellestä sisällöstä melkein puolet on peräisin *Taidosta*, mikä on huomattava osuus ottaen huomioon, että *Taito*-lehtiä ilmestyy vuosittain puolet vähemmän kuin *Suurta Käsityötä*.

⁶² Konttinen & Peltokoski 2004, 176–180.

⁶³ Aalto 2018, 196, 245, 297, 348.

Kuviossa kolme havainnollistetaan materiaalien uusiokäytön määrää. Uusiokäyttö alkoi kasvaa 1980-luvun pohjalukemista vuosikymmenen loppupuolella sekä etenkin 1990-luvulla. Kasvu kuitenkin oli hyvin maltillista, ja vuosittaiset vaihtelut olivat melko suuret. Ottaen huomioon, että 1980-luvun keskivaiheilla materiaaleja uudelleenhyödyntäviä ohjeita oli vuosittain 1–3, voidaan havainnoida hienoisen kasvun alkaneen vuonna 1988 ja voimakkaamman kasvun alkaneen vuonna 1992. Varsinkin vuoden 1993 määrä oli moninkertainen muihin vuosiin verrattuna, mikä vaikuttaa suuresti myös trendiviivan nousevaan muotoon. Kuitenkin 1990-luvun materiaalien uudelleenhyödyntämiseen kannustavaa sisältöä oli muutenkin enemmän kuin 1980-luvulla, joten trendi on todellinen.

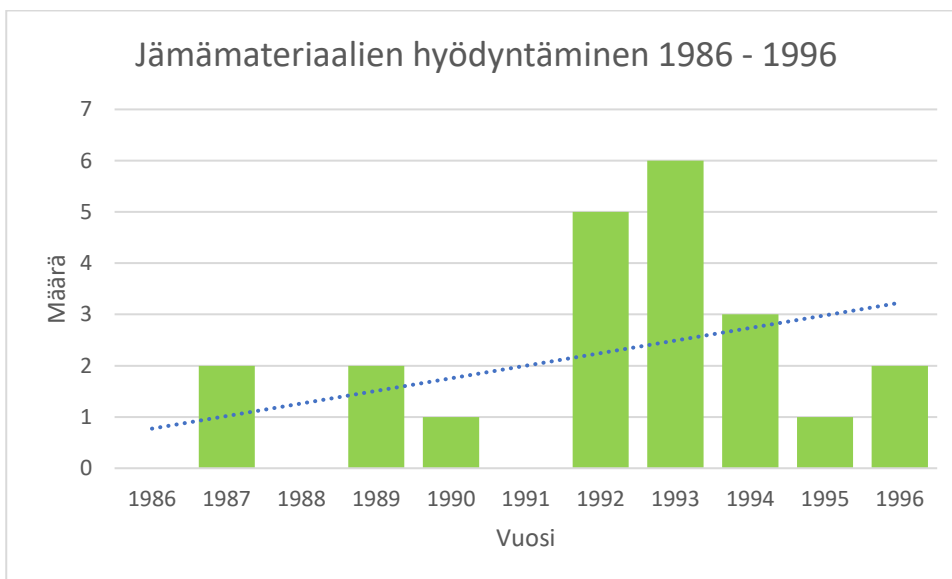

Kuvio 3.

Ympäristöliik ehdintä siis lisääntyi vuosina 1987–1989. Myös *Helsingin Sanomien* ympäristöaiheiset kirjoitukset lisääntyivät voimakkaasti 1980-luvun loppua kohden, mikä selviää Pentti Suhosen tutkimuksesta. Suhosen mukaan ympäristöaiheiden kasvu näkyi ennen kaikkea yleisönosastonkirjoituksissa ja ulkomaan uutisissa. Sen sijaan etusivun uutisissa ympäristöaiheet eivät lisääntyneet merkittävästi.⁶⁴ Myös käsityölehdissä uudelleenhyödyntämisen kasvu näyttäisi mukailevan samanlaista kasvua. Yhteiskunnallinen ympäristöliik ehdintä ja -keskustelu ovat siis vaikuttaneet sekä *Helsingin Sanomien* että käsityölehtien sisältöön.

⁶⁴ Suhonen 1994, 85, 88, 89.

Hyvin samanlainen kehityskulku oli myös jättemateriaalien hyödyntämisen suhteen (kuvio 4), joskin niiden hyödyntämiseen kannustaminen oli 1980-luvun puolella erittäin vähäistä. Joinakin vuosina siihen ei kannustettu ollenkaan. Määrä oli myös korkeampi vuosina 1992 ja 1993, vaikka se vähenikin jälleen vuosikymmenen puoliväliä kohden. Nämä huippuvuodet ovatkin samat kuin kuvion kolme huippuvuodet. 1980-luvun ylipäätään matalia resurssien säästämisen sekä uudelleenhyödyntämisen lukuja selittää mahdollisesti 1980-luvulla nopea talouskasvu ja kulutuskulttuurin kasvu. Yhä useammilla suomalaisilla oli enemmän varaa kulutustavaroihin.⁶⁵ 1990-luvun alun kasvavia lukuja kuvioissa kolme ja neljä selittänee osaltaan myös 1990-luvun lama, jolloin säästövinkeille ja materiaalien säästämislle on ollut selkeästi tarve. Sekä jättemateriaalia hyödyntävä sisältö että uudelleenhyödyntämiseen kannustava sisältö eivät kumpikaan lähteneet kasvamaan laman alusta lähtien, vaan ennemminkin laman synkimpinä vuosina 1992 ja 1993.

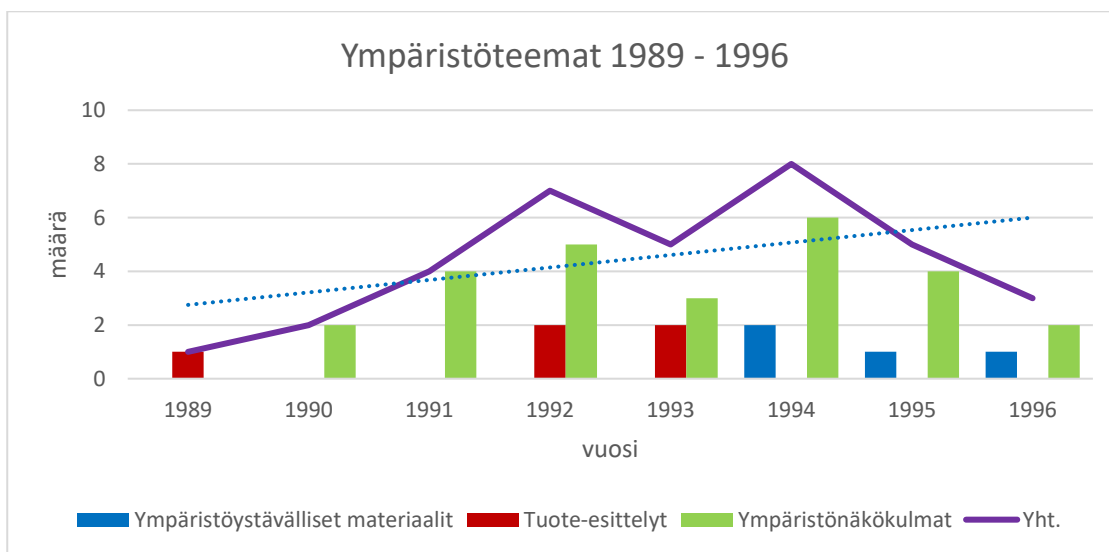
Kuvio 4.

Tällä ajanjaksolla 1986–1996 lehdissä alkoi enenevässä määrin ilmestyä selkeästi ympäristötietoista sisältöä, jotka olen kerännyt seuraavaan kuvioon viisi. Kuviossa on kolmen luokan sisältömäärät: ympäristöystävälliset materiaalit, tuote-esittelyt sekä ympäristönäkökulmat. Samaan kuvioon olen ne laittanut siksi, että ne kaikki ilmentävät lehtien ympäristötietoista ja ympäristöystävällistä sisältöä. Omissa kuvioissaan luokkien sisältöjen määrät eivät ole niin helposti

⁶⁵ Meinander 1999, 483, 484; Autio 2019, 214.

vertailtavissa varsinkin, kun joidenkin luokkien esiintyvyys on hyvin vaihtelevaa. Nämä eri luokat ilmentävät parhaiten kestävän ja ympäristötietoisien sisällön luonnetta eri vuosina.

1980- ja 1990-lukujen vaihteesta lähtien lehdissä alkoi näkyä selkeästi ympäristötietoista sisältöä. Varsinkin *Kotiteollisuus* ja *Taito* -lehtien sivuilla ilmeni paljon käsitettä 'ekologinen'. Tätä ennen lehdissä oli ollut vain yksi ympäristöystävällisyyttä koskenut teksti vuonna 1980.⁶⁶ Vuodesta 1990 lähtien ympäristöteemat lähtivät kohtalaisen nopeaan nousuun, vaikka ne hiipuivatkin vuosikymmenen puoliväliin mennessä. Määrä ei kuitenkaan ollut päätähuimaava, kun ottaa huomioon, että vuosittain lehtiä ilmestyi yhteensä 18 kappaletta. Useimpina vuosina ympäristöteemoja ei ollut keskimäärin edes puolissa lehdistä. Tämä on siltikin huomattava muutos aiempiin vuosikymmeniin verrattuna. Ympäristöajatukset ja -käsitteet nousivat lehden sivuille asti, joten selkeästi yhteiskunnallinen ympäristökeskustelu on ollut niin voimakasta, että se on levinnyt myös käsityöharrastukseen. Lehdissä oli sisältöä selkeästi eniten ympäristönäkökulmien luokasta, vaikka tuote- ja materiaaliesittelyjäkin alkoi ilmaantua vuosikymmenen puoliväliä lähestyttäessä.

Kuvio 5.

Ympäristökysymyksiin liittyvä käsitteistö levisi kaikkialle yhteiskuntaan 1990-luvulla, ja ympäristöaiheet levisivät entistä enemmän ja näkyvämmiin politiikkaan. Ympäristötietoisuuden painopiste oli myös selkeästi vaihtunut alkuperäisen luonnon suojelusta muuttamaan yhteiskunnan

⁶⁶ ks. luku 2.1.

rakenteita sekä taloudellisen tuotannon tapoja ja niitä ylläpitäviä teknologioita.⁶⁷ Ympäristötietoisuuden kehittymiseen ja lisääntymiseen vaikutti merkittävästi maailmanlaajuisesti kestävän kehityksen käsitteen määrittäminen 1987 ja sen mukaisen toiminnan tunnustaminen ohjeeksi globaalin hyvinvoinnin ja ympäristönsuojelun edistämiseksi. Yhdistyneet kansakunnat järjesti vuonna 1992 Rio de Janeirossa ympäristö- ja kehityskonferenssin, jonka seurauksena kestävä kehitys tunnustettiin kansainvälisen ympäristöpolitiikan periaatteeksi. Kestävän kehityksen toteuttaminen jätettiin kansallisen päätöksenteon tehtäväksi, joten Suomessakin perustettiin edelleen toimiva kestävän kehityksen toimikunta vuonna 1993.⁶⁸ Ympäristökeskustelu ja kestävän kehityksen aiheet ovat siis olleet hyvin näkyviä asioita yhteiskunnassa, mikä on selkeästi saanut aikaan aiheiden tunkeutumisen myös käsityölehtiin. Huomattavaa on, että 1990-luvun alkupuoliskon korkeat ympäristöteemojen ja materiaaliiviisauden määrät ajoittuvat samoille vuosille kuin yhteiskunnalliset toimet kestävän kehityksen edistämiseksi. Seuraavassa alaluvussa käsittelen tarkemmin lehdissä esiintyneitä ympäristöteemoja.

3.2. Ekopellavaa ja kierrätysideoita

Ympäristötietoisuuteen ja ekologisuuteen liittyvien termien leviäminen kaikkialle yhteiskuntaan näkyi myös käsityölehdissä, sillä ympäristökysymyksiin liittyvät aiheet alkoivat lisääntyä lehdissä 1980-luvun viimeisiltä vuosilta lähtien. Lisäksi ympäristökysymysten yhteiskunnallistuminen nousi suorasanaisesti lehtien palstoille. *Kotiteollisuuden* artikkelissa todettiin vuonna 1990, että ekologisia kysymyksiä pohditaan tietoisemmin ja vakavammin kuin vielä joitakin aikoja sitten.⁶⁹ Kierrätys ja kirpputorit alkoivat yleistyä 1990-luvulla, mikä oli sekä vastareaktio 1980-luvun kulutukselle että ekologisen tietoisuuden lisääntymisen myötä ratkaisu kestäväälle kulutukselle.⁷⁰ Vuoden 1992 syyskuun *Suuren Käsityön* pääkirjoituksessa myös Tina Tötterman totesi tavaran ja raaka-aineiden uudelleenkäytön olevan ajankohtainen asia, jonka suomalaisetkin ovat hyväksyneet. Lisäksi hän totesi, että nopeasti lisääntyvät kirpputorit ja kierrätyskeskukset ovat hyvä

⁶⁷ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 421, 434.

⁶⁸ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 434, 435.

⁶⁹ *Kotiteollisuus* 6/1990, 8.

⁷⁰ Ruuskanen & Valkonen 2021, 321.

asia.⁷¹ Myös vuoden 1994 *Taito*-lehdessä kerrottiin kierrätyksen olevan ajankohtaista, ja vuonna 1996 kerrottiin luonnonväreillä värjäyksen yhteydessä, että *”Tämän päivän kuluttajien yhä nousevampi trendi ostopäätöksiä tehdessä on luonnon kuormittamiseen, tuotteen kierrätys- tai korjausmahdollisuuksiin tai energian kulutukseen liittyvien asioiden selvittäminen”*.⁷²

Multasen mukaan kierrätysaiheisen aineiston lisääntymiseen *Suuressa Käsiyössä* vaikutti 1990-luvun vihreiden ajatusten lisäksi lehden ilmeen muutos, joka toi vakiintuneet pääkirjoitukset, uutispalstat ja haastatteluartikkelit lehden sisältöön. Näillä kanavilla ympäristö- ja kierrätysaiheet pääsivät paremmin esille.⁷³ Olen tästä samaa mieltä, ja lisäksi uskon, että nämä osiot lisättiin lehteen, jotta siinä voitaisiin keskustella enemmän käsityöhön liittyvistä ajankohtaisista asioista.

Kotiteollisuus ja *Taito* -lehdissä ympäristönäkökulmia käsiteltiin usein artikkeleissa, toisin kuin *Suuressa Käsiyössä*, jossa ekologisuuteen liittyvät ajatukset esiintyivät ennen kaikkea pääkirjoituksissa sekä käsityöohjeiden ja materiaaliesittelyjen yhteydessä. Varhaisin ympäristönäkökulma löytyi vuoden 1987 *Kotiteollisuus*-lehdestä, jossa esiteltiin luonnonläheisenä pidetyssä kasvivärjäyksessä käytettyjen kemikaalien haittoja materiaaleille, värjärille ja ympäristölle.⁷⁴ Tämä oli kuitenkin hyvin varhainen ympäristöön liittyvä huoli, sillä vasta pari vuotta myöhemmin ympäristöön ja ekologisuuteen liittyvä sisältö alkoi yleistyä käsityölehdissä.

Suuressa Käsiyössä ympäristöystävällisyydestä puhuttiin ensimmäisen kerran vuonna 1991, kun esiteltiin kangaskassien ohjeita otsikolla *”Hyvästi muovikassit! Kassit kunniaan”*. Esittelyssä kerrottiin itse tehdyn kassin olevan kauniimpi ja ympäristöystävällisempi kuin muovipussi.⁷⁵ Lehdessä oli jo aiempina vuosina kassien kaavoja ja ohjeita, mutta niissä ei ollut mainintoja ympäristöystävällisyydestä. On siis merkittävää, että ympäristöystävällisyys on nostettu perusteluksi kassin tekemiselle, sillä se kertoo ympäristökeskustelun olevan niin laaja-alaista, että käsityölehden toimituskin on halunnut ottaa ympäristönäkökulman käsityöhön. Ekologinen kestävyys alkoi saada jalansijaa käsityölehdissä.

⁷¹ SK 9/1992, 2.

⁷² *Taito* 4/1994, 35; 1/1996, 40.

⁷³ Multanen 2014, 75.

⁷⁴ *Kotiteollisuus* 3/1987, 4,5.

⁷⁵ SK 7/1991, 58.

1980-luvun kulutusjuhlaan kehittyi 1990-luvulle tultaessa kulutuskriittinen ympäristöajattelu, joka hiljalleen alkoi levitä yhteiskunnassa. Esimerkiksi YK:n Brundtlandin komission raportissa (1987) sekä Rion kestävän kehityksen prosessissa (1992) vaadittiin kulutuksen muutosta ympäristöä säästävämpään suuntaan. Tämä lisäsi elinkeinoelämän ja valmistajien kiinnostusta vihreään kulutukseen.⁷⁶ Myös *Kotiteollisuus/Taito* -lehden artikkeleissa ryhdyttiin pohtimaan käsityön, materiaalien ja muiden käsityöhön liittyvien asioiden ympäristöystävällisyyttä ikään kuin vastavoimana kulutukselle ja teollisuustuotannolle. Esimerkiksi lampaan ja lampaanvillan ympäristövaikutuksia peilattiin kemikaalien ja tekokuitujen ympäristövaikutuksiin, käsityön todettiin rasittavan ympäristöä vähemmän kuin teollinen tuotanto ja entistämistä perusteltiin ympäristöä ja rahaa säästävänä.⁷⁷ Myös asumisen suhteen pohdittiin ekologisia mahdollisuuksia ja visioita ja todettiin, että *"Ainakin teoriassa pystymme luontoa säästävään ja kerskakulutuksesta vapaaseen asumiseen."*⁷⁸ Pitkäikäisten ja kestävien tuotteiden tekeminen oli ollut aina käsityön yksi lähtökohdista, mutta nyt siihen liitettiin kestävän kehityksen ja ekologisuuden ajatukset.⁷⁹ Kestävän käsityön ajatusta oli myös Helena Alispellon *Suureen Käsityöhön* kirjoittamassa pääkirjoituksessa marraskuussa 1992. Alispello selkeästi halusi herätellä lukijoita miettimään lahjojen hankintaa kestävämmiin: *"...kannattaako kuluttaa aikaansa kaupakeskusten hullunmyllyssä ja kääriä tuontitarvara lahjapaketteihin. Lahjojen määrä voi aiemman sijaan olla vähäisempi, mutta laadukkaampi."*⁸⁰

Taito-lehdessä julkaistiin myös kokonaisia artikkeleita ja kirjoituksia, joissa kerrottiin käsityön tekijöiden ja ympäristön ekologisesta vuorovaikutuksesta sekä tuotesuunnittelun ympäristövaikutuksista. Erityisesti Helsingin yliopiston käsityötieteen professori Pirkko Anttilan kirjoitus vuonna 1992 oli erittäin kestävän kehityksen periaatteiden mukainen. Anttila kannusti artesaneja ja käsityöläisiä kierto- ja jakamistalouden mukaiseen kestäväan valmistukseen ja toimintaan ja uskoi sen olevan ehdoton kilpailuvaltti.⁸¹ Myös suunnittelija Jukka Vaajakallio kirjoitti vuonna 1991 artikkelin tuotesuunnittelijan ja käsityön tekijän ympäristövastuusta, jossa hän totesi, että *"Suunnittelijat ovat avainasemassa päätettäessä tuotteen ekologisista ominaisuuksista"*, sillä suunnittelija ja

⁷⁶ Ruuskanen & Valkonen 2021, 312; Ahonen 2006, 76.

⁷⁷ *Kotiteollisuus* 6/1990, 8, 39; *Taito* 1/1995, 47.

⁷⁸ *Taito* 6/1994, 11.

⁷⁹ *Taito* 4/1996, 14, 15.

⁸⁰ SK 11/1992, 2.

⁸¹ *Taito* 5/1992, 3.

käsityöläinen valitsevat tuotteen valmistusmenetelmän ja -materiaalin. Vaajakallio käsitteli artikkelissaan tuotteiden elinkaarta, yksisuuntaista tuotantoa, tuotantomääriä sekä niiden aiheuttamien ympäristöongelmien kasvua.⁸² Vaikka lukijoiden ja kuluttajien osuutta ympäristövalinnoissa sivuttiin myös ja niihin yritettiin vaikuttaa, nähtiin ympäristöystävällisyys ja kestävän kehityksen mukainen toiminta ennen kaikkea suunnittelijoiden ja yritysten vastuuna.

Tekstiilien ympäristövaikutuksia tutkinut Ulla Suojanen toteaa, että suppean kyselyn perusteella vielä 1990-luvun alussa Suomen tekstiiliteollisuudessa oli epäily, ettei suomalainen kuluttaja olisi valmis ekotuotteisiin. Epäily perustui tosin vain parin alan yrityksen kokemuksiin, joissa ympäristömyönteisemmistä pakkauksista oli palattu vanhaan käytäntöön kuluttajien vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Silti Turussa sadalle opiskelijalle tekemä kysely osittain tuki tekstiiliteollisuuden näkemyksiä asiasta. Toisaalta Elinkeinoelämän Valtuuskunnan tekemän asennetutkimuksen perusteella suomalaisten ekologisuuden arvostus oli kasvanut myös lama-aikana.⁸³ Tätä tukee myös käsityölehdissä lisääntynyt ekologisuusdiskurssi 1990-luvun alusta lähtien. Vaikka kuluttajien vastuuta tai mieltymyksiä ei vielä 1990-luvulla käsitelty kovinkaan paljon, voi käsityöpiirien ekologisuutta jokseenkin pitää keskivertoisen ihmisten toimintaa edistysellisempänä.

Lisääntynyt ympäristökeskustelu ei saanut ainoastaan lehtien toimituksia lisäämään ympäristöaiheita lehtiin, vaan myös lukijat pyysivät niitä. Elokuun 1991 *Suuressa Käsityössä* julkaistiin flanellivaipan ohje, jota lukijat olivat pyytäneet. Lehden päätoimittaja Tina Tötterman kertoi pääkirjoituksessa flanellivaipan olevan *”vaihtoehto mukaville ja huolettomille kertakäyttövaipoille”*, minkä jälkeen hän valisti lukijoita Suomessa kulutettujen kertakäyttövaippojen määrästä ja pyysi lukijoita lähettämään toimitukselle lisää *”vihreitä”* käsityöideoita.⁸⁴ Itse vaippaa esiteltiin otsikolla *”Ympäristöä säästäen – Flanellivaippa vauvalle”*. Esittelyssä kerrottiin vaippojen aiheuttaman jätemäärän askarruttaneen monia lukijoita.⁸⁵ Kangasvaippa esiteltiin toistekin vaihtoehtona kertakäyttövaipoille vuonna 1993, ja toisessa lehdessä eräs lukija myös antoi *”ekovinkiksi”* tehdä hdelmäpussin nylonkankaasta, jotta kotiin ei kerääntyisi muovipusseja.⁸⁶

⁸² Taito 4/1991, 29, 30.

⁸³ Suojanen 1997, 2, 3.

⁸⁴ SK 8/1991, 2.

⁸⁵ SK 8/1991, 73.

⁸⁶ SK 2/1993, 28; 10/1992, 80.

Nämä olivat ensimmäisiä käsityöohjeita, joissa lähtökohtaisena motiivina käsityölle oli ekologinen kestävyys. Molempia käsitöitä perusteltiin ympäristön säästämällä ja ympäristöystävällisyydellä sen sijaan, että olisi haluttu vain säästää materiaaleja hyödyntämällä vanhoja tekstiilejä. Ekologinen kestävyys käsityön motiivina lisääntyi myös kasvaneen uusiokäyttöohjeiden määrän perusteella, mitä avaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Kuitenkin käsityön ekologisten motiivien lisääntyessä tekstiilejä ja tavaroita uusiokäytettiin edelleen myös taloudellisten syiden vuoksi.⁸⁷

Vaatteissa ja tekstiileissä käytetyt materiaalit ovat luonnollisesti olleet erittäin olennaisia niiden kestävyyttä arvioitaessa. 1990-luvun alkupuolella kiinnostuttiin muodin ja tekstiilien kestävydestä, jolloin luonnonmateriaalit sekä kierrätetyt materiaalit olivat suosittuja.⁸⁸ Kierrätysmateriaalien suosio näkyi ennen kaikkea vanhojen tekstiilien hyödyntämisessä, mutta myös luonnonmateriaalit sekä ekologiset tuotantotavat alkoivat näkyä lehdissä 1990-luvulla. Lehdissä alettiin 1990-luvun puoliväliä kohden esitellä ekologisista materiaaleista, joiden ympäristöystävällisyyttä usein korostettiin käyttämällä etuliitettä eko. Varsinkin ekopellava tuntuu olleen suosittua vuosikymmenen puolivälistä lähtien. Ekologisen pellavan kasvatuksesta ja sen viljelijöistä vuoden 1995 *Taito*-lehdessä julkaistussa artikkelissa kerrottiin ekologisesti viljellyn pellavan olevan Suomen valttikortti, sillä Keski-Euroopassa viljely oli paljon vaikeampaa.⁸⁹ Tietysti suurin osa käytetyistä ja esitellyistä materiaaleista oli niin sanotusti tavallisia materiaaleja, ja hyvin pitkälti materiaalit tunnuttiin valittavan ohjeisiin niiden käyttötarkoituksen ja ominaisuuksien mukaan. Ekopellavaakaan ei suositeltu kaikissa pellavakäsistöissä, mutta siitä kerrottiin kohtalaisen paljon molemmissa lehdissä.

Eko ja ekologinen -käsitteitä käytettiin välillä myös melko heppoisin perustein. Esimerkiksi eräässä lehtijutussa lankojen värejä kutsuttiin lainausmerkkejä käyttäen ekologisiksi.⁹⁰ Kyseessä ei ollut ekologisesti tuotettuja lankoja, vaan niiden värit vain olivat hillittyjä ja maanläheisiä. Lainausmerkkien käyttö kuitenkin viittaa siihen, että sanavalinta on ollut tietoinen, ja sillä on haluttu

⁸⁷ SK 8/1996, 77.

⁸⁸ Fletcher 2008, 3.

⁸⁹ *Taito* 6/1995, 10, 11.

⁹⁰ SK 4/1990, 23.

kuvata lankoja. Ekologisuus on siis mielletty hillityksi, maanläheiseksi ja luonnolliseksi. 1990-luvun alussa ilmenikin tämänkaltaista eco chic -trendiä, jossa ympäristöystävällisiksi kutsutuissa vaatteissa vallitsivat maanläheiset värit ja luonnonmateriaalit, vaikka todellista ympäristöystävällisyyttä tuotteessa ei ollutkaan.⁹¹

Lehdissä ilmeni myös niin kutsuttuja ekoturkkeja, jotka oli valmistettu oikeiden turkisten sijasta tekoturkiksesta tai puuvillasta. Esimerkiksi vuonna 1989 ekoturkisliikkeen takkeja mainostettiin *Suuressa Käsityössä*: ”Eläinten ystävät kulkevat nyt ekoturkeissa, jotka valmistetaan laadukkaasta tekoturkiksesta ja puuvillakankaasta.”⁹² Taustalla ovat voineet vaikuttaa 1990-luvun laman aikaan yhteiskunnassa heränneet eläinsympatiat. Samoihin aikoihin 1990-luvun alussa myös eläinökeusliikkeet alkoivat järjestäytyä.⁹³ Myös ekoturkin määritelmää käytettiin hieman heppoisesti, sillä myöhemmin kerrottiin Järvenpään Käsityökeskuksen kurssista, jolla valmistettiin ”ekoturkkeja”. Ekoturkit-sanassa oli käytetty puolilainausmerkkejä ja ”ekon” turkeista vaikutti tekevän se, että niihin käytettiin vähemmän turkisvuotia, jotka kudottiin villavälikankaan kanssa turkiskankaaksi.⁹⁴

Tuote-esittelyjen kategoriassa alkoivat lisääntyä ekologisia teemoja käsittelevien messujen esittelyt. Esimerkkinä tällaisista voidaan mainita Frankfurtissa järjestetyt sisustustekstiilimessut, jossa yhtenä messujen sisustusteemana esiteltiin ”tyylikäkologia”. Tyyli perustui yksinkertaisen elämäntyylin ihannointiin, jossa koti sisustettiin kestävästi, ajattomasti ja kierrättäen.⁹⁵ *Taidossa* esiteltiin myös alueellisten käsi- ja taideteollisuusyhdistysten ekologisia ja kestäviä toimintatapoja, kuten Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen entisointitoiminta ja -neuvonta.⁹⁶

3.3. Kulutusjuhlasta uusiokäyttöön

⁹¹ Fletcher 2008, 118.

⁹² SK 12/1989, 64.

⁹³ Konttinen & Peltokoski 2004, 184; Konttinen 1999, 34.

⁹⁴ SK 10/1992, 80.

⁹⁵ SK 3/1993, 81.

⁹⁶ Taito 5/1995, 17.

Vaurastuva yhteiskunta toi 1980-luvulla kulutustavarat lähes kaikkien suomalaisten ulottuville. Uusia ja nyt myös lyhytikäisiä tavaroita ostettiin enemmän, kulutus muuttui hedonistisemmaksi, ja yksilön persoona näkyi enemmän kulutusvalinnoissa. Vanhaa tavaraa korjattiin vähemmän, sillä uuden ostaminen tilalle oli niin helppoa. Kulutusmyönteinen ilmapiiri oli voimissaan etenkin 1980-luvun lopulla, mikä kiihdytti osaltaan kuluttamista.⁹⁷ Myös käsityölehtien sivuilta katosivat 1980-luvulla lähes olemattomiin uusiokäyttöön ja resurssien säästämiseen liittyvät viitteet, mikä merkitsi taloudellisen kestävyuden vähenemistä lehdissä. Sen sijaan tilalle tulivat lukuisat muotiartikkelit ja -ohjeet sekä yksilöllisyyden korostaminen varsinkin *Suuressa Käsityössä*.

Multanen toteaa, että *Suuren Käsityön* päätoimittajalla on ollut erityisen suuri vaikutus lehden sisältöön 1980-luvulla. Toukokuusta 1984 heinäkuuhun 1988 *Suuren Käsityön* päätoimittajana toimi Pia Salo, jonka seuraajana jatkoi vuoden 1988 elokuusta lähtien Tina Tötterman. Salon päätoimittaja-aikana uusiokäyttö- ja resurssien säästöohjeet karsiutuivat lähes kokonaan pois. Sen sijaan Töttermanin kaudella kierrätysohjeiden määrä alkoi jälleen kasvaa etenkin *Uudista & muodista* -palstan muodossa. Salon päätoimittajakautteen on selkeästi vaikuttanut vallitseva kulutus-kulttuuri ja hyvän talouden aika, jolloin ihmisten ei tarvinnut miettiä säästämistä ja resurssivii-sautta. Multanen toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että päätoimittajan lisäksi lehden sisältöön on siis vaikuttanut myös ajan henki.⁹⁸ Itse pidän merkittävimpänä vaikuttajana ajan henkeä, joka vaikuttaa päätoimittajan kautta lehden sisältöön.

Kasvava elintaso näkyi käsityölehtien sivuilla myös taloudellisen säästön perustelujen muutok-sena. Säästäminen motiivina vähentyi huomattavasti *Suuren Käsityön* sivuilla 1980-luvun aikana, vaikka ajoittaisia huomautuksia siitä löytyikin. *Suuren Käsityön* vuoden 1989 viimeisen lehden pääkirjoituksessa kerrottiinkin käsityön tekijöiden muuttuneista motiiveista. Itse ompelulla ja te-kemisellä haluttiin enemmän omannäköisiä ja persoonallisia vaatteita ja tekstiilejä. Naisten ompeluharrastuksesta tehty tutkimus osoitti myös, että taloudellisuuden vuoksi ompeleminen oli vähentynyt aiemmasta runsaasti. Aiemmin tärkeimpänä ompelun motiivina ollut taloudellinen säästö oli tippunut viidenneksi tärkeimmäksi seikaksi ompelussa.⁹⁹

⁹⁷ Autio 2019, 209, 214, 216; Ruuskanen & Valkonen 2021, 311.

⁹⁸ Multanen 2014, 57, 58.

⁹⁹ SK 12/1989, 3.

1980-luvun loppuun mennessä kulutustavaroidenkin hinnat olivat laskeneet paljon, ja suurimmalla osalla kotitalouksista oli varaa hankkia niitä.¹⁰⁰ Tämä todettiin myös käsityölehdessä: *”Kaupan valmiit neuleet ovat nykyisin niin edullisia, että tuskin kukaan neuloo säästön takia.”*¹⁰¹ Maininnat säästöstä alkoivat kuitenkin lisääntyä maltillisesti 1990-luvun vaihteessa. Vaikka säästöperustelujen määrä ei ollutkaan kovin suuri, niiden ilmeneminen lehdessä ajoittuu sopivasti 1990-luvun laman vuosiin. Lamavuosina suomalaiset joutuivat tinkimään muun muassa uusien vaatteiden hankinnassa.¹⁰² Vanhoja tekstiilejä kannustettiin käyttämään säästömielessä, ja esimerkiksi marraskuun 1993 *Suuri Käsityö* -lehdessä esiteltiin lahjaideoita saatesanoilla: *”Tervetullut lahja ei välttämättä maksa paljon eikä kaikkea tarvitse ostaa”*.¹⁰³

Kulutusjuhlaan kriittisesti suhtautuvien vaikutus alkoi näkyä myös käsityölehtien sivuilla. Materiaalien uusiokäyttö alkoi jälleen kasvaa 1990-luvun vaihteesta eteenpäin, mutta tällä kertaa sen ajankohtaisuutta ja tärkeyttä korostettiin aikaisempaa enemmän. *Suuressa Käsityössä* vuodesta 1988 lähtien julkaistu *Uudista & muodista* -palsta oli selkeä osoitus siitä, miten ajankohtaista tavaroiden uudelleenkäyttö oli. Palstan tavoitteena oli antaa neuvoja, miten esimerkiksi pieneksi käyneitä, epämuodikkaita tai muuten pirstostuneita vaatteita pystyisi korjaamaan, uudistamaan ja muodistamaan.¹⁰⁴ Ajatuksena siis oli ennen kaikkea jo omistuksessa olevan vaatteiden muuttaminen epämiellyttävästä ja turhasta mielekkääksi ja käyttökelpoiseksi. Taustalla vaikuttaisi ennen kaikkea olleen vallitsevan muodin mukailu taloudelliset näkökulmat huomioon ottaen: miksi ostaa uutta, kun vanhan voi muokata muodikkaammaksi vähemmällä rahalla. Myös *Kotiteollisuus/Taito* -lehdessä materiaaleja uudelleenhyödyntävät ohjeet lisääntyivät hienoisesti. Siinä missä *Kotiteollisuudessa* vanhaa materiaalia hyödyntävät ohjeet olivat lähinnä räsymatto-ohjeita, 1990-luvun alussa räsymatot saivat seurakseen myös pienen määrän muita uusiokäyttöohjeita. Esimerkiksi vanhojen tuolien kunnostamisesta ja tilkkujen käytöstä tehtiin uusiokäyttöohjeita lehteen.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Autio 2019, 214.

¹⁰¹ SK 4/1989, 54.

¹⁰² Autio 2019, 217.

¹⁰³ SK 11/1989, 25; 3/1992, 71; 11/1993, 15.

¹⁰⁴ SK 10/1988, 19.

¹⁰⁵ Kotiteollisuus 4/1988, 18, 19; Taito 3/1991, 17; 4/1991, 28; 2/1992, 24, 25; 4/1993, 27.

Kierrätyksestä ryhdyttiin 1980- ja 90-lukujen vaihteessa puhumaan enemmän. ”Vanhasta uutta” ei ollut 90-luvun alkuun tultaessa mitenkään uusi ajatus, vaan sillä idealla oli lehdissä julkaistu jonkin verran ohjeita melkein 20 vuoden ajan. Myös *Uudista & muodista* -paltalla oli tuunattu ja uusiokäytetty vanhoja tekstiilejä 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Kuitenkin 1990-luvun alusta lähtien tätä toimintaa alettiin hiljalleen luonnehtia kierrätykseksi, ja ohjeiden määräkin alkoi kasvaa hiljalleen.¹⁰⁶ Esimerkiksi vuoden 1992 heinäkuussa sanomalehdistä valmistettavien tablettien ohjetta mainostettiin ”hyvänä ja halpana kierrätysideana” sekä saman vuoden lokakuussa molla-maijojen valmistuksessa kerrottiin käytettävän ”vanhasta uutta -kierrätysideaa”.¹⁰⁷

Kierrätyksestä puhuttiin entistä useammin myös *Taidossa*, jossa esimerkiksi todettiin, että ”*Tilkkumatto on juuri tätä päivää, kun kierrätys ja itsetekeminen ovat kaikille tärkeitä asioita. [...] kukkaron ja kierrätyksen kannalta ehdottomasti taloudellisinta on valmistaa tilkkumatto vanhoista vaatteista.*”¹⁰⁸ Paperista tehdyistä huonekaluista kertovassa artikkelissa kerrottiin teollisuuden ryhtyneen kierrättämään käytännön lähtökohdista, kuten saatavuuden ja kustannusten säästämisen vuoksi mutta myös kuluttajien kiinnostuneisuuden vuoksi: ”*Kierrätetyn paperin käyttö esimerkiksi huonekaluteollisuudessa voisi kiinnostaa kuluttajia, koska luonnon säästäminen ja kierrätys ovat ajankohdaisia asioita.*”¹⁰⁹ Vaikka kierrätyksen ajankohtaisuutta korostettiinkin ympäristönäkökulmasta, lehtien perustelut kierrätykselle olivat edelleen hyvin taloudellisia. Taloudellinen ja ekologinen kestävyys olivat siis rinnakkain kierrätyksen perusteina.

Uudista & muodista -paltan perustelut olivat hyvin usein resurssikeskeisiä. Vanhaa vaatetta ei kannata nakata pois, vaan se kannattaa hyödyntää tekemällä siitä mieluisa ja toimiva. Haluttiin siis säästää materiaaleja. Paltan kuvauksissa näkyi usein lausahduksia, kuten ”*Älä heitä kuluneita farkkuja pois! Farkkuvaatteella on aina käyttöä.*”¹¹⁰ Toisinaan puhuttiin myös käyttöiän pidentämisestä tai jatkoajan antamisesta: ”*Anna paidallesi jatkoaikaa!*”¹¹¹ Muokatessaan vanhaa vaatetta taloudellisista tai ulkonäöllisistä syistä käsityöntekijä toimi samalla kestävästi pidentäessään vaateen käyttöikä. Vaikka paltan keskeisin ajatus tuntui olevan vaatteiden muodikkuuden ja

¹⁰⁶ SK 8/1992, 29.

¹⁰⁷ SK 7/1992, 64, 65; 10/1992, 79.

¹⁰⁸ Taito 4/1993, 27.

¹⁰⁹ Taito 4/1994, 35.

¹¹⁰ SK 4/1989, 30; 2/1992, 84.

¹¹¹ SK 10/1996, 73.

käyttökelpoisuuden parantaminen, oli se myös kestävää toimintaa niin ympäristön kuin resurssienkin kannalta. Vaatteitten käyttöikä pitenee ja niitä käytetään tarkoituksenmukaisesti sen sijaan, että niiden annettaisiin vanhentua kaapissa ja lopulta ne heitettäisiin pois hyväkuntoisena. Vaikka palstan perustelut eivät suoranaisesti liittyneet kestäväan toimintaan tai ympäristöystävällisyyteen, ajatukset välittyivät niistä juuri käyttöiän ja käyttöasteen lisäämisen kautta. Myös tämänkaltaisen palstan vakiintuminen lehden sisältöön kertoo vähintäänkin kertakäyttö- ja kulkuskulttuurin haastamisesta, ellei suoraan sen vähenemisestä.

Uudista & muodista -palstalla oli myös hyvin paljon pelkästään vaatteiden piristämiseen keskittyviä ohjeita, jotka olivat sinänsä kestäväan kehityksen mukaisia, sillä samalla vaateen käyttöikä pidentyi ja käyttöaste kasvasi, eikä vaate jäisi turhaksi.¹¹² Tämänkaltaiset vaatteita piristävät ohjeet olen kuitenkin jättänyt pois vanhan materiaalin uusiokäyttö -luokasta, sillä näen vaatteiden piristämisen olevan enemmän vaatteiden koristelua ja yksilöllisyyden tai muodikkuuden tavoittelua, ei niinkään ekologista toimintaa. Näissä ohjeissa ei myöskään aina puhuttu käyttöiän pidentämisestä, joten en itsekään oleta sen silloin olleen motiivi vaateen piristämiseksi.

Suuren Käsityön toimitus myös halusi kannustaa lukijoitaan tekstiilien uusiokäyttöön, sillä lehdessä julkaistiin käsityökilpailu *"Tee farkuista uutta!"*¹¹³ Kilpailun tulokset ja siihen osallistuneita kilpailutöitä esiteltiin vuoden 1993 ensimmäisessä numerossa, mikä osaltaan sai aikaiseksi tuon vuoden huippulukemat materiaalien uusiokäyttöohjeissa (kuvio 3). Kuitenkin ilmapiiri oli käsityölehdessäkin mukaan hyvin uusiokäyttömyönteinen, joten pelkkä kilpailu ei selitä kasvavaa uusiokäytön määrää lehdessä. Esimerkiksi vuonna 1977 järjestetyn *Vanhasta uutta* -kilpailun töitä ei esitelty yhtä laajasti kuin farkkukilpailun töitä. Kilpailutöistä ei myöskään tuolloin annettu lukijoille ohjeita, toisin kuin vuonna 1993. Uusiokäyttöön kannustamiseksi toimitus julkaisi lukuisia farkkukilpailun ohjeita lehdessä. Ilmapiiri ja lähtökohdat uusiokäytölle ovat olleet siis aivan erilaiset.

Vaikka kierrätystä käsiteltiin lehdissä enenevässä määrin, kierrätyksen määrää yhteiskunnassa pidettiin edelleen vähäisenä. *Taidossa* esiteltiin vuoden 1994 viidennessä lehdessä *Vanhasta*

¹¹² SK 6/1989, 14–15; 9/1989, 68; 6/1992, 71; 2/1994, 31.

¹¹³ SK 9/1992, 80.

taidolla -tv-ohjelmaa, jossa keskiössä oli uudelleenkäyttö ja korjaaminen. Ohjelman suunnittelija ihmetteli artikkelissa, miksi käsi- ja taideteollisuusialalla ole tarmokkaammin tartuttu kierrätys- ja korjaustoiminnan yhteiskunnalliseen tilaukseen, vaikka esimerkiksi kierrätyskeskuksissa alan osaamista kaivataan paljon.¹¹⁴ *Taidossa* alettiin kuitenkin jo seuraavana vuonna esitellä paikallisten kotiteollisuusyhdistysten kierrätys- ja kunnostustoimia, joten joko yhdistykset alkoivat 1990-luvun puoliväliä kohden lisätä ekologista toimintaa tai sitten sitä nostettiin enemmän esille lehdissä.¹¹⁵

Ajanjakso 1986–1996 oli käsityölehdissä heräävän ekologisuuden aikaa, ja ekologinen ja taloudellinen kestävyys näyttäytyvät rinnakkain käsitöiden perusteluissa ja muutenkin lehtien sisällössä. Lehdissä alkoi näkyä ympäristöystävällisiä materiaaleja ja ekologisesti perusteltuja käsitöitä. Yhteiskunnan lisääntyvä ympäristötietoisuus ja kestävä kehityksen toimet siis vaikuttivat aiheiden vakiintumiseen myös käsityölehdissä. Myös kierrätys ja uusiokäyttö yleistyivät niin termeinä kuin toimintana lehdissä, ja nekin saivat taloudellisten perustelujen rinnalle ekologiset perustelut. Taloudellisuus sekä materiaalien säästäminen korostuivat etenkin lamavuosina, joten ekologisuudenkin lisääntyessä taloudellinen tilanne vaikutti uusiokäyttöön voimakkaasti. Taloudelliset motiivit alkoivat kuitenkin hiljalleen kadota lehdistä 1990-luvun lopulla.

¹¹⁴ *Taito* 5/1994, 6, 7.

¹¹⁵ *Taito* 2/1995, 21, 22; 5/1995, 16, 17.

4 Ympäristöajattelu voimistuu 1997–2008

4.1. Notkahduksesta huippulukemiin

Ympäristökysymyksiin liittyvä symboliikka ja käsitteistö oli levinnyt 1990-luvun aikana kaikkialle yhteiskuntaan ja poliittiseen keskusteluun, ja kestävän kehityksen periaatteet vakiintuivat ympäristöpolitiikkaan 2000-luvulla.¹¹⁶ Tämä ei kuitenkaan näkynyt 2000-luvun käsityölehtien ympäristöteemaisessa sisällössä. 1990-luvun lamavuosien jälkeen sekä etenkin 2000-luvun alkupuolella ympäristöaiheiden käsittely ja kestävän kehityksen teemat olivat erittäin vähäisiä. Varsinkin ympäristöaiheet vähenivät lehdissä huomattavasti, vaikka niitä käsiteltiin edelleen jonkin verran. Ympäristöaiheet ja kestävyysteemat alkoivat kuitenkin jälleen kasvaa 2000-luvun loppua kohden.

Vanhan materiaalin uusiokäyttö väheni hieman 1990-luvun alusta vuosikymmenen puoliväliin ja siitä vielä lisää vuosituhannen vaihdetta kohden. Vielä vuonna 1997 uusiokäyttöohjeiden määrä oli lähemmäs kymmenen, mutta vuosikymmenen kahtena viimeisenä vuotena määrä putosi alle viiteen. Tämä näkyi *Suuressa Käsityössä Uudista & muodista* -palstan kuihtumisena ja lopulta katoamisena vuonna 1999. Uusiokäyttöohjeiden määrä pysytteli kohtuullisen matalana 2000-luvun ensimmäisinä vuosina, noin viidessä ohjeessa per vuosi. Tämä oli noin puolet 1990-luvun lukemista, joten halu tai tarve vanhojen materiaalien uudelleenkäyttöön väheni paljon, vaikka ei sentään kadonnut kokonaan, kuten 1980-luvulla miltei kävi. Jämämateriaalien hyödyntämiseen kannustettiin vielä 1990-luvun viimeisinä vuosina kohtuullisesti, mutta sekin väheni 2000-luvulle tultaessa. Jämämateriaalinkin hyödyntäminen oli 2000-luvun alussa hyvin vähäistä, ja vuosikymmenen puolessa välissä melkein olematonta.

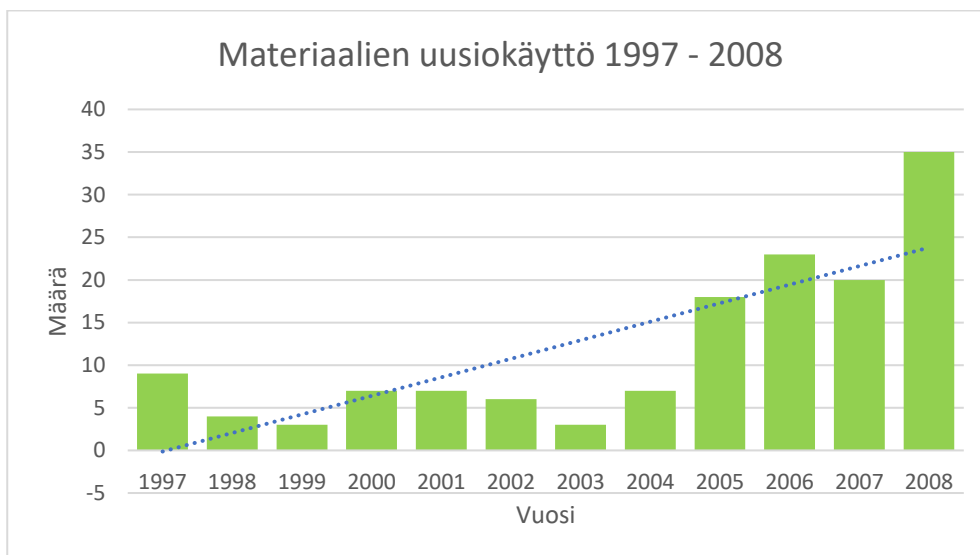
Taloudellinen tilanne alkoi laman jälkeen nopeasti kohentua, mikä näkyi myös suomalaisten kulutuksessa. Kulutusmenot kasvoivat reaalisesti 19 prosenttia jo vuosina 1995–2001, mistä kulumahdollisuudet vain paranivat 2000-luvun alkupuolella. Kulutus kasvoi myös ei-välttämättömien tavaroiden ja palveluiden kulutuksena, ja myös vaatteisiin ja jalkineisiin käytettiin huomattavasti aikaisempaa enemmän rahaa.¹¹⁷ On hyvin mahdollista, että ekologisten arvojen

¹¹⁶ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 434, 436.

¹¹⁷ Ahlqvist & Ylitalo 2009, 52.

yleistymisestä huolimatta taloudellisen tilanteen parannuttua kierrätys ja ympäristötietoisuus unohtui hieman. Kohentunut elintaso ja kulutuksen lisääntyminen voisivat siis olla selitys uusiokäytön ja jättemateriaalin käytön vähäisyydelle, kuten se oli 80-luvullakin.

Sen sijaan 2000-luvun puolivälissä uusiokäyttöohjeiden määrä alkoi kasvaa runsaasti, mikä nostaa ajanjakson trendin jyrkkään nousuun. Vuosikymmenen puolivälistä lähtien jokaisena vuonna oli vähintään 18 ohjetta, joista lähes kaikki olivat peräisin *Suuresta Käsiyöstä*, jossa lanseerattiin uusi *Vanhasta uutta* -palsta vuonna 2004. Jättemateriaalienkin käyttöön alettiin kannustaa jälleen vuosina 2007 ja 2008, vaikka kehotusten määrä ei kasvanutkaan poikkeuksellisen suureksi. Myös uusiokäytön motiivit olivat entistä ympäristötietoisempia, mitä käsittelem seuraavassa alaluvussa.

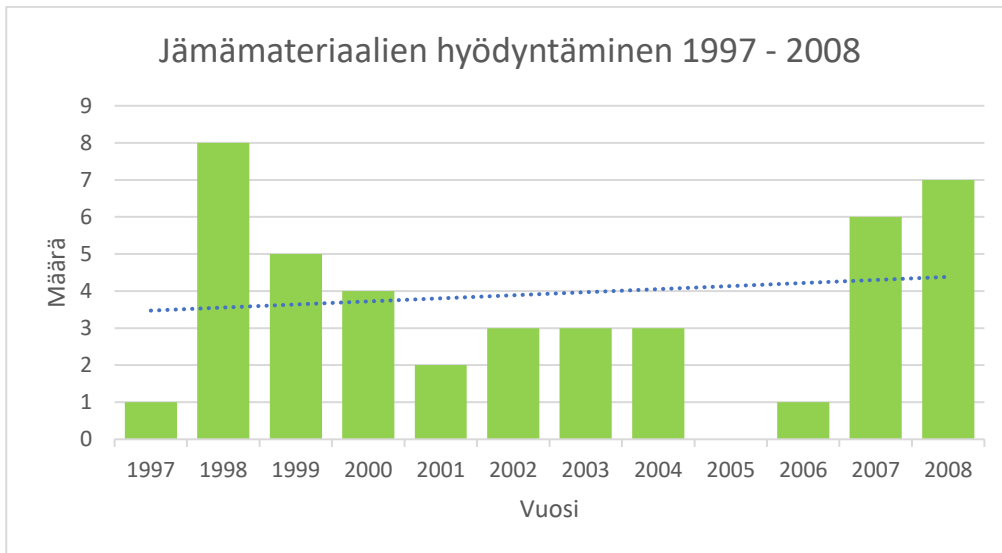
Kuvio 6.

Noususuhdanne päättyi vuoden 2008 kansainväliseen finanssikriisiin, joka vaikutti myös suomalaisten kotitalouksien talouteen ja tulokehitykseen, mikä hidasti kulutuksen kasvua.¹¹⁸ Multanen näkee kierrättämisen lisääntymisen syynä sekä kasvaneen kierrätysinnon että vuoden 2008 talouskriisin. Hän toteaa taloudellisesti huonompien aikojen vaikuttavan nopeasti käsittöiden tekemiseen ihmisten etsiessä vaihtoehtoisia tapoja säästää elinkustannuksissa.¹¹⁹ Itsekin uskon

¹¹⁸ Autio 2019, 223, 224; Hannikainen & Eloranta 2019, 24.

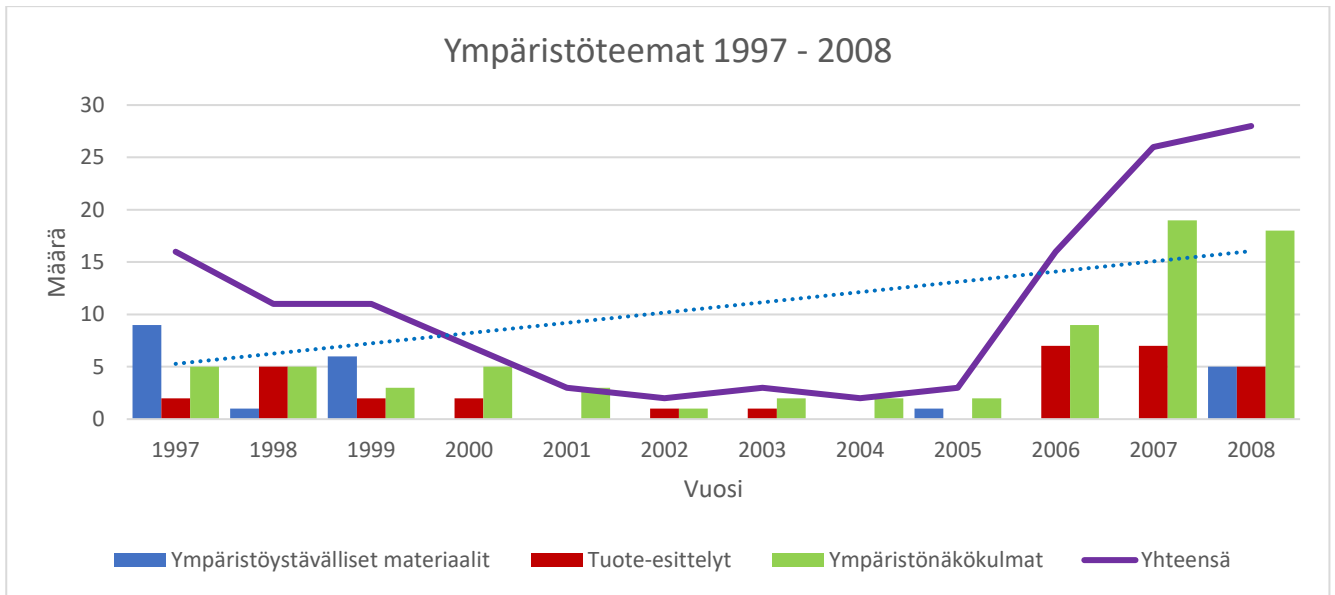
¹¹⁹ Multanen 2014, 81.

talouskriisin vaikuttaneen jonkin verran kierrätysaiheiden ja jämä materiaalien hyödyntämisen kasvuun, mutta koen, ettei se yksin riitä selittämään kasvua. Uusiokäytön määrät alkoivat kasvaa jo paria vuotta ennen talouskriisiä, ja lisäksi ympäristöteemojen määrä lisääntyi lehdissä samoihin aikoihin.

Kuvio 7.

1990-luvun viimeisinä vuosina ympäristöteemat näkyivät ennen kaikkea ympäristöystävällisten "eko"-materiaalien esittelyinä sekä erilaisten ympäristönäkökulmaisten näyttelyiden ja kirjojen esittelyinä. Sen sijaan varsinaisia ympäristönäkökulmia lehdissä oli vähemmän. Kuten jämä materiaalien hyödyntäminen ja uusiokäyttö, myös ympäristöteemat vähenivät rajusti 2000-luvun alkupuoliskolla. Ympäristöteemoista materiaalien ja tuotteiden esittelyt vähenivät eniten, mutta ympäristönäkökulmien määrä pysyi kohtalaisen samana, joskin vähäisenä. Samaan tapaan muiden luokkien kanssa myös ympäristöteemaisen sisällön määrä lähti nopeaan nousuun 2000-luvun puolivälin jälkeen. Varsinkin ympäristönäkökulmat lisääntyivät valtavasti. Tällä ajanjaksolla sekä ympäristöystävällisiä materiaaleja, tuote-esittelyjä että ympäristönäkökulmia esiintyi *Taidossa* enemmän kuin *Suuressa Käsitössä*. Tämä johtunee siitä, että *Taito* oli sisällöltään enemmän artikkelipainotteinen ja suuntautui hieman enemmän ajankohtaisiin asioihin kuin *Suuri Käsitö*.

Kuvio 8.

1990-luvun loppupuolelle ajoittui ympäristöprotestin neljäs aalto, jonka alkusysäyksenä olivat vuoden 1995 Pohjanmaan turkistarhaiskut. Vuosien 1995–1998 ympäristöprotestin keskiössä olikin ympäristöradikalismi sekä eläinoikeusliike, joiden ajamat ympäristökysymykset olivat laajoja ja ylikansallisia. Niiden toimintamallit olivat entistä radikaalimpia vaihdellen kansalaistottelemattomuudesta suoranaisiin iskuihin ja sabotaaseihin, jotka törmäsivät valtakulttuurin käsitykseen hyväksyttävästä toiminnasta. Eläinten oikeuksien lisäksi tärkeitä kysymyksiä olivat ylikansalliset ympäristöongelmat, ilmastonmuutos sekä markkinatalouden kritisointi.¹²⁰ Ympäristöteemojen määrä oli aikaisempaa korkeampi vuosina 1997–1999, joten korkeat lukemat ajoittuivat sopivasti ympäristöliikkeen aktiivivuosien vaikutusaikaan. Kuitenkin vuosien suurimmat määrät olivat materiaali- ja tuote-esittelyjen luokissa, ei niinkään lehdissä esitetyissä ympäristönäkölmissä, joten ympäristöaiheiden esiintymiseen on voinut vaikuttaa enemmänkin trendit sekä yleisesti lisääntynyt ympäristötietoisuus. Vaikutusta on voinut olla myös vuonna 1997 sovitulla Kioton ilmastopimuksella, joka asetti päästövähennysvelvoitteet kehittyneille maille. Suomen poliitikassakin sopimus herätti keskustelua energiapoliittisista linjauksista päästötavoitteiden saavuttamiseksi.¹²¹

¹²⁰ Konttinen & Peltokoski 2004, 88, 177, 179.

¹²¹ Borg & Joutsenvirta 2015, 154; Kaarkoski 2021, 464.

Vuodesta 2006 lähtien kasvanut ympäristöteemojen määrä selittyy todennäköisimmin sillä, että ympäristöajattelu alkoi tunkeutua enemmän myös arkipäiväiseen elämään. 2000-luvulla kansainvälisessä keskustelussa ja ympäristöpolitiikassa alkoi nousta huoli ilmastonmuutoksesta. Keskustelua herätti esimerkiksi taloustieteilijä Nicholas Sternin vuonna 2006 julkaisema raportti, jossa kerrottiin ilmastonmuutoksen olevan historian suurin ja tuhoisin markkinahäiriö, joka tarvitsisi nopeita toimia ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Suomessakin ilmastonäkökulmat alkoivat lisääntyä turvallisuuspoliittisessa keskustelussa 2000-luvun jälkipuoliskolla, ja Suomen kansalaistenkin keskuudessa ilmastonmuutos nousi suureksi huoleksi.¹²²

4.2. Uusiokäyttö kertakäyttökulttuuria vastustamaan

Vaikka vanhaa hyödyntäviä ohjeita ilmeni muutenkin *Suuressa Käsityössä*, oli *Uudista & muodista* -palsta oma osoituksensa uusiokäytön ja kierrätyksen ajankohtaisuudesta. *Uudista & muodista* -palstojen määrä alkoi vähentyä vuosikerroissa 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vielä vuonna 1994 palstoja oli kuusi, mutta vuosina 1997 ja 1998 yhteensä vain kolme. Palsta katosi lehdestä kokonaan vuonna 1999. Uusiokäyttöohjeet ja -ajatukset eivät siis kadonneet kokonaan, mutta ne vähenivät huomattavasti. Esimerkiksi vuoden 2000 neljännen *Suuren Käsityön* pääkirjoituksessa päätoimittaja Paula Hietaranta totesi, ettei muodin materiaalin tarvitse aina olla uutta, ja että melkein valmiiksi palveluissa farkuissa on paljon hyvää ainesta uusiokäyttöön. Näin hän mainosti lehdestä löytyviä *Muodissa on ideaa* -palstan farkkuohjeita.¹²³

Vielä 1990-luvun lopussa uusiokäyttöohjeiden esittelyt olivat hyvin samanlaisia kuin aikaisemminkin, ja ne perustuivat yksinkertaisesti käyttökelpoisten vaatteiden uudelleenhyödyntämiseen. Tarkemmin motiivi ei ollut selvillä, sillä suurempia perusteluja uusiokäytölle ei annettu, ja esittelyissä saatettiin puhua vain vanhasta, pieneksi käyneestä, vanhanaikaisesta tai muuten epäkäytännöllisestä tai epäsopivasta vaatteesta. Oletettavasti motiivina on voinut olla taloudellisen kestävyden mukainen resurssien säästäminen, toisin sanoen käyttökelpoisen materiaalin hyödyntäminen loppuun asti. 2000-luvulla varsinkin ”käytöstä poistetut” vaatteet kokivat

¹²² Borg & Joutsenvirta 2015, 215; Kaarkoski 2021, 462, 463.

¹²³ SK 4/2000, 2.

muodonmuutoksia. Hyvin usein vaatteille kerrottiin annettavan jatkoaikaa tai kehoitettiin olemaan heittämättä vaatteita pois.¹²⁴ Myös räsymatto-ohjeissa neuvottiin vielä 2000-luvullakin vanhaan tapaan sekä käyttämään uusia kuteita että vähentämään tekstiilijätteen määrää käyttämällä vanhoja tekstiilejä.¹²⁵ Uusien kuteiden alkuperää on hankala aina varmistaa, mutta ainakin 1990-luvulla tekstiiliteollisuuden leikkausjätettä myytiin matonkuteiksi.¹²⁶ Voisi siis olettaa, että ainakin osa uusista matonkuteista olisi ylijäämämateriaalia.

Kierrätykseen kehottaminen alkoi näkyä perusteluissa hieman enemmän vuosituhatosen vaihdetta kohden. Esimerkiksi vanhoista kelsiturkeista tehtävän uuden turkin esittelyssä kehoitettiin kierrättämään lisää ja tekemään ylijäämäpaloista asusteita.¹²⁷ Kierrätykseen suoranaista kehoittamista yleisempää oli vain kierrätyksestä tai kierrätysohjeista puhuminen, vaikka kehotuksiakin ilmeni myös muuten kuin rivien välistä. Sen sijaan vielä 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa kierrätyskehotusten yhteydessä esiintyneet taloudelliset motiivit katosivat, kun kierrätys itsessään lisääntyi motiivina todennäköisesti ekologisista syistä. *Suuri Käsiyö* järjesti edelleen kilpailuja, joissa tarkoituksena oli kierrättää, mutta nyt myös lehden muissa kilpailuissa palkittiin töitä, joissa oli kierrätetty vanhaa. Myös korjausohjeita, joita aikaisemmillä vuosikymmenillä oli julkaistu vain muutamia yksittäisiä, ilmestyi Suureen Käsiyöhön 2000-luvun puolivälissä. Korjausohjeissakin kehoitettiin olemaan heittämättä hyvää tavaraa pois: *”Tee huomaamaton korjaus, joka jatkaa tavaran käyttöikä.”*¹²⁸

2000-luvun puolivälin jälkeen kierrätyksen lisäksi myös tuunaamisesta alettiin puhua enemmän. Vuosikymmenen loppupuolta kohden *Suuren Käsiyön Nuori Suunnittelija* -palstalla esiteltiin tavalisia nuoria sekä heidän suunnittelemaansa vaatekokonaisuuksia. Monet nuoret kertoivat palstalla tuunaavansa vaatteita.¹²⁹ Tuunaamisesta puhuttiin niin kierrätyksen yhteydessä kuin kustomoinnin ja persoonallistamisen kannalta. Muutenkin käsitteistössä lisääntyi entistä enemmän ja laajemmin eko-etuliitteen käyttö, kun haluttiin korostaa asian, käsiyön tai ihmisen ekologisuutta.

¹²⁴ SK 8/2000, 39; 7/2001, 11; 4/2004, 22; 4/2008, 33.

¹²⁵ SK 7/2000, 40; Taito 4/2000, 8; 3/2008, 49.

¹²⁶ Suojanen 1997, 62.

¹²⁷ SK 12/1998, 10.

¹²⁸ SK 6-7/2005, 28.

¹²⁹ SK 10/2008, 21.

Puhuttiin ekoteoista, ekomiehestä ja ekovaipoista.¹³⁰ Kierrätysnasto sai rinnalleen myös käsitteen uusiokäyttö, josta alettiin puhua enemmän 2000-luvulle tultaessa.¹³¹ Käytännössä käsitteet tarkoittavat hyvin samanlaista toimintaa, vaikka kierrätystä käytetäänkin yläkäsitteenä, joka kattaa muun muassa uusiokäytön ja korjaamisen. Uusiokäyttö sen sijaan tarkoittaa materiaalin käyttämistä uudelleen jonkin muuhun tuotteeseen.¹³² Sekä käsitteistöissä että käsitöiden perusteluissa ja artikkeleissa ekologinen kestävyys alkoi lisääntyä taustalla vaikuttavana ajatuksena.

Kertakäyttökulttuuria alettiin haastaa enemmän 1990-luvun viimeisistä vuosista lähtien. Tieteessä oli jo 1990-luvulla osoitettu kulutuksen yhteys ilmastonmuutokseen ja lajikattoon, mutta muutos kulutuksessa oli hidasta. Vaikka poliittisissa päätöksissä ekologiset näkökulmat huomioitiin ja kestävän kehityksen periaatteisiin sitouduttiin, varsinaisia toimia kulutuksen vähentämiseksi ei tehty. Toisaalta myös kuluttamisen nautinto ja helppous on ollut kulutuksen vähentämisen tiellä. Kuitenkin kulutusyhteiskunnallakin oli haastajansa: vaihtoehtoiset toimintamallit sekä ruohonjuuritason toimijat haastoivat kerskakuluttamista.¹³³ Tämänlaista liikehdintää esiintyi myös käsityölehdissä. Monet käsityöläiset ja suunnittelijat olivat sitä mieltä, että nykyinen vaate-tuotanto perustui kertakäyttövaatteille, mitä he itse halusivat omilla vaatteillaan haastaa. Esimerkiksi neulesuunnittelija haastoi kertakäyttökulutuksen vuoden 1998 *Suuren Käsityön* haastattelussa ja herätteli lukijoita kysymyksellä: *”Haluammeko sulautua trendejä nuoleskeleviksi massahii-riksi vai pukeutua kestokulutuksen sietävään suomalaiseen designiin?”*¹³⁴ Kertakäyttökulttuuri siis yhdistettiin nopeisiin trendien vaihteluihin ja persoonattomaan ja huonolaatuiseen pukeutumiseen. Näiden vastakohtaksi asetettiin ajattoman muodikas suomalainen käsityöläisyys, laatu ja ekologinen kestävyys.

Kulutustottumuksien muutoksesta kerrottiin yhä enemmän 2000-luvun loppua kohden, jolloin kuluttajaa pidettiin tiedostavana vastuullisten valintojen tekijänä. Esimerkiksi eräässä *Taidon* artikkelissa kerrottiin, että kulutuskulttuuria ihannoivassa maailmassa käsityöläinen voi menestyä erikoistumalla ja yksilöllisillä tuotteilla. Artikkelissa todettiin: *”Korkealaatuisuus, ekologisuus ja*

¹³⁰ SK 9/2008, 25; 1/2008, 20; Taito 5/2008, 46.

¹³¹ SK 1/2002, 21; 3/2005, 46; 9/2006, 53.

¹³² Suojanen 1997, 8, 9.

¹³³ Ruuskanen & Valkonen 2021, 312, 320.

¹³⁴ SK 11/1998, 76.

yksilöllisyys ovat modernin kuluttajan toiveina. Ostopäätös tehdään yhä useammin eettisten ja ekologisten arvojen pohjalta.” Lehden pääkirjoituksessa kerrottiin, että ihmisten arvomaailma on *”muuttumassa inhimilliseen ja yhteisölliseen suuntaan talouden sanelemien arvojen sijaan”* ja että kevään juhlia voi viettää kestävän kehityksen voimalla.¹³⁵ Samaten vuonna 2007 Pirkanmaan käsi- ja taideteollisuus ry:n toiminnanjohtaja totesi *Taito*-lehdessä, ettei käsin tehty esine tai vaate ole kertakäyttöhyödyke ja jatkoi: *”Kestävän kehityksen merkitys on tunnustettu, ja kulutustottumukset alkavat muuttua. Kuluttaja hakee käsin tehdystä tuotteesta vaihtoehtoa massatuotteelle.”*¹³⁶

Myös *Taidossa* haastateltu kierrätyskäsityöläinen kertoi kritisoidensa töillään kertakäyttökulutus-hysteriaa, mutta pohti myös käsityöntekijää kulutustavaroiden tuottajana. Vaikka hänenkin töisään ekologisuus oli punainen lanka, hän silti loi uutta tavaraa maailmaan. Hän kuitenkin tuli lopputulokseen, että uuden ostamisen sijasta on parempi, jos ihmiset ostavat kierrätystavaroita. Kierrätystavaroiden ja -taiteen luominen ei lisää uuden tavaran määrää maailmassa, sillä ne ovat tehty jo olemassa olevista resursseista.¹³⁷ Toinenkin pitkäikäisten neuleiden tekijä totesi, että ekologinen vastuu on lopulta kuluttajalla, joka päättää, ostaako parempilaatuisen kalliimman vaateen vai tukeeko kertakäyttökulttuuria.¹³⁸ 2000-luvun alussa korostettiin yleisestikin kuluttajan valintojen merkitystä ekologisten tuotteiden yleistymisessä ja kestävän kehityksen tavoittelussa. Esimerkiksi Pauli Välimäen *Eko-ostajan-oppaassa* (2003) ja Euroopan komission kuluttajavaliokunnan raportissa (2005) todettiin teollisuuden ja yritysten jo parantaneen ympäristöystävällisyyttään, joten seuraavaksi kuluttajien täytyisi muuttaa kuluttamistaan ja ostaa ekologisia tuotteita, jotta yritysten olisi viherryttävä enemmän ja ympäristöystävälliset tuotteet yleistyisivät.¹³⁹

Suuressa Käsityössä alettiin vuonna 2004 julkaista uutta kierrätyspalstaa, jonka ansiosta uusiokäyttöohjeet alkoivat lisääntyä vuosikymmenen loppua kohden. Palstan julkaisu oli myös osoitus kasvavan kertakäyttökulttuurin vastustamisesta. Vuoden 2004 neljännen *Suuri Käsityö* -lehden pääkirjoituksessa Paula Hietaranta taustoitti Vanhasta uutta -palstan tarkoitusta: *”Käsitöiden osaaminen tuo aitoa vastapainoa kertakäyttökulttuurille. [...] Vastaisku kertakäyttökulttuurille on*

¹³⁵ *Taito* 2/2008, 5, 73.

¹³⁶ *Taito* 1/2007, 6.

¹³⁷ *Taito* 5/2001, 41–43.

¹³⁸ *Taito* 4/2007, 21.

¹³⁹ Eräranta & Moisander 2006, 17, 26.

myös kierrätys. Sen hengessä aloitamme nyt sarjan *Vanhasta uutta*.” Palstan kuvauksena oli *”Kierrätä, korjaa, uudista ja muodista”*, ja osa palstan ohjeista olikin muodistusohjeita, joissa piristettiin vaatteiden ulkonäköä.¹⁴⁰ Kuitenkin *Vanhasta uutta* -palstalla oli huomattavasti enemmän todellisia kierrätysohjeita kuin aikaisemmalla *Uudista & muodista* -palstalla, jolla oli ajoittain paljonkin vaatteiden piristysohjeita.

Kierrätys oli 2000-luvun loppupuolella trendikkäämpää kuin koskaan, mikä näkyi käsityölehdissä suurena uusiokäyttöohjeiden määränä. Uusiokäytön lisääntymistä enteilivät jo 1990- ja 2000-luvuilla kasvanut kierrätysmyönteisyys sekä lisääntyneet ympäristönäkökannat. Nämä näkyivät niin lisääntyvien artikkelien kuin pääkirjoitustenkin aiheissa, joissa kerrottiin ekologisuudesta ja kehoitettiin kierrättämään. Vuonna 2007 *Taito*-lehden pääkirjoituksessa julistettiin: *”Kierrätys on trendikästä ja viisasta”* ja vuoden 2008 *Suuren Käsityölehden* pääkirjoituksessa kerrottiin: *”Ajan sävel on kierrätys”*.¹⁴¹ Muutenkin kierrätyksestä ja tuunauksesta kerrottiin trendikkäinä ajanvietteinä mutta myös elämäntapana. Kierrätystä ja ylipäättään käsitöiden tekemistä pidettiin vastuullisena ja ympäristöystävällisenä toimintana.¹⁴² Etenkin *Suuren Käsityön* pääkirjoituksissa päätoimittaja Paula Hietaranta kirjoitti usein kierrättämisen tärkeydestä ja käsityön vastuullisuudesta.¹⁴³ Hyvä esimerkki kierrätyksen tärkeydestä on vuoden 2007 toisen *Suuren Käsityön* pääkirjoitus, jossa Hietaranta totesi: *”Yksi asia, jolla jokainen voi vaikuttaa ympäristöönsä omalla panoksellaan, on kierrätys.”*¹⁴⁴ Muutamissa *Suuri Käsityö* -lehdissä kierrätysohjeita korostettiin kierrätysmerkinnöillä ohjeiden esittelytekstien vieressä tai sivun reunassa.¹⁴⁵

Kierrätyksen trendikkyys toi mukanaan lieveilmiön, jossa käsityöohjeet ja niiden esittelyt näyttivät päällisin puolin kierrätykseltä, mutta eivät sitä lähemmän tarkastelun jälkeen olleet. Esimerkiksi vuoden 2008 neljännessä *Suuri Käsityö* -lehdessä julkaistiin artikkeli *”Eläköön uusiomuoti!”* jossa esiteltiin kierrätysohjeita saatesanoilla *”Huomisen muoti syntyy eilisen materiaaleista”*. Artikkelissa oli muutamia kierrätysohjeita, mutta yhdessä ohjeessa tehtiin jätesäkistä muotilaukku.¹⁴⁶

¹⁴⁰ SK 4/2004, 2, 22.

¹⁴¹ *Taito* 4/2007, 18; SK 5/2008, 3.

¹⁴² *Taito* 5/2007, 5; 1/2008, 5; SK 5/2007, 2.

¹⁴³ SK 1/2008, 3; 5/2008, 3; 8/2008, 3.

¹⁴⁴ SK 2/2007, 2.

¹⁴⁵ Esim. 6–7/2007.

¹⁴⁶ SK 4/2008, 6, 8.

Kyseessä ei todennäköisesti ollut käytetty jättesäkki, vaan laukku on tehty uudesta jättesäkistä, mikä ei tee käsityöstä kierrätettyä eikä uusiomuotiakaan. Myös Multanen käsittelee pro gradu -tutkielmassaan tätä lieveilmiötä. Hän toteaa, että töissä saatettiin esimerkiksi käyttää uusia materiaaleja, vaikka vaatteiden ilme olisikin ollut kierrätyshenkinen tai kotikutoinen. Multanen uskoo tämän johtuneen siitä, että asian tai ilmiön tullessa suosituksi saattavat sen ulkoiset asiat nousta taustasyitä tärkeämmiksi.¹⁴⁷

Vaikka kierrätykselle ja käsitöille oli muotoutunut selkeitä ekologisia perusteita, käsityön muutkin motiivit olivat edelleen näkyvissä. Sekä uusiokäyttö- että jämäohjeiden yhteydessä käsitöitä perusteltiin vielä 2000-luvulla joskus säästöllä. Säästöperusteluja näkyi myös muuten, esimerkiksi silloin, kun kehoitettiin ompelemaan jotain itse.¹⁴⁸ Lehdissä todettiin, että tuunaamisen ja kierrätysmateriaalien käytön motiivina on myös kaunistaminen, uteliaisuus, tekemisen ilo sekä oman persoonallisuuden esille tuominen.¹⁴⁹ Kestävää käsityötä pro gradu -tutkielmassaan käsitelleen Johanna Vaaran mukaan kestävään käsityöhön kuuluu olennaisesti ilo ja oivallus vanhojen materiaalien käytössä ja tuunaamisessa. Hänen mukaansa ilo ja oivallus syntyvät, kun arkinen tavara otetaan pois totutusta käyttöympäristöstään ja siitä tehdään aivan jotain muuta. Kestävä käsityö on luovan ajattelun ja ongelmanratkaisun eturintamassa, sillä kestävässä käsityössä suunnittelun täytyy olla materiaalilähtöistä, jotta vanhasta materiaalista saadaan luovilla ja kekseliäillä tavoilla uutta.¹⁵⁰ Myös palvelujen ja kaupan tutkija Hannu Saarijärvi on todennut, että 2010-luvun käytetyn tavaran kaupan menestys on voinut selittyä sillä, että kuluttajat muun muassa etsivät tarinallisia tuotteita ja hakevat inspiraatiota.¹⁵¹ Tämä näyttäisi olleen käsityöpiireissä yleistä jo 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.

Myös muiden kuin kierrätysmateriaaleista tehtyjen ekologisten käsitöiden ohjeet yleistyivät 2000-luvulla. Kierrätysvaippojen ohjeita julkaistiin useammankin kerran ja Baby Born -nukellekin tehtiin oma kestovaippaohje. Kestovaippaa mainostettiin vetoamalla sekä taloudelliseen hyötyyn että ympäristöystävällisyyteen: *”Ompelemalla vauvallesi kestovaippoja säästät rahaa ja luontoa!”* ja

¹⁴⁷ Multanen 2014, 82, 83.

¹⁴⁸ SK 5/2003, 39; 10/2002, 18; 1/2004, 36.

¹⁴⁹ Taito 5/2006, 41; SK 8/2005, 2.

¹⁵⁰ Vaara 2010, 85, 86.

¹⁵¹ Saarijärvi 2018; Ruuskanen & Valkonen 2021, 321.

"Ole eko, tee hyvä teko". Vaipan esittelyteksteissä puhuttiin paljon rahan säästämisestä, mutta sitä toivonut lukija oli myös huolissaan kertakäyttövaippojen tuomasta jätemäärästä. Toisessakin kestovaippaohjeessa kerrottiin, kuinka kertakäyttövaippoja kuluu valtava määrä ja ne yleensä päätyvät kaatopaikalle, jossa niiden maatuminen kestää jopa satoja vuosia. Muita ekologisista lähtökohdista esiteltyjä käsitöitä olivat kestotiskiliinat ja kangaskassit, joita mainostettiin *"kestävien arvojen ystäville"*.¹⁵² Selkeästi huoli kasvavasta jätemäärästä sekä ylikulutuksen aiheuttamista ympäristöongelmista saivat niin käsityöläiset kuin käsityölehtien toimituksetkin lisäämään kestävää toimintaa ja omaksumaan ekologisia arvoja, vaikka aiheiden käsittely olikin pääosin pinta-puolista.

4.3. Materiaalitietoisuutta ja kestävää kehitystä

1990-luvun lopussa ympäristöteemat näyttäytyivät lehdissä ennen kaikkea ympäristöystävällisten materiaalien ja tuotteiden esittelyinä, mikä kertoo pyrkimyksestä ekologiseen kestävyteen. Varsinkin ekologisten tuotteiden esittelyt lisääntyivät ja monipuolistuivat ajanjaksolla. Lehdissä esiteltiin ekotuotteina luomupuuvillasta ja -pellavasta sekä ekopellavasta tehtyjä tuotteita ja mallistoja.¹⁵³ Myös ekologisuutta käsittelevien kirjojen esittelyt alkoivat lisääntyä 1990-luvun lopulta lähtien, ja niissä keskeistä oli ympäristökysymysten huomiointi etenkin tekstiilien ja materiaalien yhteydessä. Kirjat käsitelivät pääasiassa materiaalitietoutta ja tekstiilien ympäristövaikutuksia.¹⁵⁴ Myös kierrätyskirjoja alkoi ilmaantua 2000-luvun alkupuolella, mutta toden teolla niitä esiteltiin vasta vuosikymmenen puolivälin jälkeen.¹⁵⁵ 2000-luvun puolivälin jälkeen esittelyissä alkoivat yleistyä käsityöntekijöiden ja yritysten ympäristöystävällisesti tehdyt tuotteet. Esimerkiksi vuoden 2007 ensimmäisessä *Taito*-lehdessä kerrottiin tuote-esittelyjen ohessa: *"Kierrätys on nyt in! Yhä useampi kotimainen käsityötuote valmistetaan kierrätysmateriaalista tai tuotteen hinnasta lahjoitetaan osa hyväntekeväisyyteen."*¹⁵⁶

¹⁵² SK 1/2008, 20; SK 4/2005, 21; SK 1/2005, 26; SK 11-12/2007, 42; 4/2007, 81; Taito 5/2008, 46; 2/2007, 23.

¹⁵³ SK 4/1997, 50; Taito 4/1999, 46.

¹⁵⁴ SK 10/1998, 53; Taito 2/1998, 40.

¹⁵⁵ Taito 3/2002, 42; SK 6-7/2007, 81.

¹⁵⁶ Taito 1/2007, 75.

Myös ympäristöaiheisten näyttelyiden esittelyt, kuten museoiden kierrätysnäyttelyt ja käsityön ekologisuutta käsittelevät näyttelyt ja messut, jatkuivat enenevässä määrin.¹⁵⁷ Osassa näissäkin kritisoitiin kulutusta ja todettiin kierrätyksen ajankohtaisuus: *”Tämän päivän muodikkaita käsitteitä ovat kierrätys, uusiokäyttö ja uudelleenkäyttö [...] Meillä ihmisillä on keskimäärin 10 000–30 000 esinettä käytössämme, ja hankimme jatkuvasti lisää sekä samalla hylkäämme sopimattomat esineet kaatopaikoille.”*¹⁵⁸ Joissakin esittelyissä tuotiin esille ajankohtaisia kysymyksiä kestäväan kehitykseen liittyen: *”Mitä on kestävä kehitys käsityön näkökulmasta? Miten noustaan kansainväliseen menestykseen valmistamalla tuotteita jätemateriaalista? Mitä eettiset kuluttajat odottavat tuotteilta?”*¹⁵⁹

Ekopellavan mainostus räjähti 1990-luvun lopussa, mikä näkyi molempien lehtien sivulla. Ajanjakson 1997–2008 aikana 22 materiaaliesittelystä kymmenen käsitteli ekopellavaa. Pellava olikin aiempina vuosina lisännyt suosiotaan vaatteiden materiaalina, ja se tunnuttii miellettävän ekologiseksi tekstiiliksi luonnonvärisyytensä vuoksi.¹⁶⁰ Kuitenkin ekopellavan esittelyissä oli painavampia perusteita ekologisuudelle: kerrottiin ympäristöystävällisistä tuotanto- ja valmistustavoista ja käytettiin ilmauksia kuten *”ympäristöystävä”* ja *”luontoystävällinen”*.¹⁶¹ Ekopellavabuumi jäi kuitenkin kohtalaisen lyhyeksi, ja se oli selkeästi 1990-luvun ilmiö. Kuitenkin tällä ajanjaksolla ekopellavaesittelyjä oli noin puolet kaikista materiaaliesittelyistä, joten ilmiö oli kohtuullisen merkittävä.

Sen sijaan muita luonnonmateriaaleja oli käytetty ja esitelty käsityölehdissä aina 1970-luvulta saakka, mutta 1990-luvun lopulla niitä ryhdyttiin kutsumaan ekologisiksi.¹⁶² Tämä lienee jatkoa 1990-luvulla heränneelle eco chic -trendille, jossa ympäristöystävällisiksi kutsutuissa vaatteissa vallitsivat maanläheiset värit ja luonnonmateriaalit, vaikka todellista ympäristöystävällisyyttä tuotteissa ei ollutkaan. Monissa muotimallistoissa ja -lehdissä luonnonmukainen ja käsittelemätön materiaali sai hyvän ja vastuullisen maineen, kun taas keinokuituja tai kemiallisesti käsiteltyjä materiaaleja pidettiin pahana. Trendi oli enemmänkin tyyllinen vastaus vaatetuotannon

¹⁵⁷ SK 7/1998, 47; Taito 3/1998, 8; 1/2008, 8.

¹⁵⁸ Taito 4/1998, 8.

¹⁵⁹ Taito 5/2008, 6.

¹⁶⁰ Suojanen 1997, 30.

¹⁶¹ SK 6/1997, 51; Taito 2/1997, 21.

¹⁶² Esim. Taito 3/1997, 34, 35; 2/1999, 23.

kemikaali- ja saasteongelmia vastaan kuin todellinen muutos kestävämpään toimintaan.¹⁶³ 2000-luvun alku- ja keskivaiheet olivat hyvin hiljaisia ympäristöystävällisten materiaalien esittelyn saralla käsityölehdissä. 2000-luvun loppua kohden esittelyjä alkoi kuitenkin ilmetä enemmän, ja varsinkin muut orgaaniset ja luomumateriaalit alkoivat näkyä esittelyissä, mikä mukaili myös yleisiä materiaalitrendejä. 2000-luvun puolivälistä lähtien orgaaniset, Reilun kaupan sekä nopeasti uusiutuvat kuidut olivat suosittuja.¹⁶⁴ Näitä esiteltiin esimerkiksi ”*Ekoa sen nyt olla pitää*” -otsikolla, ja niiden yhteydessä kerrottiin luontoa säästävistä värjäysmenetelmistä.¹⁶⁵

Ajanjaksolla käsityötä alettiin käsitellä entistä enemmän kestäväen kehityksen näkökulmasta, kuten muutamista aiemmista esimerkeistäkin on voinut huomata. Yhteiskunnallisesti kestävä kehitys alkoi olla hyvin olennaista monien kansainvälisten sopimusten sekä etenkin Suomeen perustetun kestäväen kehityksen toimikunnan myötä. Myös kestävää kehitystä käsittelevä kirjallisuus lisääntyi 1990- sekä 2000-lukujen aikana valtavasti.¹⁶⁶ 1990-luvulla lisääntynyt teollisuuden tuotantotoiminnan ympäristövaikutusten huomiointi on varmasti vaikuttanut lehtien sisältöön. Etenkin käsityömaisessä yrittäjyydessä alettiin korostaa kestäväen kehityksen huomioimista, josta kertoo Käsi- ja taideteollisuusliiton vuonna 1996 julkaisema *Kestävä kehitys käsityössä*.¹⁶⁷ Julkaisu on väistämättä vaikuttanut myös *Taidon* sisältöön yhteisen julkaisijan vuoksi, ja jo vuoden 1997 ensimmäisessä *Taito*-lehdessä teemana oli kuin olikin käsityö kestävässä kehityksessä. Pääkirjoituksessa kirjoitettiin: ”*Uusiutuvat luonnonvarat ja ekologinen ajattelu kuuluvat käsityöläisen arkeen; tämä lehti tarjoaa lukijoilleen eri ihmisten ajatuksia kestävästä kehityksestä.*”

Lehdessä julkaistiin Ulla Suojasen kirjoittama artikkeli, joka käsitteli käsityötä kestävässä kehityksessä. Suojanen kirjoitti kestävyuden eri muodoista ja niiden yhteydestä käsityöhön *Vihreät tekstiilit* -kirjansa pohjalta, jota olen itsekin käyttänyt tässä tutkimuksessa. Lisäksi hän totesi sekä ympäristöongelmien että kestäväen kehityksen olevan laajoja kokonaisuuksia, joiden ratkaisut edellyttävät asioiden tarkastelua kokonaisuuksina. Siten ”*Ympäristöä kunnioittavalla, ekologian perustiedot omaavalla ja taitavalla käsityöntekijällä on mahdollista valita lukuisia erilaisia teitä matkalla*

¹⁶³ Fletcher 2008, 118, 119.

¹⁶⁴ Fletcher 2008, 3.

¹⁶⁵ SK 5/2008, 28.

¹⁶⁶ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 436, 437; Caradonna 2014, 3.

¹⁶⁷ Suojanen 1997, 3.

kestävään kehitykseen.” Suojanen antoi vielä artikkelin loppuksi *”ympäristömyötäisen käsityöläisen teesit”*, jotka neuvovat ympäristöystävällisten valintojen tekemiseen käsitöissä.¹⁶⁸ Suojasen teos *Vihreät tekstiilit* julkaistiin vuonna 1995, jolloin se ei näkynyt vielä käsityölehtien sivuilla, vaikka ympäristöaiheita sivuttiinkin lehdissä. Selkeästi ympäristötietoiset ja kestävän kehityksen mukaiset ajatukset olivat normalisoituneet yhteiskunnassa, ja käsityön kestävyys alkoi myös lisääntyä keskustelussa laajemminkin.

Ympäristönäkökulmien luokka alkoi 1990-luvulta lähtien ja kasvavasti 2000-luvulla koostua käsityöntekijöitä ja käsityömuotoja esittelevistä artikkeleista, joissa käsiteltiin myös ympäristötietoisia näkemyksiä. Myös *Suuressa Käsityössä* alkoivat käsityöläisistä tai suunnittelijoista kertovat artikkelit lisääntyä 1990-luvun lopusta lähtien, joskin suurin osa näistä käsitteli käsitöitä harrastavia ihmisiä. Varsinkin kasvava kierrätysinto näkyi kierrätysohjeiden lisäksi myös lehtien artikkeleissa. Esimerkiksi kierrätysmateriaaleja käyttäviä käsityöläisiä esiteltiin artikkeleissa usein. Näissä artikkeleissa tosin puhuttiin vain lyhyesti kestävästä kehityksestä ja kierrätykseen liittyvistä vihreistä arvoista. Enemmänkin artikkelit syventyivät käytettyihin kierrätysmateriaaleihin, niiden hankkimiseen sekä niistä valmistettaviin tuotteisiin.¹⁶⁹ Käsitöitä esiteltiin artikkeleissa enemmän ekologisista näkökulmista, mitä enemmän kierrätysmateriaaleja käsitöissä käytettiin ja mitä olennaisempaa käsityön kannalta niiden käyttö oli. Myös 2000-luvun loppua kohden kierrätyksen käsittely ekologisesta näkökulmasta tuntui lisääntyvän. Esimerkiksi 2000-luvun puolivälin jälkeen suositusta Globe Hope -kierrätysvaatemerkistä tehtyjen artikkelien yhteydessä kierrätystä ja ekologista suutusta käsiteltiin laajemmin kuin ennen.

Ympäristönäkökulmat olivat myös muista kuin kierrätysmateriaaleja käyttävistä käsityöläisistä tehdyissä artikkeleissa vain lyhyitä, virkkeen tai parin mittaisia huomautuksia. Esimerkiksi kalannahkatuotteiden todettiin olevan 1990-luvun kierrätyskulutukseen hyvin soveltuva luonnon tuote, jolla oli vahva ekologinen leima, ja villakäsitöitä tekevän käsityöläisen kerrottiin ottavan ekologisuuden huomioon käyttämällä uusiseelantilaista biovilla.¹⁷⁰ Muutenkin esiteltiin käsityöntekijöitä, jotka tekivät pitkäikäisiä ja ajattomia tuotteita laadukkaista ja kotimaisista

¹⁶⁸ Taito 1/1997, 3, 38, 39.

¹⁶⁹ SK 6/1997, 76, 77; 5/1998, 76, 77; 3/2001, 52, 53; 11–12/2008, 80; Taito 6/2000, 22.

¹⁷⁰ Taito 1/1997, 9; 3/1999, 14.

materiaaleista, jolloin ne myös yhdistettiin artikkeleissa kestäväen kehityksen mukaisiksi tuotteiksi.¹⁷¹ Artikkeleissa saatettiin vain lyhyesti todeta, että käsityössä tai tuotteen valmistuksessa pyritään kestäväen kehityksen periaatteiden mukaiseen tai ekologiseen toimintaan. Vaikka näiden teemojen käsittely jäikin usein hyvin lyhyeksi, on merkittävää, että ekologisten materiaalien käyttäminen, kierrätyskäsitöiden tekeminen ja ekologisten kysymysten huomiointi lisääntyi huomattavasti. Nämä seikat kertovat, että käsitöissä oli jo siirrytty ekologisen kestävyden mukaiseen toimintaan.

Ympäristönäkökulmissa lisääntyi käsityöläisiä esittelevien artikkelien määrä mutta myös ympäristöasioita käsittelevät ja sivuavat kolumnit ja muut artikkelit. Näkökulmat saattoivat olla niinkin lyhyitä kuin ITE-taiteen selittäminen lauseella *”sitä sopii kierrättää”*, mutta joukossa oli myös pidempiä artikkeleita, kuten tuunaamista käsittelevä kolumni, jossa todettiin tuunaamisen sivuavan myös ekologista ajattelua ja *”siten ympäristöasioita, joita ei liikaa voi painottaa”*.¹⁷² Ekologisesti ja kierrätysmateriaaleista tuotteita tekeviä henkilöitä ja yrityksiä alettiin esitellä paljon yksityiskohtaisemmin. *Taidossa* todettiin vuonna 2007 myös, että kulutusyhteiskunnan ympäristön ylikuormittamisen vaikutukset ovat jo kaikkien nähtävissä, ja että *”Käytetyn materiaalin käyttö uuden sijaan muutamassa yrityksessä ei vielä poista ongelmaa, mutta nämä ovat askeleita oikeaan suuntaan ja tarjoavat yhden vaihtoehdon, jolle toivon mukaan löytyy jatkoa.”*¹⁷³ Artikkeleilla varmasti vastattiin ajan henkeen ja kysyntään mutta myös levitettiin tietoutta vastuullisista yrityksistä ja toimintatavoista. Sen sijaan vastuuttomaan tai ympäristöä rasittavaan toimintaan tai yrityksiin liittyvää tietoutta ei vielä tässä vaiheessa käsitelty. Ympäristöystävällisyyden ja -aiheiden käsittely oli melko pintapuolista ja kehitysuskoista hyvän mielen ekologisuuutta.

Ylipäätään kestävää kehitystä, ekologisuuutta ja ympäristöystävällisyyttä oli sivuttu monissa artikkeleissa, kolumneissa ja pääkirjoituksissa, mutta vuonna 2008 *Taidossa* julkaistiin jälleen yksinomaan käsityön kestävyttä käsittelevä kirjoitus. Sitran johtaja ja filosofian dosentti Antti Hautamäki kirjoitti otsikolla *”Käsillä kestävästi – kestävä kehitys suosii käsityötä”* kestävästä taloudesta, kuluttajan vastuusta tehdä hyviä kulutuspäätöksiä sekä käsityön arvosta kestävässä

¹⁷¹ Taito 2/1998, 51; 4/2002, 12; 4/2003, 16,17; 3/2004, 20, 21.

¹⁷² Taito 4/2006, 29; 6/2006, 37.

¹⁷³ Taito 5/2007, 17.

kehityksessä. Hän näki käsityön kestävyutenä ympäristöystävälliset materiaalit, tuotteiden korkean laadun, yksilöllisyyden sekä paikallisuuden. Hän toteaakin kirjoituksen lopussa: *”Kun nyt kestävä design on nostamassa päätään, pitää myös kestävän käsityön profiloitua ja tuoda selkeästi esiin ominaisluonteensa.”*¹⁷⁴ Tämä oli ensimmäinen kerta, kun käsityölehdissä puhuttiin kestävästä käsityöstä omana käsitteenään, sillä aiemmin lehdissä oli puhuttu käsityön kestävydestä tai kestävästä kehityksestä käsityössä.

Muutenkin lehdissä alettiin puhua kuluttajien vastuusta ja toivottiin, että yhteiskunnassa toimitaisiin ympäristöystävällisemmin. 2000-luvun puolivälin jälkeen käsityöntekijöiden ja suunnittelijoiden esittelyissä alkoi näkyä toiveita siitä, että tulevaisuudessa vaatteiden tekemistä mietittäisiin tarkemmin ja enemmän ympäristön kannalta.¹⁷⁵ Vaatteiden materiaalien ja laadun ekologisia vaikutuksia alettiin korostaa. Esimerkiksi suunnittelija Irma Leimu korosti, että tiedostaminen ja vastuu koskettavat kaikkia.¹⁷⁶ Vuoden 2008 *Taito*-lehden kolumnissa kirjailija Mari Mörö otti kantaa koulujen ympäristökasvatuksen liittämiseen käsityön opetukseen. Hän näki, että taitoaineille annetaan koulussa liian vähän aikaa, ja se vähäinen aika täytyisi käyttää hyvin ja käsitellä esimerkiksi materiaalitietoutta ja ekologista kädenjälkeä.¹⁷⁷ Käsityön ekodiskurssilla oli tosin jo vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelmassa vankka asema käsityönopetuksessa, sillä jo ensimmäisten vuosiluokkien tavoitteena oli huolehtia esimerkiksi esineympäristöstä ja materiaalien käytöstä ja valinnasta. Ylemmillä vuosiluokilla tavoitteet kattoivat laajemmin ekologisia ja eettisiä arvoja sekä materiaali- ja kuluttajatietoutta.¹⁷⁸ Vuonna 2007 hän näki jokaisen ihmisen vastuuna ilmastonmuutoksen vastaisen taistelun, joka synnyttää varsinkin käsityöpiireissä luovuutta ja kekseliäisyyttä kierrätysmateriaalien käytön suhteen.¹⁷⁹

Lisäksi Käsi- ja taideteollisuusliitto ja *Taito*-lehti alkoivat reilusti lisätä ekologisuutta toimintaansa. Uusi Taito Shop otti myytäviin tuotteisiinsa vahvaksi taustaideologiaksi ekologisuuden ja Kuopion käsi- ja taideteollisuusakatemia alkoi tarjota ympäristömyönteisiä neuvoja tuotteiden

¹⁷⁴ *Taito* 5/2008, 15.

¹⁷⁵ SK 3/2007, 6.

¹⁷⁶ SK 1/2000, 9

¹⁷⁷ *Taito* 1/2008, 41

¹⁷⁸ Kärnä-Behm 2007, 288, 290.

¹⁷⁹ *Taito* 6/2007, 21.

suunnitteluun ja valmistukseen elektronisessa julkaisussaan.¹⁸⁰ Liitto ryhtyi jakamaan myös Taito-palkintoja yrityksille joka toinen vuosi vuodesta 2004 alkaen. Näiden palkintojen jakamisessa keskeistä oli yrityksen toimintatavan, tuotteiden omaleimaisuuden ja laadun sekä yrityksen kannattavuuden lisäksi kestävän kehityksen periaatteiden mukainen toiminta sekä perusteltu käyttötarkoitus.¹⁸¹ Palkinnon saaneita yrityksiä ja käsityöntekijöitä sekä heidän tuotteitaan ja toimintatapojaan esiteltiin palkintojen jaon yhteydessä tuoden esille juuri ekologisia, eettisiä sekä kestävyteen liittyviä asioita. Vuonna 2008 Taito Shoppeissa järjestettiin kampanja, jossa tuotiin esille ekologisia ja kierrätystuotteita. Myymälöihin myös pystyi tuomaan kierrätysmateriaalia kierrätysmateriaaliyrityksen käyttöön.¹⁸² Tämä ei kuitenkaan vähennä *Suuren Käsityön* panosta ekologisuuden edistämiseksi. Molemmat lehdet pyrkivät lisäämään ympäristöystävällistä toimintaa ja tietoisuutta, mutta ne tekivät sen eri tavoin: *Taito*-lehti julkaisemalla tietoutta lisääviä artikkeleja ja kolumneja, sekä *Suuri Käsityö* ennen kaikkea uusiokäyttöohjeita jakamalla.

Uuden vuosituhanen vaihteessa ja alussa ekologinen kestävyys ja ympäristötietoisuus alkoivat todella näkyä käsityölehdissä niin uusiokäyttö- ja jämämaterialiohjeiden perusteluissa kuin muissakin lehtien artikkeleissa ja kirjoituksissa. Ekologiset käsitteet lisääntyivät ja ekologisia käsitöitä ja materiaaleja alettiin esitellä entistä enemmän. Myös kestävä kehitys vakiintui selkeäksi toiminnan perustaksi lehtien kirjoitusten ja artikkelien perusteella, ja kestävän käsityön käsitekin ilmeni ensimmäistä kertaa lehdissä. Suurimpana ongelmana niin ympäristön kuin käsitöidenkin kannalta näyttäytyivät kulutuskulttuuri ja ylikulutus, joita kritisoitiin lehtien artikkeleissa ja jota vastaan taisteltiin kierrätysmateriaaleja käyttämällä. Käsityölehdet loivat kuvan ympäristötietoisuuden leviämisestä ja voimistumisesta. Samanaikaisesti kierrätystä tapahtui myös ainoastaan sen trendikkyuden vuoksi, jolloin todellinen ekologinen ja taloudellinen kestävyys jäi mitättömäksi. Kuitenkin ympäristötietoisuus ja kestävä kehitys, sekä näiden aiheiden käsittely lisääntyi ja vakiinnutti asemaansa lehdissä.

¹⁸⁰ Taito 5/2007, 28; 5/2000, 9.

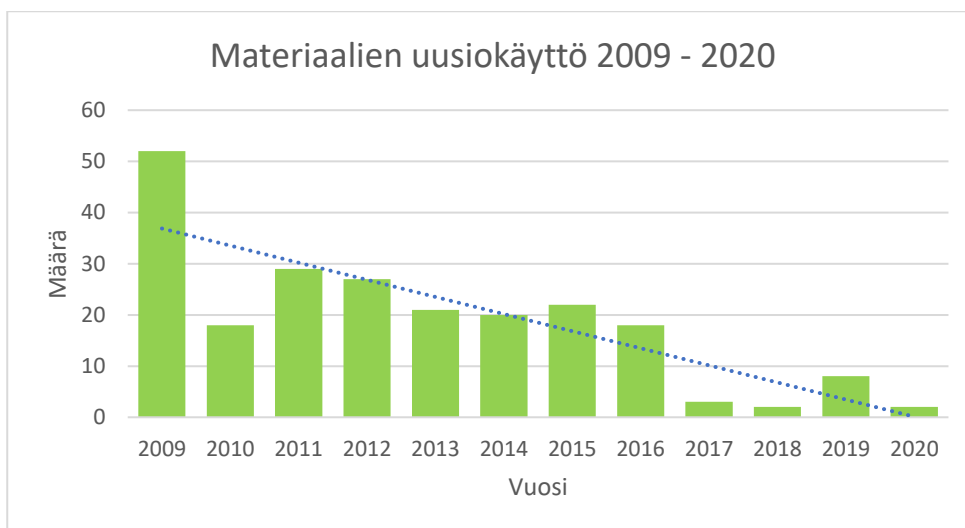
¹⁸¹ Taito 3/2006, 8.

¹⁸² Taito 2/2008, 10.

5 Ympäristötietoisuuden aika suomalaisessa käsityössä 2009–2020

5.1. Ympäristötietoisuus korvaa kierrätysohjeet

Vuosi 2009 oli materiaalien uusiokäytön koko tarkasteluajanjakson huippuvuosi, jolloin uusiokäyttöohjeita julkaistiin lehdissä yli 50. Merkittävää tässä vuodessa on se, että myös *Taito*-lehdessä uusiokäyttöohjeita oli jopa 12, toisin sanoen keskimäärin kaksi jokaisessa lehdessä, vaikka suurin osa ohjeista olikin vuoden ensimmäisessä lehdessä.¹⁸³ Huippuvuodesta materiaalien uudelleenhyödyntämisen määrä kuitenkin laski 2010-luvun alussa ja pysytteli koko vuosikymmenen alun noin 20–30 ohjeessa vuodessa. Vuonna 2017 ohjeiden määrä romahti täysin, mutta romahdusta enteili jo vuonna 2015 *Suuren Käsityön* uusiokäyttöohjeiden vähentynyt määrä. Lähes jokaisena vuotena uusiokäyttöohjeet olivat yksinomaan tai suurimmalta osalta peräisin *Suuresta Käsityöstä*. Kuitenkin vuonna 2015 22 ohjeesta peräti puolet ja vuoden 2016 18 ohjeesta seitsemän oli *Taidosta*. Määrä siis laski rajusti *Suuressa Käsityössä* jo vuosina 2015–2016. Lopulta vuonna 2017 molempien lehtien uusiokäyttöohjeet vähenivät lopullisesti alle kymmeneen ohjeeseen vuodessa. Vuosikymmenen lopussa ohjeita julkaistiin huomattavasti vähemmän kuin aikaisemmin, ja niiden määrä laski samalle tasolle, jolla se oli ollut 2000-luvun alussa ja 1980-luvulla.

Kuvio 9.

¹⁸³ *Taito* 1/2009, 40–57.

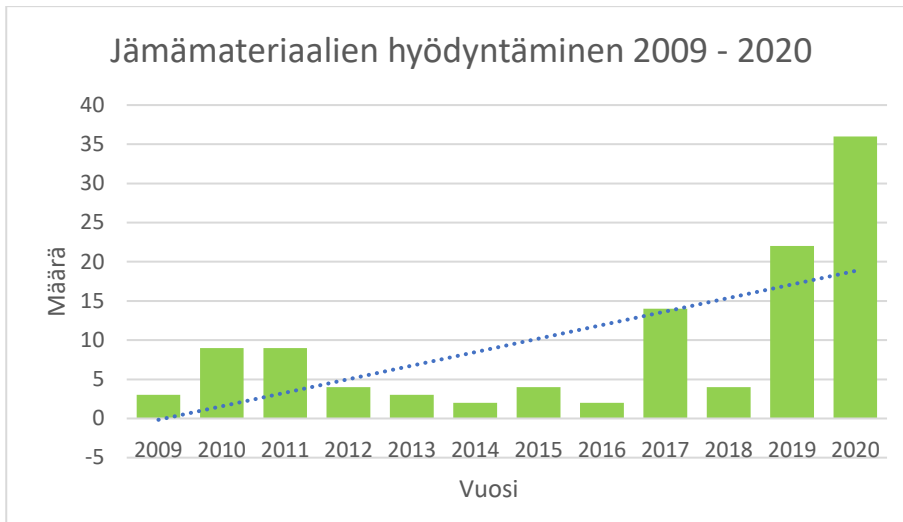
Vuoden 2008 finanssikriisiä seurasi taantuma, joka jatkui uudelle vuosikymmenelle saakka. Suomalaisen taloustilanne muuttui epävarmemmaksi, kriisi aiheutti työttömyyttä ja kulutus hidastui vuoden 2008 jälkeen. Talous alkoi kasvaa vasta 2010-luvun puolivälissä.¹⁸⁴ Jälleen uusiokäyttömäärien muutokset sopivat hyvin taloudelliseen tilanteeseen, mutta taustalla varmasti vaikutti muutakin kuin pelkkä taloustilanne. Kuitenkin kulutuskulttuurit olivat 2000-luvulle tultaessa eriytyneet voimakkaasti ja tämä eriytyminen jatkui vielä 2010-luvullakin. Kuluttaminen oli hyvin risti-riitaista; toisaalta kansalaisten täytyi kuluttaa talouskasvun parantamiseksi mutta toisaalta mieltävä kuluttamisen ekologista jalanjälkeä. Myöskään kuluttamisen ympäristövaikutuksista käyty keskustelu ei tuntunut vaikuttavan kulutusvalintoihin. Vasta 2010-luvun lopun kuluttaja oli jo ympäristötietoisempi, vaikka kansa oli edelleen jakaantunut ympäristönäkökulmien huomioinnin suhteen.¹⁸⁵ Kyse onkin voinut olla enemmänkin ylikulutuksesta sekä turhan tavarankäytön ja etenkin vaatteiden määrän vähentämisestä taloudellisuuden vuoksi. Kuitenkin taloudellisuuteen viittaava sisältö on 2000-luvulla ollut hyvin vähäistä lehdissä.

Materiaalin uusiokäyttöohjeiden vähentyessä rajusti jämmämateriaalin käyttöön kannustaminen kasvoi 2010-luvun loppua kohden. Vuosikymmenen vaihteessa ja alussa jämmämateriaalin hyödyntäminen oli kohtalaisella tasolla, määrä oli hyvin samanlainen kuin aikaisemminkin. 2010-luvun keskivaiheilla määrä kuitenkin väheni erittäin alhaiseksi, josta se alkoi kasvaa vuosikymmenen loppua kohden. Vuosina 2017, 2019 ja 2020 jämmämateriaalin hyödyntämiseen kannustettiin enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Jämmämateriaali- ja tilkkutyöli itsessään oli 2010-luvun lopussa trendikästä.¹⁸⁶ Kuitenkin trendikyyteen on voinut vaikuttaa vallitseva aika, jolloin kestävä kehitys ja ympäristöarvot ovat olleet tärkeitä. Jätteen ja turhan tavarankäytön vähentämiseksi kaikki käsityöhön mahdolliset resurssit on haluttu käyttää.

¹⁸⁴ Heikkinen 2019, 39, 47; Autio 2019, 223, 224.

¹⁸⁵ Ruuskanen & Valkonen 2021, 302.

¹⁸⁶ SK 5/2019, 6.

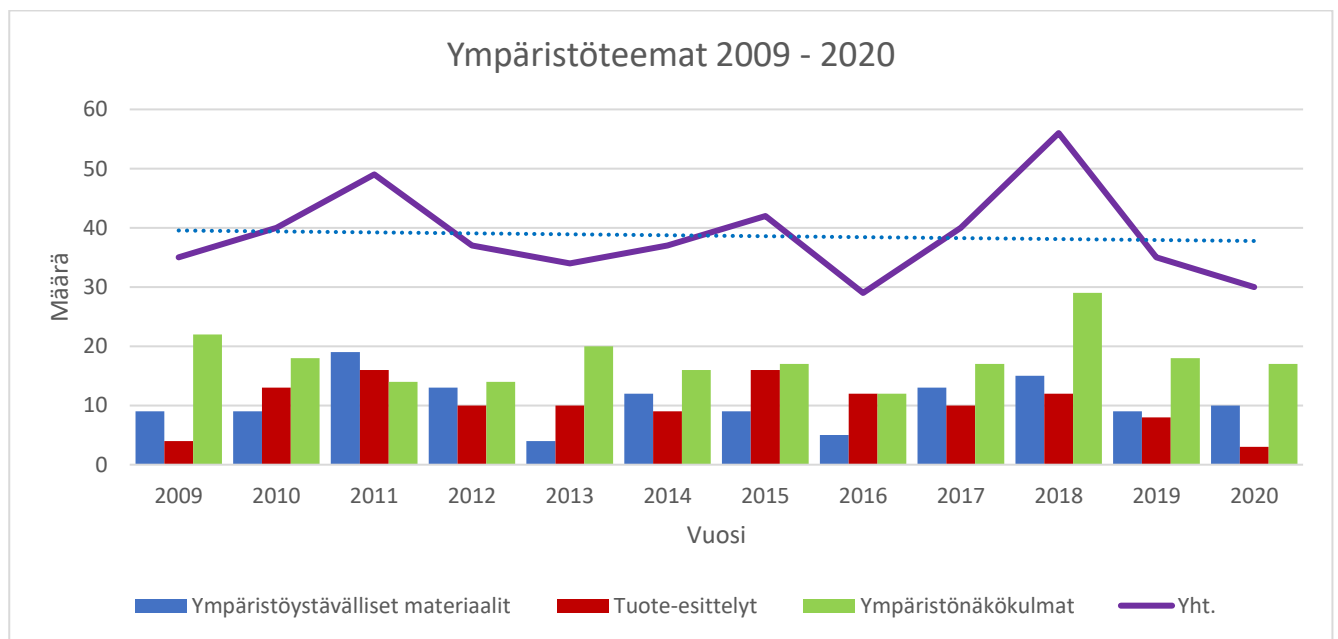

Kuvio 10.

2000-luvun puolivälin jälkeen alkanut kasvu ympäristöteemaisten luokkien – ympäristöystävälliset materiaalien, tuote-esittelyjen ja ympäristönäkökulmien – määrässä jatkui vielä vuoteen 2011, jonka sisältömäärä 48 oli siihenastinen huippuvuosi. Tämän jälkeen määrä laski hieman ja pysytteli suurimman osan vuosikymmenestä noin 30–40:ssä. Pieni poikkeus yleiseen tasoon oli vuosi 2018, jolloin ympäristöteemojen määrä nousi yli 50:een, joka on ympäristöteemojen esiintymisen huippuvuosi tutkimuksen koko ajalta. Ajanjakson trendikäyrä oli kuitenkin erittäin tasainen, joskin himpun verran laskeva. Yleisesti ottaen tällä viimeisellä tarkasteluajanjaksolla ympäristöteemojen määrä pysyi kaikkina vuosina korkeampana kuin aikaisemmin.

Kuviossa 11 on lehtien sisältömäärät ympäristöteemaisista luokista: ympäristöystävälliset materiaalit, tuote-esittelyt sekä ympäristönäkökulmat. Ympäristöteemaisista luokista eniten sisältöä oli lähes kaikkina vuosina ympäristönäkökulmien luokassa, joka korotti myös vuoden 2018 yhteismäärää oman luokkansa huippulukuksi 29. Ympäristöystävällisten materiaalien esittelyitä oli tällä ajanjaksolla vuosittain 4–19, ja niiden määrä näyttäisi vaihtelevan hienoisissa aalloissa. Varsinkin vuonna 2011 materiaalien esittelyitä oli ennätyselliset 19, joita oli sinä vuonna enemmän kuin tuote-esittelyitä ja ympäristönäkökulmia. Ympäristöystävällisten tuotteiden, kirjojen ja näyttelyiden esittelyt lisääntyivät hieman 2010-luvun vaihteessa, jonka jälkeen taso pysyi vuosittain noin kymmenessä esittelyssä aivan vuosikymmenen loppuun asti.

Monina vuosina ympäristöystävällisten materiaalien ja tuotteiden esittelyjä oli yhteensä enemmän kuin varsinaisia ympäristönäkökulmia. Valtaosa materiaaliesittelyistä oli peräisin *Suuresta Käsityöstä*, kun taas suurempi osa ympäristönäkökulmista oli *Taito*-lehdestä. Myös muiden tuotteiden ja näyttelyiden esittelyistä suurempi osa oli *Suuresta Käsityöstä*, vaikka *Taidossakin* esittelyitä oli kohtalaisen paljon. *Taidon* ympäristönäkökulmien suuri määrä selittyy lehden artikkelipainotteisuudella. Vaikka *Suuressa Käsityössä* julkaistut artikkelit ja kirjoitukset olivat lisääntyneet ja vakiintuneet etenkin 2000-luvun aikana, lehden pääpaino oli edelleen ohjeissa ja kompak-teissa esittelyosioissa. *Taidossa* sen sijaan suurin osa lehdestä oli artikkeleja, kun taas ohjeita ja muita pienempiä juttuja oli vähemmän. Tällä ajanjaksolla merkittävää oli kuitenkin se, että uusiokäyttöohjeet alkoivat vähetä lehdissä 2010-luvun puolivälin jälkeen, kun taas ympäristöteemainen sisältö vakiintui niin näkökulmien, materiaalien kuin muidenkin esittelyjen osalta.

Kuvio 11.

2010-luvulla ympäristöteemat olivat siis selkeästi vakiintuneet lehden sisältöön. Suomalainen yhteiskunta oli jo muutenkin omaksunut ympäristötietoisuuden sekä kestävän kehityksen periaatteet arkipäiväisiksi asioiksi 2010-luvulle tultaessa. Vuosikymmenen aikana kestävä kehitys vakiintui monitasoistenkin poliittisten linjausten yhteiseksi kehikseksi sekä Suomessa että maailmalla. Suomenkin hyväksymiä kansainvälisiä sopimuksia ovat esimerkiksi vuoden 2015 YK:n kestävän kehityksen ajattelutapaa ja toimintaa edistävä Agenda2030-toimintaohjelma, vuoden 2019

Euroopan vihreän kehityksen ohjelma sekä vuonna 2016 voimaan tullut Pariisin ilmastopöytäkirja, jonka tavoitteena on maapallon keskilämpötilan nousun pitäminen alle 1,5 asteessa. Suomessa on myös tunnustettu kestävän kehityksen koskevan kaikkia politiikan ja hallinnonaloja, ja kestävän kehityksen periaatteet ovat olleet kaikissa 2000-luvun hallitusohjelmissa vähintäänkin impliisiittisesti. Ympäristötietoisuuden leviämistä on ympäristöpolitiikan lisäksi edistäneet tieteellisen tiedon lisääntyminen ja aktiivinen ympäristönsuojelun kansalaisjärjestötoiminta, jonka kautta ihmiset ovat päässeet myös vaikuttamaan politiikan suuntaan.¹⁸⁷

5.2. Kierrätyksen kulta-ajasta uuteen ekologisuuteen

Uusiokäytön huippuvuosina 2008 ja 2009 uusiokäyttöohjeita julkaistiin paljon, ja kierrätyksestä puhuminen oli yleistä. Kuitenkin uusiokäyttöohjeiden määrä alkoi laskea 2010-luvulla. Uusiokäyttöohjeiden esittelyt itsessään eivät muuttuneet tällä ajanjaksolla juuri mitenkään. Puhuttiin jonkin verran kierrätyksestä ja enimmäkseen vanhan käyttämisestä ilman sen suurempia perusteita.¹⁸⁸ Oletettavasti edelleenkin motiivina oli tehdä turhasta tavarasta uutta hyvän tavaran hyödyntämisen sekä ekologisuuden vuoksi. Vuoden 2016 ensimmäisen *Suuri Käsiyö* -lehden artikkelissa kehoitettiin: *”Pidä nuukuusviikot ja ompele kodintekstiilejä vanhoista kauluspaidoista ja farkuista”*.¹⁸⁹ On siis hyvin mahdollista, että nuukuuden nimissä käyttökelpoista ei haluttu heittää hukkaan. Joissakin ohjeissa oli ekologisuuteen viittavia huomioita, kuten *”Ekoile materiaalit kierrtoon”*, mutta näitä oli hyvin vähän verrattuna kierrätysohjeiden kokonaismäärään.¹⁹⁰

Multanen uskoo, että päätoimittajalla on ollut vaikutusta *Suuren Käsiyön* sisältöön yhdessä ajan hengen kanssa.¹⁹¹ Kuten aiemminkin olen todennut, mielestäni päätoimittajan vaikutus on kohdallisen pieni ja sen sijaan ajan hengellä on suurempi vaikutus päätoimittajaan ja siten lehden sisältöön. 2010-luku on siitä oivallinen esimerkki, sillä päätoimittajat vaihtuivat melko usein: Anu Harkki oli päätoimittaja vuosina 2009 ja 2010, Heidi Laaksonen 2011–2014, Tytti Kontula

¹⁸⁷ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 436–438, 440.

¹⁸⁸ SK 2/2011, 47.

¹⁸⁹ SK 1/2016, 86.

¹⁹⁰ SK 11–12/2011, 51.

¹⁹¹ Multanen 2014, 57, 58.

2015–2017, Outi Hakkarainen 2018 ja Hakkaraisen perhevapaan sijaisina Minna McGill 2019 sekä Leeni Hoimela 2020. Ainoastaan Tytti Kontulan päätoimittajakausi näyttäisi vaikuttaneen *Suuren Käsityön* uusiokäyttöohjeiden määrään, sillä vuodesta 2015 ohjeet alkoivat vähentyä lehdessä. Kuitenkaan seuraavtkaan päätoimittajat eivät tuoneet uusiokäyttöä takaisin lehteen. Muuten päätoimittajien vaihdokset eivät näyttäisi vaikuttaneen lehden sisältöön. Sen verran päätoimittajan vaikutusta oli huomattavissa, että siinä missä vuosien 1999–2008 päätoimittaja Paula Hiitaranta otti kohtuullisen ahkerasti kantaa käsityön kestävyteen ja kierrätysaiheisiin, hänen seuraajansa kirjoittivat aiheista huomattavasti vähemmän ja jotkut eivät ollenkaan.

Vanhasta uutta -palsta katosi *Suuren Käsityön* sivuilta vuoden 2009 jälkeen, mutta se sai kuitenkin parikin seuraajaa. Vuonna 2011 lehdessä alettiin julkaista *Ekotuunaaja*-palstaa, johon tunnuttiin kiteyttävän ekoajattelun, sillä vaikka palsta oli vain aukeaman tai yhden sivun kokoinen, siinä oli monipuolisesti uusiokäyttövinkkejä ja -ohjeita, muodin kierrätysteemoja sekä materiaali-, tuote- ja kirjaesittelyjä. Vaikka pääasiassa palstan sisältö oli hyvin ekologisesti tietoisista, joukosta löytyi joskus vain vaatteita piristäviä ohjeita ja vain heikosti ekologisuuksiin liittyviä aiheita. *Ekotuunaaja* jäi kuitenkin vain vuoden mittaiseksi palstaksi, sillä vuonna 2012 sen korvasi *Vaatetohtori*-palsta. Palstan kuvauksessa kerrottiin kuinka palstan kirjoittaja ”muodistaa ja korjaa vanhoja vaatteita uusiksi.”¹⁹² Kuvauksen mukaisesti monet palstan ohjeet vain piristivät, muodistivat tai muuttivat tylsät vaatteet persoonallisemmiksi, mutta palstalla julkaistiin myös oikeita kierrätysohjeita. Usein näissäkin ohjeissa puhuttiin vain vanhasta vaatteesta, mutta joissakin ohjeissa kerrottiin myös vaatteen vioista, kuten vanumisesta, nuhjaantuneisuudesta, käyttämättömyydestä tai epämiellyttävästä ulkonäöstä.¹⁹³

2000-luvulla yleistyi käytöstä poistettujen, kaapin perälle jääneiden, käyttämättömien ja epämieluisien vaatteiden tuunaus. Suomessa uusia tekstiilejä on 2000-luvulla hankittu vuodessa keskimäärin noin 13 kg/asukas, ja uusia vaatteitakin saatetaan ostaa vain yhtä käyttökertaa varten. Samaan aikaan tekstiilejä on poistettu käytöstä vuosittain lähes sama määrä kuin niitä ostetaan.¹⁹⁴ Kierrätyspalstat varmasti vastasivat etenkin 2000-luvulla kasvaneeseen turhien

¹⁹² SK 3/2012, 25.

¹⁹³ SK 2/2012, 24; 4/2012, 22; 5–6/2012, 31.

¹⁹⁴ Dahlbo et.al. 2015, 8.

vaatteiden määrään. *Vaatetohtori*-palsta kuitenkin hiipui pois vuoden 2016 aikana, mikä merkitsikin uusiokäyttöohjeiden rajua vähenemistä, vaikka uusiokäyttöohjeita oli julkaistu muullakin kuin kierrätyspalstoilla.

Vakiintuneiden kierrätyspalstojen lisäksi *Suuressa Käsiyössä* julkaistiin muutama lyhyt kierrätysaiheinen teemasarja, kuten *Kierrätyskorut* ja *Kierrätyslelut*. *Taidossakin* julkaistiin vuosina 2015 ja 2016 ”DIY – dyykkaa, innostu ja yhdistele” -sarjaa, jossa ”kierrätysintoilija” jakoi erilaisia tuunaus- ja kierrätysohjeita etenkin ITE-taiteeseen. Osa palstan ohjeista ja vinkeistä olivat kuitenkin ekologisen kierrätyksen rajamailla, joten en huomionnut niitä uusiokäyttöohjeiden määrään. Myös kierrätyskilpailuja järjestettiin aikaisempaa enemmän, joskin ne eivät olleet ihan niin näkyviä kuin ennen.¹⁹⁵ Vuonna 2014 *Suuressa Käsiyössä* järjestettiin kierrätyskilpailu, joka koostui kuukausittaisista eriteemaisista kierrätyshaasteista. Kilpailun saatesanat olivat: ”Maailma on täynnä materiaalia, josta voi keksiä jotain uutta”.¹⁹⁶ Kierrätys on tämänkin perusteella ollut turhasta tavarantoudesta eroon pääsemistä. *Taidossakin* järjestettiin kierrätyskilpailu, jonka ohessa kerrottiin kestävän käsityön olevan Käsi- ja taideteollisuusliiton toiminnan lähtökohta. Kilpailulla haluttiin kannustaa nuoria kestävään toimintaan.¹⁹⁷

Vaikka kierrätyspalstat katosivat ja ohjeiden määrä väheni, uusiokäyttöaiheet eivät kuitenkaan kokonaan kadonneet lehdistä. Ajanjaksolla kierrättämiseen käytettäviä vanhoja sekä muuten roskeen meneviä materiaaleja ryhdyttiin kutsumaan kierrätysmateriaaleiksi. Esimerkiksi auton vanhoja sisäkumeja, tyhjiä maitopurkkeja ja tietokoneen johtoja sanottiin kierrätysmateriaaliksi.¹⁹⁸ Mielenkiintoista onkin, että uusiokäyttöä edelleen käsiteltiin lehtien artikkeleissa juuri tämänlaisista kierrätysmateriaaleista tekevien ja uusiokäyttöä harrastavien yrittäjien ja käsityöntekijöiden kautta. Näitä kierrätyskäsityöläisistä kertovia artikkeleja oli ympäristönäkökulmien luokassa eniten, mutta ylipäätään ekologistia materiaaleja ja työskentelytapoja hyödyntävien käsityöläisten esittelyjä ei ollut paljonkaan vähemmän. Haastattelujen ja artikkelien perusteella kierrätysmateriaalien käyttö, ekologisuus ja kestävä kehitys tuntuivat olevan hyvin yleistä ja tärkeää käsityöntekijöille ja käsityöyrittäjille. Ekologisena alettiin pitää myös entistä enemmän toimintaa,

¹⁹⁵ Taito 6/2010, 6; SK 3/2022, 6.

¹⁹⁶ SK 1/2014, 85.

¹⁹⁷ Taito 6/2009, 9.

¹⁹⁸ SK 6-7/2009, 82; Taito 3/2012, 68.

jossa tehdään ajattomia, pitkäikäisiä, kestäviä, korjattavia ja muunneltavia tuotteita. Vaatteiden korjaamiseen ja ostopäätösten harkintaankin alettiin kannustaa enemmän nimenomaan ekologisuuden vuoksi.¹⁹⁹

Kierrätysmateriaalien trendikkyys näkyi myös lehtien tuote-esittelyissä, sillä erilaisia ympäristöystävällisiä tuotteita ja niitä valmistavia yrityksiä alettiin mainostaa lyhyillä esittelyteksteillä. Yritysten tuotteet olivat yleensä jostain kierrätys-, ylijäämä- tai hukkamateriaalista valmistettuja. Useimmiten tuotteet olivat suomalaisten yritysten tai yrittäjien tekemiä, mutta ulkomaalaisia tuotteitakin esiteltiin paljon.²⁰⁰ Tuote-esittelyissä alkoi 2010-luvun puolivälin jälkeen myös näkyä entistä enemmän luomumateriaaleista valmistettuja tuotteita ja valmistajia.²⁰¹ Pääosin esittelyissä kerrottiin tuotteen ympäristöystävällisyydestä, ekologisuudesta tai kierrätysmateriaalista lyhyesti, mutta joskus tuotteiden ekologisuutta perusteltiin hieman paremmin, kuten muovipulloista tehtyä polyesterilankaa: *"Kun raaka-aine on kierrätysmateriaalia, langan valmistamiseen kuuluu vähän energiaa ja sen ilmaston lämpenemistä aiheuttavat hiilidioksidipäästöt ovat pienet."*²⁰²

Käsityötä ja käsityön tekemistä pidettiin 2010-luvulla entistä näkyvämmiin ekologisenä, koska tarkoituksena oli tehdä kestäviä vaatteita ja tuotteita, jotka ovat vaihtoehto kertakäyttökulttuurille ja massatuotannolle. Itse tekemällä valmistuksen eettisyydestä ei tarvitse huolehtia ja itsetehtyä myös arvostetaan enemmän, joten käyttöikäkin pitenee.²⁰³ Vaikka ennenkin käsityön ekologisuus tuli etenkin taloudellisuuden sivussa esille, ja käsityötä pidettiin hyvin järkevänä tapana hankkia uusia vaatteita, nyt näitä ja muita perinteisiä käsityön arvoja alettiin liittää ekologisuuteen. Kestävän kehityksen ja ekologisuuden käsitteitä ulotettiin kaikenlaiseen käsityöhön ja käsityötekniikoihin, ja käsityö myös nähtiin kestäväen elämäntavan mahdollistajana, sillä käsityön ammattilaisia tarvittaisiin korjaamiseen, uudistamiseen ja kierrättämiseen. Käsityötä korostettiin nyt myös kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden kannalta.²⁰⁴ Myös suunnittelun ja vaatemallien ajattomuutta alettiin korostaa entistä enemmän ekologisenä. Esimerkiksi vaatesuunnittelija ja -valmistaja

¹⁹⁹ Taito 1/2013, 27; 2/2014, 26, 27; 4/2014, 20; 3/2015, 68; SK 5-6/2015, 14; 9/2016, 9.

²⁰⁰ Taito 1/2010, 13; 6/2011, 13; 1/2013, 10, 11; 1/2014, 11; 1/2015, 6; SK 3/2011, 6, 71; 2/2013, 10; 2/2014, 80.

²⁰¹ Taito 4/2016, 23, 26; SK 4/2016, 72; 3/2017, 10; 6-7/2019, 10; 1/2020, 9.

²⁰² SK 6-7/2017, 10.

²⁰³ Taito 5/2009, 42; 6/2009, 53; 2/2010, 20; 3/2011, 42; 6/2013, 14; SK 9/2017, 6; 5/2019, 6.

²⁰⁴ Taito 1/2010, 38; 5/2009, 42; 6/2009, 53; 5/2014, 31.

Camilla Mikama totesi vuonna 2020: *"Meille on tärkeää, että vaatteet ovat monikäyttöisiä ja niitä pidetään paljon ja pitkään. Se on ekologista."*²⁰⁵

Myös jämälankojen ja -tilkkujen käytön yhteydessä alettiin 2010-luvun alkupuolelta lähtien jonkin verran puhua ekologisuudesta ja kierrätyksestä.²⁰⁶ Etenkin *Suuressa Käsityössä* jämämateriaaleja kehoitettiin käyttämään esimerkiksi toteamalla: *"Tilkkuilu on ekologista, ja nyt myös supertrendikästä."*²⁰⁷ Ekologiset ja kierrätysperustelut jämämateriaalien käyttöön olivat loppujen lopuksi vähäisiä, ja ne katosivat 2010-luvun viimeisinä vuosina, mutta sen sijaan jämämateriaalien käyttö kasvoi ennennäkemättömiin lukemiin. Kasvu ajoittui samoihin vuosiin kuin uusiokäyttöohjeiden väheneminen, mikä voi kertoa yksinkertaisesti trendien muutoksista. Jämämateriaali-ilmiö todettiin myös molemmissa lehdissä. *Suuren Käsityön* toimituspäällikkö kirjoitti pääkirjoituksessa vuonna 2019: *"Oletteko huomanneet, että itse tehty ja jämätyyli ovat kuuminta hottia juuri nyt?"*²⁰⁸ Vuosina 2019 ja 2020 *Suuressa Käsityössä* yleistyivät myös kuvissa olevat huomautukset: *"Jämät käyttöön!"* Paljon puhuttiin myös esimerkiksi jämistä eroon pääsemisestä ja lankakaapin tyhjentämisestä.²⁰⁹ Nämä huomautukset viestivät nykyajan runsaudesta, jota halutaan hyödyntää eikä vain heittää pois. Taustalla on siis voinut vaikuttaa myös ajatukset taloudellisuudesta tai taloudellisesta kestävydestä.

Ekologiset materiaalit yleistyivät 2010-luvulla, ja niitä alettiin esitellä myös käsityöesittelyjen yhteydessä, kun aikaisemmin lankojen esittelyt olivat olleet ennen kaikkea omissa osioissaan. Esittelyissä kerrottiin yleensä lankojen ekologisesta alkuperästä tai valmistustavasta.²¹⁰ Kaikista yleisimmin esiteltyjä materiaaleja olivat erilaiset kierrätysmateriaalit mutta myös orgaaniset ja luomumateriaalit alkoivat lisääntyä vuosikymmenen loppupuolella. Osittain etenkin kierrätyspuuvillan näkyvyyden kasvuun vaikutti se, että puuvillan tuotannon ongelmat ja ympäristörasitus levisivät ihmisten tietoisuuteen.²¹¹ Puuvillan vaarallisista ympäristövaikutuksista on yleisesti keskusteltu ainakin jo 1990-luvulla, joten on mielenkiintoista, että ne pääsivät käsityölehtien sisältöihin

²⁰⁵ SK 5-6/2012, 11; 11-12/2018, 13; 3/2020, 15.

²⁰⁶ SK 2/2017, 66; 1/2017, 73; 2/2017, 76; 9/2010, 62.

²⁰⁷ SK 10/2011, 9.

²⁰⁸ SK 5/2019, 6.

²⁰⁹ SK 9/2019, 78; 11-12/2019, 62, 65; 11-12/2020, 55.

²¹⁰ SK 1/2009, 16; 6-7/2009, 14.

²¹¹ Taito 3/2012, 59; 6/2017, 10.

vasta nyt, vaikka aikaisemminkin lehdissä oli esitelty luomu- ja ekopuu villaa.²¹² Erilaisten luonnonkuitujen ekologisuutta alettiin korostaa materiaaleja esittelevissä artikkeleissa, ja esiin nostettiin esimerkiksi hampusta, maissista, soijasta, bambusta ja banaanista tehtäviä kuituja.²¹³

Usein materiaalien vain kerrottiin olevan luomua tai kierrätettyä, mutta toisinaan myös ekologisuutta korostettiin: *”Ekologiset villat ja kierrätyspuuvillat johdattavat meidät hyvään elämään ja kestävä kehityksen tielle.”*²¹⁴

2010-lukua voisi sanoa myös materiaalitietoisuuden kaudeksi, sillä materiaalien ympäristövaikutuksia pohdittiin monipuolisemmin varsinkin *Taidossa*. *Taidossa* materiaaliesittelyjä oli vuosittain ainoastaan alle viisi, mutta ne olivat useammin laajoja artikkeleja materiaalien valmistamisesta ja ekologisuudesta. *Taidossa* esimerkiksi julkaistiin vuonna 2014 lyhyt *Kuitukysymyksiä*-sarja, jossa käsiteltiin monipuolisesti eri kuitujen ympäristövaikutuksia, vertailtiin kuituja ja niiden tuotantoa keskenään sekä kehoitettiin kriittisyyteen mainonnan suhteen. Sarjassa myös neuvottiin, kuinka voi tutkia tiettyjen valmistajien ympäristöystävällisyyttä ja valita varmemmin ekologisesti tuotetun vaihtoehdon.²¹⁵ Materiaalitietoisuuden lisääntyä todettiin myös, että kaikilla materiaaleilla oli omat ongelmansa, jollaisia olivat esimerkiksi öljypohjaisuus, kierrätysvaikeudet, mikromuovi sekä torjunta-aineiden, energian ja veden suuri käyttö. Tätä mieltä oli esimerkiksi eräs muotoilija, joka ei käyttänyt ollenkaan eläinkuituja, vaikka tiedostikin, ettei täydellistä materiaalia ole olemassa.²¹⁶ *Taidossa* käytiin myös vuonna 2009 pientä keskustelua lukijoiden kesken turkistarhauksen eettisyydestä ja ekologisuudesta, jossa mielipiteitä oli sekä turkistarhauksen puolesta että vastaan. *Taidon* toimitus ei suoranaisesti ottanut kantaa asiaan, mutta oli hyvillään molemminpuolisesta keskustelusta.²¹⁷

Kirjaesittelytkin lisääntyivät 2010-luvulla, ja niissä olivat esillä ekologiset teemat hyvin arkipäiväisestikin, kuten *Ekoaskartelua lapsille* sekä *Ekodeko – Sisustusta kierrättäen* -kirjoissa.²¹⁸ Ekologisuus- ja kestävyysaiheisia kirjoja oli kuitenkin kohtalaisen vähän, mutta sen sijaan uusiokäyttö-,

²¹² Suojanen 1997, 7, 22.

²¹³ *Taito* 1/2010, 40; 5/2015, 28, 29; SK 6–7/2009, 32.

²¹⁴ SK 4/2012, 39.

²¹⁵ *Taito* 3/2014, 37–40; 4/2014, 44–46; 5/2014, 47–49; 6/2014, 38–40.

²¹⁶ *Taito* 6/2018, 34, 36.

²¹⁷ *Taito* 3/2009, 6; 4/2009, 6.

²¹⁸ SK 6–7/2009, 41; *Taito* 3/2011, 10

tuunaus- ja kierrätyskirjoja esiteltiin paljon ja monipuolisesti.²¹⁹ Myös jämälanka- ja tilkkukirjat yleistyivät ja olivat suosittuja etenkin 2010-luvun lopulla.²²⁰ Lehdissä lisääntyivät myös kierrätys- ja kestävyysaiheiset näyttelyt ja kurssit, mutta silti niiden määrä oli melko vähäinen. Esimerkiksi *Suuri Käsityö* järjesti lukijamatkan kierrätyskurssille Viroon, ja Käsi- ja taideteollisuusliitto järjesti Kestävä käsityömuotoilu -seminaarin.²²¹ Vuonna 2015 *Suuressa Käsityössä* mainostettiin Vaatevalankumous-tapahtumaa, jonka tarkoituksena oli osoittaa, että vaatteiden valmistustavoilla on väliä, ja jakaa tietoa vaatteiden alkuperästä ja ostopäätöksillä vaikuttamisesta.²²²

2000- ja 2010-luvulla erilaiset jakamistalouden palvelut alkoivat haastaa omistukseen perustunut kuluttamista. Jakamistalouden palvelut perustuivat yleensä digitaalisuuteen sekä omistamisen sijasta käyttöoikeuksiin.²²³ Käsityölehdissäkin alettiin esitellä jakamistalouden mukaisia palveluja, kuten ekologisia tai kierrätettyjä vaatteita myyviä kauppoja sekä erilaisia vaatteiden ja tavaroiden kierrätyksen ja toisille antamisen mahdollistavia sivuja ja keksintöjä.²²⁴ Esimerkiksi *Taidossa* esiteltiin vuonna 2009 Sovitan vaatepanttia, jonka tarkoituksena on kierrättää käytetyt vaatteet takaisin valmistajalle, jotta niistä voitaisiin tehdä uusia tuotteita. Vuonna 2010 esiteltiin puolestaan uutta verkkopalvelua, jonka kautta voi vaihtaa tai antaa tarpeetonta tavaraa.²²⁵ Tämänlaisia esittelyjä ei kuitenkaan löytynyt lehdistä kovinkaan paljoa.

5.3. Huolena vaateollisuuden ympäristöongelmat

2010-luku oli selkeästi ympäristötietoisuuden aikaa käsityölehdissä. Materiaalien ympäristövaikutusten käsittely lisääntyi ja monipuolistui, käsityön ulottuvuuksien ekologisuutta korostettiin enemmän, ja lehdissä tartuttiin etenkin vaateollisuuden aiheuttamiin ongelmiin monialaisesti ja näkyvästi. Lehdissä myös oli selkeästi omaksuttu taloudellisen ja ekologisen kestävyuden mukainen ajattelu. Ekologisen ajattelun leviäminen ja vakiintuminen todettiin lehdissä useasti.

²¹⁹ Taito 4/2013, 11; 3/2015, 15; 3/2016, 13; 3/2018, 12; SK 7/2011, 74; 1/2013, 75; 3/2016, 80; 6–7/2018, 10.

²²⁰ SK 2/2010, 40; 8/2011, 75; 9/2011, 74; 7/2014, 29; 8/2019, 68; 2/2020, 70; Taito 4/2019, 12.

²²¹ SK 2/2010, 41; Taito 4/2009, 25.

²²² SK 4/2015, 2, 10.

²²³ Ruuskanen & Valkonen 2021, 322.

²²⁴ Taito 5/2012, 25; 6/2012, 9; 6/2012, 23. SK 5–6/2011, 7.

²²⁵ Taito 6/2009, 9; 3/2010, 9.

Kaikkien ihmisten uskottiin olevan tietoisia luonnonsuojelusta, ekologiasta sekä kierrättämisen tärkeydestä ja oppivan niistä lisää koko ajan. Ekologisuuden todettiin koskettavan kaikkia aloja ja ympäristöystävällisen ajattelutavan olevan arkipäivää.²²⁶ Eräs *Taidon* haastatteleva käsityön harrastajakin kertoi vuonna 2018, että *”onkin ollut kiinnostavaa seurata, miten eettisyys ja ekologisuus alkaa olla ihan perusjuttu eikä mikään poikkeus”*.²²⁷ Myös lukijat kirjoittivat positiivista palautetta *Suureen Käsityöhön* kierrätysaiheista ja ekohenkisyydestä ja toivoivat lisää uusiokäyttö-, ja kierrätysmateriaaliohjeita.²²⁸ Hyvin monet lehtien haastattelemista käsityöläisistäkin käyttivät töissään kierrätys- sekä ekologisia materiaaleja ja kertoivat ekologisuuden olevan erittäin tärkeää.²²⁹

2010-luvun kuluttaja olikin jo aiempaa ympäristötietoisempi, mutta silti suomalaiset jakaantuivat edelleen kuluttamisen suhteen.²³⁰ Tämä huomattiin myös vuoden 2013 *Taidossa*, jossa pohdittiin: *”Eikö eko sittenkään myy?”* Ekologisuudesta tunnuttiin puhuttavan paljon, mutta kuluttajien ostopäätöksissä se ei niinkään näkynyt. Vallitseva ajatus tuntui ainakin lehdissä olevan, ettei riistokulutus voi enää jatkua maapallon kantokyvyn vuoksi.²³¹ Lehdissä tiedostettiin edelleen vallitseva kulutuskulttuuri vaatteiden suhteen. Halvan tavarankäytön ylikulutus ja sen tuoma tavarantähditys jopa ahdisti, ja lehdissä mietittiinkin, mihin maapallo joutuu kaiken sen tavarankäytön takia.²³² Kuluttajien vastuuta edelleenkin painotettiin, mutta joittenkin kuluttajien tiedettiin ummistavan silmänsä vaatetuotannon ongelmilta sekä muilta ympäristöongelmilta.²³³ Osa kuluttajista ei pitänyt ympäristöasioita omana ongelmanaan tai kokenut omien tekojensa merkitsevän mitään.²³⁴

2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä kuluttajien toiminnasta oli pyritty löytämään vastausta kulutuskulttuurin vähentämiseen. Nyt kuitenkin syyttävää sormeja alettiin osoittaa enemmän tuotantoa kohti. Sitran johtaja Antti Hautamäki kirjoitti vuonna 2009 *Taitoon* kolumnin *”Onko ihan pakko kuluttaa!”*, jossa hän totesi kulutuksen tuhoavan maapallon, sillä ihmiset ostavat paljon turhaa tavaraa samalla, kun luonnonvarat niukkenevat ja tavaratuotanto aiheuttaa

²²⁶ *Taito* 1/2009, 5; 5/2012, 22–24; 3/2018, 32; 5/2019, 42; 2/2020, 12; SK 4/2020, 82.

²²⁷ *Taito* 3/2018, 32.

²²⁸ SK 2/2013, 8; 9/2013, 8; 10/2013, 8; 3/2014, 8; 8/2014, 8; 5–6/2015, 8; 3/2016, 10; 7/2016, 8; 10/2016, 6.

²²⁹ *Taito* 2/2016, 27, 29; 6/2019, 18; 1/2019, 39; 5/2018, 19.

²³⁰ Ruuskanen & Valkonen 2021, 302.

²³¹ *Taito* 6/17, 44; 1/2009, 12–16; 4/2009, 24; 5/2013, 7.

²³² *Taito* 4/2010, 5; 2/2018, 7; SK 2/2015, 9; 1/2013, 27.

²³³ *Taito* 5/2009, 5.

²³⁴ Ruuskanen & Valkonen 2021, 302.

ympäristöongelmia. Hautamäki ei kuitenkaan syyllistänyt pelkästään kuluttajia, vaan totesi, että kuluttajat on pakotettu kuluttamaan, sillä valmistajat tekevät lyhytikäisiä tuotteita. Hän kuitenkin painotti kuluttajien valtaa valita ja muuttaa kuluttamisen suunnan kestävämmäksi.²³⁵ Suomalainen kulutus perustuikin 2000-luvulla maapallon kantokyvyn kustannuksella elämiseksi ja merkittävä osa kulutuksen ympäristövaikutuksista tapahtui Suomen rajojen ulkopuolella tuotteiden valmistus- ja tuotantovaiheissa. Jopa kolmannes kotitalouksien kuluttamisen kasvihuonekaasupäästöistä oli 2000-luvun alussa peräisin ulkomaisesta tuotannosta.²³⁶

Vaateteollisuuden ongelmien juurisyinä nähtiin ylikulutus ja kulutuskulttuuri, joista puhuttiin lehdissä edelleen, mutta suurimpana ongelmana varsinkin ympäristön kannalta näyttäytyivät vaate-teollisuuden muut ongelmat. Suomen vaate- ja kangasmarkkinoille oli 1970-luvulta asti tullut halpatuotettua tekstiiliä, ja 1990-luvulta lähtien suomalaistenkin tuotemerkkien tuotantoa siirrettiin yhä enemmän ulkomaille.²³⁷ Kuitenkin vasta 2010-luvun alussa lehdissä herättiin halpavaatetuotannon ongelmiin, vaatteiden huonoon laatuun ja kasvavaan tekstiilijätteen määrään entistä näkyvämmiin. Ongelmalista oli pitkä: vaatetuotanto Aasian halpatuotantomaissa, ihmisoikeusloukkaukset, ympäristölainsäädännön puutteellisuus, mikromuovit sekä ympäristön kuormitus kemikaaleilla sekä liiallisella veden ja energian käytöllä. Halvat vaatteet koettiin kertakäyttöisiksi, huonolaatuisiksi ja ympäristöä kuluttaviksi nopeasti muuttuvan muodin vuoksi. Halpojen vaatteiden koettiin myös olevan liian halpoja, sillä vaatetuotannon kilpailu vääristyi ja vaatteita ostettiin paljon vain lyhyeen käyttöön.²³⁸

Kuluttajat olivat pitkään olleet epätietoisia kuluttamiensa tuotteiden alkuperästä ja tuotantoprosesseista sekä etenkin niiden vaikutuksista ympäristöön. 1990-luvulta lähtien näistä asioista alkoi olla yhä enemmän tietoa, mikä on tullut ilmi myös tutkimukseni aikaisemmissa luvuissa.²³⁹ Sen sijaan tekstiiliteollisuuden materiaalien ja kuitujen alkuperä pysyi vielä hämäränä tavaroiden alkuperämerkintäpakon poistuttua ETA-sopimuksen myötä vuonna 1992. Valmistusmaan sijasta tuotteissa ja niiden markkinoinnissa korostettiin tuotemerkkejä ja brändejä.²⁴⁰ Kuitenkin vasta

²³⁵ Taito 4/2009, 24.

²³⁶ Räsänen & Schönach & Kaarkoski 2021, 441; Ruuskanen & Valkonen 2021, 314.

²³⁷ Niinimäki & Pulkkinen 2008, 130; Niinimäki & Kääriäinen 2008, 189.

²³⁸ Taito 2/2013, 20–22; 5/2014, 32; 2/16, 45; 6/2015–1/2016, 3; 4/2011, 3; SK 3/2011, 82; 4/2019, 13.

²³⁹ Ruuskanen & Valkonen 2021, 302, 312.

²⁴⁰ Niinimäki & Pulkkinen 2008, 189.

2010-luvun vaihteessa tuotantoprosessin läpinäkymättömyys ja epätietoisuus käytetyistä materiaaleista, tuotteen alkuperästä, ekologisuudesta sekä eettisyydestä koettiin käsityölehdissä ongelmiksi. Tiedostettiin, ettei kierrätetyinkään tuotteen valmistusprosessin ekologisuuteen panostettu vielä 2010-luvun alussa täysillä, ja tuotteiden alkuperä oli vaikeasti selvitettävissä. Koettiin, että edes kalliimpien vaatteiden kestävydestä, ympäristöystävällisyydestä tai laadusta ei saatu takeita tai tietoa.²⁴¹ Sama ongelma koettiin olevan myös materiaalien suhteen. Vuonna 2010 *Taidossa* todettiin, että kuluttaja ei voi mitenkään olla varma ekologisenä markkinoitujen lankojen todellisesta ekologisuudesta: *”Ekolangaksi voi kutsua melkein mitä hyvänsä – erilaiset standardit täyttävät langat saavat erityyppisiä leimoja vyötteseensä: on luomua, ekoa ja eettistä. [...] Kuluttajan on pääosin tyydyttävä ekologisuudessa tuottajan sanaan.”*²⁴² *Taito*-lehden haastattelema Aalto-yliopiston tutkijatohtori Kirsi Niinimäki tiivisti pikamuodin ongelman erittäin hyvin vuonna 2013:

Vaatteiden valmistus on entistä nopeampaa ja tehokkaampaa. Kun halvalla tehdään, säästetään kaikesta, eikä säästyvää rahaa suinkaan sijoiteta laadun parantamiseen. Ja kun halvalla saa, ostetaan sumeilematta ja heitetään pois huoletta. Tekstiilien kuluttaminen on todella kasvava ongelma. Muut jätevirrat on saatu pysymään samana, mutta tekstiilijätteen määrä kasvaa koko ajan. [...] Kun puhutaan ekodesignista, keskitytään materiaaleihin ja siihen, ettei käytetä lapsityövoimaa. Vähemmän on keskusteltu siitä, minkälainen on tekstiilien ja vaatteiden suunnittelun ja kulutuksen suhde.²⁴³

Jätteen yhteys luonnonvarojen hupenemiseen ja ympäristön saastumiseen tunnustettiin kansainvälisesti 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Jätteessä nähtiin kestävän kehityksen mahdollisuuksia luonnonvarojen ehtymisen, kierrätyksen sekä materiaalien elinkaaren pidentämisen suhteen, ja Euroopan Unionissa lähdettiin pyrkimään kohti kierrätysyhteiskuntaa.²⁴⁴ Tekstiilijäte ei kuitenkaan päätenyt kierrätyksen piiriin, ja vain viidennes poistotekstiileistä päätyi uudelleen käytettäväksi, kun taas 2000-luvun loppupuolella tekstiilijätteen määrä sekajätteessä vain kasvoi. Vielä 2010-luvun puolivälissä tekstiilijätteen kierrätys ja hyödyntäminen oli hyvin vähäistä.

²⁴¹ *Taito* 2/2012, 12; 2/2013, 12, 13; SK 3/2015, 90.

²⁴² *Taito* 3/2010, 59.

²⁴³ *Taito* 2/2013, 21, 22.

²⁴⁴ Ruuskanen & Valkonen 2021, 319.

Tekstiilijätettä ei erilliskerätty, ja vanhoista vaatteista tekivät uusia vain pienet ecodesign-yritykset. Sekajätettä ja sen mukana tekstiilijätettä poltettiin enenevässä määrin energiaksi, mutta osa päätyi edelleen kaatopaikoille.²⁴⁵ Jättemäärät olivat huolestuttaneet lehdissä hieman jo aiemminkin, mutta vasta 2010-luvun puolivälin jälkeen kasvavan tekstiilijätteen määrä alkoi olla huomattava ja yleinen huoli lehdissä sekä niissä haastateltujen ihmisten keskuudessa.

Haastatellut kertoivat järkyttyneensä tekstiilijätteen määrästä eivätkä halunneet tuottaa yhtään enempää jätettä maailmaan. Ongelmana nähtiin se, etteivät kuluttajat välttämättä tienneet, kuinka kierrättää tekstiilejä, ja että ympäristöä rasittaen tuotetut halvat vaatteet päätyvät kaatopaikalle.²⁴⁶ Tekstiilijätteestä levitettiin tietoutta, kuten vuonna 2017 *Taidossa*: ”*Jokainen suomalainen hankkii vuodessa keskimäärin 13 kiloa tekstiilejä. Lähes sama määrä päätyy vuosittain roskiin. Suurin osa jätetekstiileistä poltetaan energiaksi. [...] Lakanan elinkaari pitenee, kun se virkataan, neulotaan tai kudotaan pitkäikäiseksi käyttötuotteeksi.*”²⁴⁷ Asia vaikutti olevan suurin vaateollisuuden ongelma ylituotannon ja tuotannon aiheuttamien ympäristöongelmien kanssa.

Tekstiilijätteen ohessa lehdissä näkyi myös huoli muoviroskasta enemmän kuin aikaisemmin. Uuden muovin käyttäminen oli ollut teollisuudelle huomattavasti halvempaa kuin muovijätteen keräys ja uusiomuovin valmistus, joten muovijäte joutui usein kaatopaikalle. Maatumaton muovi muodostikin suuren ympäristöongelman myös Suomessa.²⁴⁸ Lehdissä huoli muovista näkyi selkeimmin muovipussien käytön ongelmana niiden hitaan maatumisen, suuren määrän sekä luontoon ja vesistöihin ajautumisen vuoksi, ja muoviongelmaa pidettiin ylituotannon ja kertakäyttökulttuurin ilmentymänä. Muovia pyrittiin vähentämään esimerkiksi antamalla muovipusseista tehtyjen käsitöiden ja kangaskassien ohjeita, jotta muovipusseja ei ostettaisi alkujaankaan lisää. Lehdissä esiteltiin myös käsityöläisiä, jotka käyttivät muovipusseja tai muuta muoviroskaa tuotteissaan. Jonkin verran lehdissä esiteltiin myös kierrätysmuovista tehtyjä materiaaleja, kuten muovipulloista tehtyä lankaa otsikolla ”*Muovia kierrättämällä – kassi muovipulloista. Säästä maapalloa silmukka silmukalta.*”²⁴⁹ Muovittomuudesta tuli trendi ennen kaikkea 2010-luvun viimeisinä

²⁴⁵ Dahlbo et.al. 2015, 8.

²⁴⁶ SK 7/2016, 70; 2/2018, 13; 8/2018, 82; 2/2018, 13.

²⁴⁷ Taito 5/2017, 10.

²⁴⁸ Kähönen 2009, 13.

²⁴⁹ SK 1/2012, 48; 4/2019, 82; 9/2020, 73, 72; 4/2020, 74; 3/2018, 69; Taito 6/2015–1/2016, 50, 51.

vuosina. Muovittomia tuotteita ja lankoja kaivattiin juuri muovijäteongelman valjettua kuluttajille, kun haluttiin siirtyä ekologisempiin materiaaleihin.²⁵⁰ *Suuressa Käsityössä* julkaistiin useita muovikäytön vähentämiseen tähtäviä ohjeita, kuten muovipussijemman ohjeessa todettiin vuonna 2020: *”Muovipusseja tuppaa pyörimään kotona, vaikka niiden käyttöä pitäisi vähentää [...] Pussukan kylkeen kirjottiin ’muovi on ikuista’ -teksti muistuttamaan pussien kierrättämisen tärkeydestä”*.²⁵¹

2010-luvun loppua kohden käsityölehdissä alettiin enenevässä määrin toivoa läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta käsityötuotteilta sekä pikamuodin sijasta hitaampaa tuotantoa ja kuluttamista. Tuotantoon toivottiin hidastumista ja vastuullisuutta niin ekologisuuden kuin ihmisoikeuksienkin suhteen, tuotannon vähentämistä, parempaa laatua sekä korkeampaa hintaa, joka takaisi vastuullisuuden mutta ohjaisi myös kuluttajat tekemään parempia kulutusvalintoja.²⁵² Käsityöyrittäjät alkoivatkin kertoa artikkeleissa ulottavansa ekologisuuden ja vastuullisuuden tuotteen koko elinkaareen – suunnitteluun, tuotantoprosessiin sekä käyttötarkoitukseen – materiaalien ekologisuuden lisäksi. Lisäksi toiminnan läpinäkyvyyttä ja laatua alettiin myös korostaa keskeisinä arvoina. Tämä oli suora vastaus kuluttajien toiveeseen, sillä esimerkiksi eräs kehräämöyrittäjä kertoi ajattelevansa, että tuotteita ja palveluja halutaan ostaa, kun tiedetään niiden valmistusprosessin perustuvan kestävään kehitykseen.²⁵³

Yleisesti jätehuoltoa ja jätteen kierrätystä oli lähdetty niin EU:ssa kuin Suomessakin kehittämään 1990-luvulta lähtien, viimeisimpänä jätelain uudistus vuonna 2010, jolla pyrittiin lisäämään jätteen kierrätystä. 2010-luvun puolivälissä ja sen jälkeen alettiin myös edistää kiertotaloutta, jolla tavoiteltiin vähähiilisyttä, palveluihin perustuvaa kulutusta sekä pidempi-ikäisiä ja paremmin kierrätettäviä tuotteita.²⁵⁴ Vuodesta 2016 eteenpäin orgaanista jätettä sisältävän sekajätteen viemistä kaatopaikoille rajoitettiin suuresti, mikä merkitsi myös tekstiilien päätymistä energianpolttoon kaatopaikkojen sijasta.²⁵⁵ Myös käsityölehdissä alettiin vuosikymmenen puolivälissä etsiä vaateteollisuuden ongelmiin vastausta kiertotaloudesta, jota pidettiin erityisen tärkeänä, sillä siten tekstiilijäte päätyisi kiertoon eikä lisäämään maapallon jätekuormaa. Poistotekstiilien

²⁵⁰ Taito 5/2019, 23; 6/2019, 5; 2/2020, 15, 18.

²⁵¹ SK 1/2020, 73.

²⁵² SK 3/2015, 90; 2/2019, 20; Taito 4/2011, 3; 2/2013, 22.

²⁵³ Taito 2/2018, 32; 4/2018, 30; 4/2018, 47; 1/2019, 19; 6/2019, 30; SK 2/2011, 39; 8/2017, 13.

²⁵⁴ Ruuskanen & Valkonen 2021, 319, 320, 323; Aalto 2014,

²⁵⁵ Nygård 2016, 154; Aalto 2014, 3.

polttaminen kaatopaikoille viemisen sijasta nähtiin pienempänä pahana, mutta kiertotaloutta silti toivottiin tekstiilien kierrätykseen, sillä jätekasoihin ja energianpolttoon koettiin hukkaantuvan käyttökelpoista materiaalia. Kaatopaikkojenkin todettiin päästävän metaania, joka aiheuttaa ilmaston lämpenemistä.²⁵⁶

Muutenkin kuin käsityöpiireissä tekstiilien kierrätysmahdollisuuksia oli pidetty huonoina. Kristiina Aallon kuluttajien tekstiilikierrätykseen liittyviä toimintatapoja tarkastelevan tutkimuksen mukaan käyttökeltvottomiakaan tekstiilejä ei haluttu heittää roskiin, vaan niiden kierrätykseen toivottiin enemmän mahdollisuuksia ja siihen oltiin valmiita näkemään vaivaa.²⁵⁷ 2010-luvun viimeisinä vuosina myös käsityölehdissä alettiin ilolla esitellä poistotekstiilejä kierrättäviä yrityksiä, joiden toimintaa pidettiin tärkeänä materiaalien säästämisen ja kierrätyksen, vaateollisuuden saastuttavuuden sekä jäteongelman vuoksi.²⁵⁸ Ratkaisua jäteongelmaan haettiin myös 2010-luvulla trendiksi nousseesta zero waste- eli nollahukka-ajattelusta, jonka tarkoituksena on tuottaa vaatteita ja tavaroita niin, ettei niistä syntyisi ylimääräistä jätettä. Sen kerrottiin kiinnostavan ympäristöystistä mutta myös olevan kannattavaa taloudellisesti, kun leikkuujäte minimoidaan ja hukkapalat hyödynnetään.²⁵⁹

Vaikka lehdissä, etenkin *Taidossa*, oli aiemmin 2000-luvulla puhuttu kestävästä kehityksestä, 2010-luvulla puhe yleistyi ja arkipäiväistyi entistä enemmän. Kestävään toimintaan ja kuluttamiseen annettiin vinkkejä lehdissä, ja kestävää tuotantoakin määriteltiin materiaalien, tarkoituksenmukaisuuden sekä esteettisyyden kautta. *Suuressa Käsityössä* esimerkiksi kehoitettiin tukemaan kestävää kehitystä itse tehdyillä tekstiileillä, jotka oli valmistettu kierrätys- ja luomumateriaaleista.²⁶⁰ Vaikka käsityöyrittäjät kertoivatkin lehdissä ympäristöystävällisyyden ja kestävyuden olevan myyntivaltti, se ei aina riittänyt kuluttajille, vaan tuotteilta haluttiin houkuttelevuutta ja kohutuuhintaisuutta.²⁶¹ Esteettisyyttä pidettiin tärkeänä kestävästi tuotettujen vaatteiden houkuttelevuuden vuoksi myös *Taidon* haastattelussa vuonna 2013: *”Vaateen pitää näyttää hyvältä, mutta sillä on oltava myös tarkastelua kestävä tuotantoprosessi. [...] toiset kehittävät ekologista*

²⁵⁶ SK 2/2012, 21, 22; Taito 4/2015, 34; 6/2015–1/2016, 30–32, 39; 6/2017, 19; 6/2015, 22, 23; 4/2018, 47.

²⁵⁷ Aalto 2014, 30, 31.

²⁵⁸ Taito 2/2018, 29–31; 3/2020, 37.

²⁵⁹ Taito 5/2012, 29, 31; SK 9/2017, 17; 11–12/2018, 13.

²⁶⁰ SK 11–12/2009, 35; 9/2011, 71; Taito 3/2013, 47.

²⁶¹ Ruuskanen & Valkonen 2021, 303.

tuotantoprosessia tai käyttävät ekologisia materiaaleja, mutta jos luomupuuvillasta valmistettu vaate ei miellytä silmää, ei sitä myöskään osta kukaan.”²⁶²

Kestävää käsityötä käsittelevä kirjallisuus alkoi lisääntyä 2010-luvulla, joten käsitettä määriteltiin yleisemminkin.²⁶³ Kestävästä käsityöstä oli puhuttu lehdissä vain kerran aikaisemmin, muuten oli puhuttu vain kestävästä kehityksestä käsityössä. Nyt kuitenkin kestävää käsityötä alettiin määrittellä käsityölehdissäkin enemmän. Esimerkiksi Käsi- ja taideteollisuusliitto oli tehnyt aiheesta videon verkkosivuilleen vuonna 2012 ja pohjusti videota lehdessä: *”Kestävä käsityö on kulttuurin vaalimista ja kehittämistä, hyvää muotoilua, tarkoituksenmukaisia ja ympäristöystävällisiä materiaali- valintoja sekä toimintatapoja.”²⁶⁴* Muutenkin kestävä käsityön kerrottiin olevan materiaalien kierrättämistä, uudelleenkäyttöä, korjaamista, huonolaatuisen poisheittämistä sekä kuluttamisen vähentämistä.²⁶⁵ Käsityön kestävyys siis ajateltiin sisältävän ekologiselta kannalta materiaalien tarkan hyödyntämisen mutta myös kulttuurisen kestävyys. Aiemmin antamieni esimerkkien valossa voi myös sanoa, että ekologisilla käsitöillä sekä käsityölehtien kirjoituksilla pyrittiin myös sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyteen esimerkiksi lisäämällä tuotannon eettisyyttä sekä tehokkuutta.

2010-lukua voi todella pitää ympäristötietoisuuden aikana käsityölehdissä: ympäristötietoiset aiheet ja kestävä kehityksen mukainen toiminta ja puhe vakiintuivat lehtien sisältöön, ympäristöystävällisten materiaalien esittelyt tulivat lehtiin jäädäkseen ja ympäristöystävällisiä tuotteita-kin esiteltiin lehdissä tasaisesti. Kestävä kehitys juurtui lehtien sisältöön niin ekologisuu- den, taloudellisuuden kuin sosiaalisuudenkin kannalta. Aiemminkin käsitellyt ylikulutus ja kulutuskulttuuri saivat lehdissä rinnalleen laajemmat ympäristöongelmat. Etenkin tekstiiliteollisuuden ja käsitöihin liittyviä ympäristöongelmia alettiin käsitellä aiempaa enemmän ja monipuolisemmin. Ratkaisuja pyrittiin löytämään kiertotaloudesta ja ekologisista tuotantoprosesseista. Ympäristötietoisuuden vakiintuessa lehtiin uusiokäyttöohjeet vähenivät hiljalleen lehdistä. Tästä huolimatta lehdissä edelleen korostettiin kierrätysmateriaalien käyttöä ja resurssien säästämistä.

²⁶² Taito 3/2017, 24.

²⁶³ Väänänen & Pöllänen 2020, 264.

²⁶⁴ Taito 3/2013, 47.

²⁶⁵ Taito 2/2018, 2, 3.

Reilussa 40 vuodessa käsityölehdissä oli siirrytty taloudellisesta resurssien säästämisestä ekologiseen ympäristötietouteen ja materiaaliivisauteen.

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tutkinut, miten kestävä käsitys on kehittynyt käsityölehdissä. Tarkoituksena on ollut selvittää ympäristötietoisien ja kestävän kehityksen mukaisen sisällön esiintymisen luonnetta lehdissä sekä siihen vaikuttaneita tekijöitä. Ympäristönsuojelu on näkynyt vahvasti ympäristöliikkeessä ja päätöksenteossa, mutta käsityölehtien sisältö avaa ympäristöajattelun ja kestävän kehityksen mukaisen toiminnan rantautumista tavallisten ihmisten arkipäiväiseen elämään. Tutkimuskysymyksinä tutkimuksessa ovat olleet 1) Miten ympäristöystävällisyys ja kestävä kehitys ovat näkyneet lehdissä eri aikoina ja millaisia muutoksia siinä on tapahtunut? 2) Miten ja milloin lisääntyvä ympäristökeskustelu on näkynyt lehtien sisällössä? 3) Miten käsitöiden tekemistä on perusteltu etenkin ekologisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulmista? 4) Miten ympäristötietoinen termistö, asenne ja kielenkäyttö ovat muuttuneet ajanjaksolla? Aineistoa olen käsitellyt jakamalla ne viiteen luokkaan: vanhan materiaalin uusiokäyttö, jämmateriaalien hyödyntäminen, ympäristöystävälliset materiaalit, tuote-esittelyt sekä ympäristönäkökulmat.

Vielä 1970- ja 1980-luvuilla ympäristötietoisuus ja kestävä kehitys eivät näkyneet käsityölehtien sivuilla. Ympäristöprotestin toinen aalto ajoittui Suomessa 1970-luvun loppuun ja 1980-luvun alkuun, mutta sillä ei nähtävästi ollut juurikaan vaikutusta käsityölehtien sisältöön, vaikka muuten ympäristökysymyksiä käsiteltiin mediassa. Ylipäätään ympäristöliikkeen aallot eivät vaikuttaneet käsityölehden sisältöön juuri ollenkaan. Kestävän kehityksen käsitekin määriteltiin vasta 1980-luvun lopussa, joten on hyvin ymmärrettävää, ettei aiheita käsitelty käsityölehdissä vielä tässä vaiheessa. Vaikka ympäristöongelmia alettiin käsitellä tiedotusvälineissä enemmän, niitä ei ehkä koettu käsityölehtiin sopiviksi aiheiksi. Voi myös olla, että tavalliset ihmiset eivät kokeneet ympäristökysymysten koskettavan heidän toimintaansa. Vaikka vielä tuolloin ei toimittu tietoisesti kestävällä tavalla tai ympäristöystävällisesti, kestävän kehityksen mukainen toiminta ilmeni muilla tavoin.

Varhainen kestävä toiminta oli ennen kaikkea taloudellista kestävyttä, sillä varsinkin 1970-luvulla käsityölehdissä julkaistiin käsityöohjeita, joissa hyödynnettiin vanhaa materiaalia ja muista käsitöistä ylijäänyttä materiaalia, kuten langanloppuja ja jämmätilkkuja. Myös lukijat jakoivat etenkin *Suurelle Käsityölle* tämänlaisia materiaaleja säästäviä ohjeita ja vinkkejä, joten kyse ei ole ollut

vain lehtien toimituksen harjoittamasta toiminnasta. Muutenkin käsitöiden yleisin perustelu lehdissä oli taloudellisuus: vaatteiden tekeminen itse säästää rahaa ja vaatteesta saa muutenkin juuri itselleen sopivan. Vaatteiden sopivuus, käytännöllisyys ja tarpeellisuus olivat myös tärkeitä asioita käsitöissä. Lehdissä korostettiin, että itse tekemällä saisi ajattomia, kestäviä ja pitkäikäisiä vaatteita.

Uusiokäytön ja jämmateriaalien hyödyntämisen lisääntymiseen lehdissä vaikutti ennen kaikkea vallitseva taloudellinen tilanne. Kun taloudellinen suhdanne oli heikompi ja kotitaloudet vähensivät kulutustaan, etenkin uusiokäyttöohjeet lehdissä lisääntyivät. Samoin taloudellisesti parempina aikoina uusiokäyttöohjeet ja jämmateriaalien hyödyntäminen vähenivät. Näin kävi myös 1980-luvulla, kun kulutuskulttuuri oli lyönyt lopullisesti läpi ja elettiin taloudellisen nousukiidon aikaa: uusiokäyttö- ja jämmateriaaliohjeet katosivat miltei olemattomiin. Myös tämän jälkeen varsinkin materiaalien uusiokäyttöohjeiden määrät vaihtelivat taloudellisen tilanteen mukaan. Uusiokäyttö alkoi jälleen lisääntyä 1990-luvun laman aikaan, jonka jälkeen se laski 2000-luvun noususuhdanteen aikana jälleen lähes olemattomiin. Tästä uusiokäytön määrä lähti nousuun vuoden 2008 finanssikriisin aikaan pysyen kohtuullisen korkeana vielä 2010-luvun alun taantumajan ajan. Taantumajan loputtua vuosikymmenen puolivälissä uusiokäyttöohjeiden määrä väheni jälleen.

Vaikka taloudellinen tilanne vaikutti suuresti uusiokäyttöohjeiden esiintymiseen lehdissä, kierrätyskäsitöitä tehtiin myös ekologisuuden ja materiaalien kokonaisvaltaisen hyödyntämisen vuoksi. 1980-luvun lopussa lisääntynyt ympäristökeskustelu alkoi näkyä käsityölehdissä monin tavoin. 1980-luvun viimeisistä vuosista lähtien ekologisuutta alettiin käsitellä lehtien pääkirjoituksissa ja artikkeleissa, vaikkakin melko pintapuolisesti. Myös kierrätys käsitteenä yleistyi vanhaa hyödyntävien ohjeiden yhteydessä, ja niissäkin ryhdyttiin liittämään toimintaa ekologisuuteen. Kierrätys itsessään oli ajankohtaista ja trendikästä 1990-luvulla, mutta sitä perusteltiin myös materiaalien ja luonnon säästämällä.

Lisääntyvä ekologinen kestävyys näkyi myös ympäristöystävällisten käsitöiden ja materiaaliesitelyjen lisääntymisenä. Materiaalien ekologisuutta korostettiin lisäämällä eko-etuliite erottamaan sen muunlaisista materiaaleista. Etenkin ekopellava oli erittäin suosittu materiaali 1990-luvun

lopussa. 1990-luvulla alettiin myös haastaa 1980-luvun aikana muodostunutta kerskakulutus-kulttuuria tarjoamalla uusiokäyttöohjeita sekä julkaisemalla artikkeleja ympäristöystävällisistä tai kierrätysmateriaaleista valmistavista käsityöläisistä. Näissäkin käsityöläisten haastatteluissa ja muissa artikkeleissa kulutuskulttuuria vastustettiin ennen kaikkea ekologisista syistä. Kuitenkin ekologisuus oli vielä 1990-luvun lopussa melko pinnallista ja sitä käsiteltiin lehdissä suhteellisen vähän. Tärkeitä muutoksia käsittelyssä kuitenkin tapahtui, kun kestävän kehityksen käsittely alkoi yleistyä lehdissä 1990-luvun lopulta lähtien. Ympäristötietoisien sisällön kasvu käsityölehdissä oli silti osoitus heräävästä ympäristötietoisuudesta ja ympäristökysymysten leviämisestä laajemmalle yhteiskuntaan.

Tämä ekologisen sisällön herääminen loppui kuitenkin lyhyeen: jo 2000-luvun alussa ympäristötietoinen sisältö väheni lehdissä uusiokäyttöohjeiden tapaan mitättömäksi. On mahdollista, että ympäristöteemojenkin esiintymiseen on vaikuttanut taloudellisesti parempi aika, jolloin ekologisuus on jäänyt toissijaiseksi seikaksi. Ympäristöasiat eivät välttämättä olleet juurtuneet arkipäiväisempään toimintaan niin syvästi. Kuitenkin jo 2000-luvun puolivälin jälkeen ympäristökeskustelu lisääntyi varsinkin ilmastonmuutoksen luoman uhan osalta, mikä lisäsi myös ympäristöaiheiden käsittelyä käsityölehdissä. Kierrätysohjeiden määrä lisääntyi jo kierrätyksen trendikkyiden vuoksi, mutta siihen liitettiin myös taloudellisen kestävyuden motiiveja. Muutenkin kierrätysmateriaalit olivat todella suosittuja 2000-luvulla. Kulutuskulttuuria vastustettiin lehdissä edelleen, mutta entistä laajemmin kerrottiin myös kulutustottumusten vihertymisestä. Kulutuksen muuttumisen ekologisemmaksi nähtiin olevan ennen kaikkea kuluttajien vastuulla, sillä ekologisia tuotteita valmistavia yrityksiä oli jo olemassa.

Kestävän kehityksen käsitteen yleistymisen lisäksi eko-sanasto laajeni 2000-luvulla myös muihin asioihin kuin materiaaleihin. Puhuttiin ekoteoista, ekomiehestä ja ekovaipoista korostamaan näiden ekologisuutta. Ekologisuutta alettiin myös ulottaa perinteisiin käsityön tärkeisiin ominaisuuksiin, kuten pitkäikäisyyteen, kestävyyteen sekä ajattomuuteen, joita oli aikaisemmin pidetty ennen kaikkea käytännöllisinä ja taloudellisinä käsityön tekemisen motiiveina. Aikaisempina vuosikymmeninä käsitöistä oli tehty pitkäikäisiä ja käytännöllisiä järkevyyden ja rahansäästön vuoksi, mutta 2000-luvulla se sai ekologisuuden leiman. Kierrätys sai rinnalleen käsitteen uusiokäyttö, vaikka käsitteet tarkoittivatkin hyvin pitkälti samaa. Tämä kuitenkin kertoo kierrätys-sanaston

monipuolistumisesta myös yleisesti. Lisäksi käsityölehdissä näkyi ensimmäisen kerran vuonna 2008 kestävän käsityön käsite. Vaikka käsityön kestävyyttä olikin käsitelty jo 1990-luvulta lähtien lehdissä, siitä oli puhuttu käsityön kestävyutenä tai kestävänä kehityksenä käsityössä. Oman käsitteen luominen kestävälle käsityölle merkitsi kestävän kehityksen mukaisen toiminnan ja ajattelun kokonaisvaltaisempaa omaksumista käsityöhön.

Ympäristöasioita käsiteltiin alusta asti hyvin positiivisella asenteella ja pinnallisesti, eikä ympäristöongelmia juurikaan käsitelty lehdissä. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjumisesta ja maapallon pelastamisesta puhuttiin vain lyhyesti lehtijutuissa. Jonkin verran 2000-luvulla heräteltiin uhkakuvia ylikulutuksen aiheuttamasta luonnonvarojen ehtymisestä sekä vaateteollisuuden tuottamista ongelmista. Näiden aiheiden käsittely lisääntyi ja laajeni huomattavasti 2010-luvulle tultaessa, ja huomiota alettiin kiinnittää entistä enemmän ympäristöongelmiin. Ylikulutus ja kulutuskulttuuri nähtiin edelleen ongelmina, mutta niitäkin enemmän käsiteltiin muita vaateteollisuuden ongelmia, kuten halpatuotantoa, saasteita sekä ihmisoikeusrikkomuksia. Myös kertakäyttökulttuurin ja huonolaatuisten vaatteiden ylituotannon aiheuttama tekstiilijätteen määrä nähtiin suurena ongelmana, jota haluttiin vähentää käyttämällä kierrätysmateriaaleja.

2010-lukua voi muutenkin pitää ympäristötietoisuuden aikana käsityölehdissä. Vuosikymmenen aikana ympäristöystävällisyys ja kestävä kehitys olivat juurtuneet koko yhteiskuntaan, ja tärkeitä poliittisia päätöksiä ja kansainvälisiä ympäristösopimuksia solmittiin jatkuvasti. Ympäristöystävällinen toiminta oli siis hyvinkin arkipäiväistynyt, mikä näkyi myös käsityölehdissä. Ympäristöaiheita käsiteltiin lähes jokaisessa lehdessä, ja ympäristöystävällisten materiaalien ja tuotteiden esittelyt olivat vakiintuneet lehtien sisältöihin. Ympäristöystävällisiä materiaaleja ei pelkästään esitelty positiivisessa mielessä, vaan keskityttiin enemmän ja kriittisesti käsittelemään kaikkien materiaalien hyviä ja huonoja puolia sekä ympäristövaikutuksia kriittisesti.

Kierrätys oli vielä 2010-luvun ensimmäisellä puoliskolla erittäin suosittua, ja sitä tunnuttiin tekevänsä ennen kaikkea materiaalien säästämisen ja turhista vaatteista eroon pääsemisen vuoksi. Kierrätysohjeet alkoivat vähentyä lehdistä rajusti vuosikymmenen puolivälin jälkeen, mikä ei kuitenkaan vähentänyt uusiokäyttöaiheiden määrää lehdissä. Päinvastoin kierrätysmateriaalit ja uusiokäyttö vaikuttivat olevan erittäin suosittuja käsityöläisten keskuudessa, ja niitä pidettiin

erityisesti ekologisina ja kestävän kehityksen mukaisina vaatetuotannon vaihtoehtoina. Globaalin vaatetuotannon ja sen aiheuttaman jäteongelman ratkaisua pyrittiinkin löytämään kierrätyksestä, tarkemmin sanottuna kiertotaloudesta, poistotekstiilien kierrätyksestä sekä zero waste -leikkuutekniikasta. Muutenkin vaate- ja materiaalityöntöön alettiin vaatia vastuullisuutta, läpinäkyvyyttä sekä hitaampaa tuotantoa, ja tuotteiden koko elinkaaresta – suunnittelusta, tuotannosta sekä käyttäjästä – haluttiin ekologisempaa. Ympäristöongelmien ja ylikulutuksen ratkaisun avain oli siis siirtynyt yksittäisten toimijoiden, käsityöharrastajien ja kuluttajien toiminnasta laajempiin tuotannon ja kierrätyksen muutoksiin.

Vaikka käsityöiden tekemisen peruseriaatteen säilyivätkin hyvin samana 46 vuoden aikana, hyvin paljon muuttui lehtien ympäristötietoisuudessa ja siinä, miten niissä ymmärrettiin kestävä kehitys. Taloudellinen kestävyys ja resurssien säästäminen olivat aina olleet vähintäänkin jollain tasolla tärkeitä käsityön ulottuvuuksia, jotka näkyivät ennen kaikkea uusiokäyttöohjeiden ja jämmämateriaalien hyödyntämisen määrissä. Mutta mitä ympäristötietoisemmaksi yhteiskunta kehittyi, sitä ekologisempaa tällaista toimintaa myös käsityölehdissä pidettiin. Taloudellisen kestävyys-käsittely laajeni resursseja säästävistä ohjeista ensin uusiokäyttöä harjoittavien käsityöläisten haastatteluihin ja niistä edelleen aihepiiriin laajemmaksi käsittelyksi kolumneissa ja muissa artikkeleissa. Samalla käsittely sai myös ekologisen kestävyyspiirteitä, kun ekologisia arvoja ja toimintatapoja alettiin korostaa ja vaalia. Samalla ympäristöaiheiden käsittely monipuolistui ja huomiota alettiin kiinnittää etenkin vaatetuotannon ongelmiin, joihin käsityöllinen tuotanto oli luonnollinen ratkaisu.

Tämä tutkimus valottaa myös arkipäiväisemmän ympäristötietoisuuden kehittymistä, vaikka se käsittelee aihetta ennen kaikkea käsityöharrastuksen ja -yrittäjyyden kontekstissa. Tähän mennessä tutkimuksissa on käsitelty ympäristötietoisuutta vain tieteissä, ympäristöliikkeissä, politiikassa sekä valtamediassa, joten tämä tutkimus avaa myös tavallisten ihmisten käsityksiä ympäristöstä. Tutkimuksen perusteella voisi katsoa, että vaikka ympäristöongelmat ja kulutuksen yhteys ilmastonmuutokseen ovat olleet tiedossa jo vuosikymmeniä, ovat ympäristötietoisuus ja ympäristöystävällinen toiminta juurtuneet kaikkialle yhteiskuntaan verrattain hitaasti. Vielä 2000-luvun puoliväliin asti ympäristöasioiden ja ekologisuuden käsittely käsityölehdissäkin oli hyvin vähäistä ja pintapuolista, vaikka aiheisiin oli herätty jo 1980-luvun lopulla. Aiheet olivat siis

tiedossa, mutta niihin reagoitiin arkipäiväisessä elämässä hyvin vähän. Vasta 2010-luvulla ympäristöaiheet tuntuivat tunkeutuvan kokonaisvaltaisemmin ja monipuolisemmin ihmisten tietoisuuteen ja toimintaan. Lisäksi kestävän kehityksen mukainen toiminta lehdissä – eli uusiokäyttö-ohjeiden julkaiseminen ja jämmateriaalien hyödyntämiseen kehottaminen – on ollut sidoksissa hyvin pitkälti taloudelliseen tilanteeseen, vaikka toimintaa onkin liitetty myös ekologisuuteen ja kestävään kehitykseen. Kuitenkin ympäristötietoisuuden ja ekologisen kestävyden mukaisen toiminnan lisääntyminen ovat kiistattomia asioita niin käsityölehdissä kuin ympäröivässä yhteiskunnassa.

Lähteet ja kirjallisuus

Lehdet

Suuri Käsityö 1974–2020

Kotiteollisuus 1974–1991

Taito 1991–2020

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, K. 2014. Kuluttajien halukkuus ja toimintatavat tekstiilien kierrätyksessä. Tutkimuksia ja selvityksiä 12/2014. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153031/Tutkimuksia%20ja%20selvityksi%c3%a4_12_2014_Kuluttajien%20halukkuus%20%28texj%c3%a4te%29_Kristiina_Aalto.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Aalto, S. 2018. Vaihtoehtopuolue. Vihreän liikkeen tie puolueeksi. Into Kustannus, Helsinki.

Ahlqvist, K. & Ylitalo, M. 2009. Kulutuksen muutokset 1985–2006. Teoksessa Kotitalouksien kulutus 1985–2006, toim. Ahlqvist, K. & Ylitalo, M. Tilastokeskus, Helsinki, 51–67.

Ahonen, S. 2006. Vihreän kuluttajan monet kasvot. Teoksessa Arkielämän ympäristöpolitiikka, toim. Massa, I. & Ahonen, S. Gaudeamus, Helsinki, 72–86.

Allardt, E. 1991. Kestävän kehityksen yhteiskunnallisista edellytyksistä. Teoksessa Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Toim. Massa, I. & Sairinen, R. Gaudeamus, Helsinki, 11–23.

Autio, M. 2019. Muuttuva kulutusyhteiskunta ja sen symbolit. Teoksessa Vaurastumisen vuodet. Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen, toim. Laine, J. & Fellman, S. & Hannikainen, M. & Ojala, J. Gaudeamus, Helsinki, 207–226.

Borg, P. & Joutsenvirta, M. 2015. Maapallo ja me. Luonnonvarat ja kasvun rajat. Docendo, Jyväskylä.

Caradonna, J. L. 2014. Sustainability. A history. Oxford University Press, New York.

Dahlbo, H. & Aalto, K. & Salmenperä, H. & Eskelinen, H. & Pennanen, J. & Sippola, K. & Huopalainen, M. 2015. Tekstiilien uudelleenikäytön ja tekstiilijätteen kierrätyksen tehostaminen

- Suomessa. Suomen ympäristö 4. Ympäristöministeriö. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155612/SY_4_2015.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Eräranta, K. & Moisander, J. 2006. Miten kuluttajaan hallitaan markkinoilla ympäristöpoliittisena toimijana? Teoksessa Arkielämän ympäristöpolitiikka, toim. Massa, I. & Ahonen, S. Gaudeamus, Helsinki, 17–32.
- Fletcher, K. 2008. Sustainable fashion & textiles. Design journeys. Earthscan, London.
- Haila, Y. & Jokinen, P. 2001. (Toim.) Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö? Kenen politiikka? Vastapaino, Jyväskylä.
- Hannikainen, M. & Eloranta, J. Palveluiden ja tulonsiirtojen yhteiskunta. Teoksessa Vaurastumisen vuodet. Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen, toim. Laine, J. & Fellman, S. & Hannikainen, M. & Ojala, J. Gaudeamus, Helsinki, 19–38.
- Heikkinen, S. 2019. Julkinen talous, valtiontalous ja finanssipolitiikka. Teoksessa Vaurastumisen vuodet. Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen, toim. Laine, J. & Fellman, S. & Hannikainen, M. & Ojala, J. Gaudeamus, Helsinki, 39–59.
- Heinonen, V. 2005. Kulutusyhteiskunnan ja kulutuksen yhteiskunnallisen sääntelyn muotoutuminen Suomessa. Teoksessa Kuluttajaekonomia. Kotitalous ja kulutus, toim. Heinonen, V. & Raijas, A. & Hyvönen, K. & Leskinen, J. & Litmala, M. & Pantzar, M. & Römer-Paakkanen, T. & Timonen, P. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki, 47–68.
- Heinänen, S. & Kokkonen, J. 2005. Aikamatka käsityöhön: Suomen käsityön museon johdantonäyttelyn tekstit. Suomen käsityön museo, Jyväskylä.
- Ihatsu, A. 2006. Käsityö - uusiutuva luonnonvara. Teoksessa Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Toim. Kaukinen, L. & Collanus, M. Akatiimi, Hamina, 19–30.
- Kaarkoski, M. 2021. Suomi ja ylikansallinen ympäristöyhteistyö. Teoksessa Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan, toim. Ruuskanen, E. & Schönach, P. & Väyrynen, K. Vastapaino, Tampere, 451–472.

- Konttinen, E. 1999. Four waves of environmental protest. Teoksessa *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*, toim. Konttinen, E. & Litmanen, T. & Nieminen, M. & Ylönen, M. SoPhi, Jyväskylä.
- Konttinen, E. & Peltokoski, J. 2004. Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Koskennurmi-Sivonen, R., & Anttila, M. 2007. Käsityö, laatu ja kestävä kehitys. Teoksessa *Tutkimusperustainen opettajankoulutus ja kestävä kehitys*, toim. Lavonen, J. Yliopistopaino, Helsinki, 299–308.
- Kuisma, M. 2013. Suomen poliittinen taloushistoria. (2. korjattu painos.) Siltala, Helsinki.
- Kähönen, H. 2009. Kohti kestäväää kehitystä. Teoksessa *Vihma, S. Suomalainen muotoilu. Kohti kestäviä valintoja*. Weilin+Göös, Porvoo.
- Kärnä-Behm, J. 2007. Luontoa kunnioittaen ja kuluttamista minimoiden: käsityön ekodiskurssin sisältö ja koulutuspoliittinen merkitys. Teoksessa *Tutkimusperustainen opettajankoulutus ja kestävä kehitys*, toim. Lavonen, J. *Tutkimuksia 285*. Yliopistopaino, Helsinki, 283–291.
- Meinander, H. 1999. *Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle*. Schildts Kustannus Oy, Helsinki.
- Multanen, M. 2014. *Kierrätys Suuri Käsityö -lehdessä vuosina 1974–2009: käsityöt aikansa kuvana*. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto.
- Niinimäki, K. & Kääriäinen, P. 2008. Lamasta retroihin tietokoneen avustuksella 1990-luvulla. Teoksessa *Kretongista printtiin. Suomalaisen painokankaan historia*, toim. Niinimäki, K. & Salonniemi, M.-R. Maahenki, Helsinki, 189–198.
- Niinimäki, K. & Pulkkinen, C. 2008. Jättikukkien varjosta tiedostavaan 1970-lukuun. Teoksessa *Kretongista printtiin. Suomalaisen painokankaan historia*. Toim. Niinimäki, K. & Salonniemi, M.-R. Maahenki, Helsinki, 129–154.
- Nygård, H. 2016. *Kuopasta kiertotalouteen. Suomen yhdyskuntajätehuollon historia*. Jätelaitosyhdistys ry, Helsinki.

- Piesanen, A. 2010. Käsityö ja aktivismi Käsityö kansalaisaktiivisuuden toimintamuotona 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/30183/kasityoj.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruuskanen, E. & Schönach, P. & Väyrynen, K. (toim.) 2021. Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan. Vastapaino, Tampere.
- Ruuskanen, E. & Valkonen, J. 2021. Suomalaisen kulutuksen suuri siirtymä. Teoksessa Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan, toim. Ruuskanen, E. & Schönach, P. & Väyrynen, K. Vastapaino, Tampere, 295–334.
- Räsänen, T. & Schönach, P. & Kaarkoski, M. 2021. Ympäristötietoisuuden ja ympäristöpolitiikan institutionalisoituminen. Teoksessa Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan, toim. Ruuskanen, E. & Schönach, P. & Väyrynen, K. Vastapaino, Tampere, 411—447.
- Saarijärvi, H. 2018. Vertaiskauppa ja kaupan evoluutio. Vaikuttaja 23.2.2018. <https://blogs.tuni.fi/vaikuttaja/kauppatieteet/vertaiskauppa-ja-kaupan-evoluutio/>
- Suhonen, P. 1994. Mediat, me ja ympäristö. Hanki ja jää, Helsinki.
- Suojanen, U. 1997. Vihreät tekstiilit. (2. uudistettu laitos.) Yliopistopaino, Helsinki.
- Särkelä, R. & Pohjola, A. 2011. Sosiaalisen kestävyden ulottuvuuksia ja merkitys. Teoksessa Sosiaalisesti kestävä kehitys, toim. Särkelä, R. & Pohjola, A. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki, 9–25.
- Tommila, P. & Uino, A. 1991. Suomen lehdistön historia. 8, Aikakauslehdistön historia: yleisaikakauslehdet. Kustannuskiila, Kuopio.
- Vaara, J. 2010. Kestävä käsityö Suuri Käsityö -lehdessä vuosina 2000—2008 Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/35924/kestavak.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Väyrynen, K. 2021. Suomalaisen ympäristöajattelun suuntaviivoja valistuksen ajalta 2000-luvulle. Teoksessa Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan. Toim. Ruuskanen, E. & Schönach, P. & Väyrynen, K. Vastapaino, Tampere, 377—409.

Väänänen, N. & Pöllänen, S. 2020. Conceptualizing sustainable craft: concept analysis of literature. *The Design Journal*. 23/2020. 263–285. <https://www.tandfonline.com.ezproxy.uef.fi:2443/doi/full/10.1080/14606925.2020.1718276?scroll=top&needAccess=true&role=tab>

Väänänen, N. 2020a. Kestävä käsityö auki purettuna ja yhteen koottuna. *Aikuiskasvatus* 3/2020. 239–246. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/98370/56207?acceptCookies=1>

Väänänen, N. 2020b. Sustainable craft: dismantled and reassembled. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Wilkki, M. 1995. Kestävä kehitys: Lähivuosien toimenpiteitä Suomessa ja Suomen kansainvälisessä yhteistyössä. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Internet-lähteet

”Aikamatka käsityöhön” Suomen käsityön museon verkkosivu. Luettu 5.11.2021. <www.craftmuseum.fi>

”Mikä on käsityötä?” Suomen käsityön museon verkkosivu. Luettu: 5.11.2021. <www.craftmuseum.fi>

”Suomalaisten ympäristötietoisuus siirtyy hitaasti sanoista tekoihin” Sitran verkkosivu. Uutinen. Luettu: 18.2.2022. <www.sitra.fi>

”Suuri Käsityö -lehden toimitus” Kodin Kuvalehti. Luettu 5.11.2021. <www.kodinkuvalehti.fi>

”Suuri Käsityö” Digilehdet. Luettu: 5.11.2021 <www.digilehdet.fi>

”Tutkimustulos kertoo käsityöharrastuksen suursuosioista: lähes puolet suomalaisista harrastaa käsitöitä, nikkarointia tai rakentelua säännöllisesti” Taitoliiton verkkosivu. Artikkel. Luettu: 15.2.2022. <www.taito.fi>